

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**AVRUPA BİRLİĞİNİN ORTAK GÖÇ VE MÜLTECİ POLİTİKASI:
SURIYE İÇ SAVAŞI ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine AY

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat YEŞİLTAŞ

HAZİRAN – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

AVRUPA BİRLİĞİNİN ORTAK GÖÇ VE MÜLTECİ POLİTİKASI:
SURIYE İÇ SAVAŞI ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emine AY

Enstitü Anabilim Dalı : Uluslararası İlişkiler
Enstitü Bilim Dalı : Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 10/06/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doc. Dr. Murat Yesilçay	BASARILI	M. Yesilçay
Doc. Dr. Ramazan EROĞ	BASARILI	Erdoğan
Dr. Öğr. Ü. Yıldırım TURAN	BASARILI	Yıldırım Turan

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	EMİNE AY
Öğrenci Numarası	:	1460Y07007
Enstitü Anabilim Dalı	:	ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Enstitü Bilim Dalı	:	ULUSLARARASI İLİŞKİLER
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	SOĞUK SAVAŞ SONRASI AVRUPA BİRLİĞİNİN ORTAK GÖÇ VE MÜLTECI POLİTİKASI: SURİYE ÖRNEĞİ
Benzerlik Oranı	:	%13

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

04/07/2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere sbetzler@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

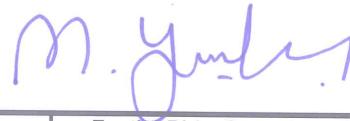

04.07.2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı:

Tarih:

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	IV
TABLOLAR LİSTESİ	V
GRAFİKLER LİSTESİ	VI
HARİTALAR LİSTESİ	VII
ÖZET	VIII
ABSTRACT	IX
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL TANIMLAMALAR	4
1.1. Göç ve Göç Çeşitleri	4
1.1.1. İç Göç ve Çeşitleri	6
1.1.2. Dış Göç ve Çeşitleri	7
1.1.2.1. Beyin Göçü	7
1.1.2.2. İşçi Göçü.....	8
1.1.2.3. Mübadele	8
1.1.2.4. İltica	9
1.2. Göç Nedenleri	9
1.2.1. İklim Kaynaklı Göçler	10
1.2.2. Ekonomik Kaynaklı Göçler	12
1.2.3. Sosyal Kaynaklı Göçler	14
1.2.4. Siyasi Kaynaklı Göçler	14
1.3. Yerinden Edilme	15
1.3.1. Ülkelerarası (Uluslararası) Yerinden Edilme.....	17
1.3.1.1. Soğuk Savaş Öncesi.....	18
1.3.1.2. Soğuk Savaş Dönemi.....	19
1.3.1.3. Soğuk Savaş Sonrası Dönem.....	23
1.3.1.4. 2000’li Yıllar	25
İKİNCİ BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİNİN ORTAK SİĞİNMA/MÜLTECİ VE GÖÇ POLİTİKASI	32
2.1. Avrupa Birliğinin Genel Çerçevesi.....	33

2.2. Ab'nin Göç/Mülteci Politikasının Tarihsel Gelişimi	34
2.2.1. Soğuk Savaş Dönemi AB'nin Göç/Mülteci Politikası.....	34
2.2.1.1. Avrupa'ya Göçün İlk Evresi: Misafir İşçiler (1945-1973).....	36
2.2.1.2. Avrupa'ya Göçün İkinci Evresi: Ailelerin Birleşmesi Ve Politikleşen Göç	39
2.2.2. Soğuk Savaş Sonrası AB'nin Ortak Göç ve Mülteci Politikası	42
2.2.2.1. Avrupa'ya Göçün Üçüncü Evresi: Ortak Göç Politikalarına Giden Süreç	42
2.2.2.2. Maastricht Anlaşması	43
2.2.2.3. Amsterdam Anlaşması.....	45
2.2.3. 2000 Yılından Sonra Meydana Gelen Gelişmeler	46
2.2.3.1. Tampere Zirvesi.....	47
2.2.3.2. Komşuluk Politikası	48
2.2.3.3. Lahey Zirvesi	49
2.2.4. 2010 Yılı ve Sonrasındaki Gelişmeler	50
2.3. Ab ve Sığınma Sistemi.....	51
2.3.1. Dublin Sözleşmesi	51
2.3.1.1. Frontex Ajansı	54
2.3.1.2. Europol	54
2.3.1.3. Eurojust.....	55
2.3.2. Temel Haklar Şartı	55
2.3.3. Avrupa Ortak Sığınma Sistemi (CEAS)	56
2.3.4. Geri Kabul Anlaşmaları	57
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SURIYELİ MÜLTECİLER SORUNU	59
3.1. Suriye İç Savaşı.....	60
3.2. Göç Yolları.....	62
3.2.1. Komşu Ülkelere Göç.....	62
3.2.2. AB Sınırlarına Göç.....	64
3.2.2.1. Batı Akdeniz Yolu	66
3.2.2.2. Doğu Akdeniz Yolu.....	67
3.2.2.3. Orta Akdeniz Yolu	68
3.2. Ab ve Suriye İç Savaşı	69
3.4. Ab'nin Arap Baharı Sonrası (Ortak) Mülteci Politikası	71

3.4.1. AB ve Suriyeli Mülteciler	74
3.4.1.1. 2011-2015 Arası Dönem	75
3.4.1.2. 2015-2018 Arası Dönem	80
3.4.2. Avrupa Birliğinin Ortak Mülteci Politikasındaki Kırılma	85
3.4.2.1. Macaristan Sorunu	87
3.4.2.2. Bulgaristan Sorunu	90
SONUÇ	92
KAYNAKÇA	97
ÖZGEÇMİŞ	109

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomi Topluluğu
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CEAS	: Avrupa Ortak Sığınma Sistemi
EASO	: The European Asylum Support Office
FRONTEX	: European Agency For The Management Of Operasyonel Cooperation At The External Border Of Member States Of The European Union
IDMC	: Internal Displacement Monitoring Center
IRO	: International Refugee Organization
İŞİD	: Irak Şam İslam Devleti
MC	: Milletler Cemiyeti
MCMYK	: Milletler Cemiyeti Mülteciler Yüksek Komiserliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UNHCR	: United Nation Refugee Agency

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 2002-2018 Yılları Arasında Sağ partilere Verilen Oy Oranları	73
Tablo 2: Mare Nostrum ve Triton Operasyonlarında Kullanılan Ekipmanlar	79
Tablo 3: 2011-2017 Yılları Arasında Avrupa Vatandaşlarının En Çok Endişe Duyduğu Konular (Öncelik Sırasına Göre)	82

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Yıllara Göre Dünyadaki Mülteci Sayısı	25
Grafik 2: Yıllar İtibari İle Uluslararası Göçmen Sayıları	26
Grafik 3: Dünya Genelinde Mülteci ve Ülkeiçi Yerinden Edilenlerin 1990'lı Yıllardaki Sayısının Karşılaştırılması	30
Grafik 4: 2018 Yılında Yerinden Edilenlerin Oransal Dağılımı.....	31
Grafik 5: 1950-1970 Yılları Arasında Batı Avrupada Bulunan Yabancı Yerleşİ Sayısı	38
Grafik 6: 1960- 1987 Yılları Arasında Dokuz AB Üyesi Devlette Yabancı İşçi Sayısı	41
Grafik 7: 8 Yılın Sonunda Suriye'deki Genel Tablo (2019)	61
Grafik 8: Bölge Ülkelerine Sığınan Suriyeli Mülteci Sayısı	62
Grafik 9: 2011-2014 Yılları Arasında AB'ye Yapılan Düzensiz Geçişler	65
Grafik 10: 2015-2018 Yılları Arasında AB'ye Yapılan Düzensiz Geçişler	66
Grafik 11: 2014-2017 Yılları Arasında Akdeniz Rotası üzerinden İtalya, Yunanistan ve İspanya'ya Ulaşan Sığınmacı Sayısı	68
Grafik 12: 2014-2018'de Akdenizde Meydana Gelen Ölümler	69

HARİTALAR LİSTESİ

- Harita 1:** Avrupa Ülkelerine Ulaşmak İsten Mültecilerin Takip Ettiği Rotalar76
- Harita 2:** Mare Nostrum ve Triton Operasyonların Karşılaştırılması ve Olay Yerle.. ..78

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Tezin Başlığı: Avrupa Birliğinin Ortak Göç ve Mülteci Politikası: Suriye İç Savaşı Örneği	
Tezin Yazarı: Emine AY	Danışman: Doç. Dr. Murat YEŞİLTAŞ
Kabul Tarihi: 10.06.2019	Sayfa Sayısı: VIII (ön kısım) +109 (tez)
Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler	Bilim Dalı: Uluslararası İlişkiler
<p>Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. Tarih boyunca dünya üzerinde insanoğlu bir yerden başka bir yere giderek göç eylemini gerçekleştirmiştir. Bu eyleme neden olan sebepler değişkenlik gösterse de geçmişten günümüze kadar değişmeyen temel sebeplerin başında savaşlar, iç çatışmalar ve iklimsel şartlar gelmektedir. Zamanla çatışmaların boyutu büyüdükçe göç eden insan sayısı da artmaktadır.</p> <p>Avrupa kıtasının göç ile ilgili uzun bir tarihi vardır. Ancak AB kurum olarak göç meselesini ilk olarak yabancı işçiler nezdinde karşılaşmıştır. Sovyetlerin dağılması ve Avrupa kıtasına yönelen binlerce insan karşısında AB'nin gündemi yabancı işçilerden, mülteci ve sığınmacılara dönüşmüştür. Bu noktada 'ortak bir politika' arayışına giren AB çeşitli zirveler sonucu bu politikasına hayat vermeye çalışmıştır.</p> <p>Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da Arap Baharı sonrası ortaya çıkan iç savaşlar sonucu, dünyada mülteci sayısı ikinci dünya savaşından beri en yüksek seviyeye ulaştı. Özellikle Suriye iç savaşı ile milyonlarca insan mülteci konumuna gelmiştir. Krizin başlarında, AB üyesi ülkeler AB çatısı altında oluşturulan ortak politika çerçevesinde hareket etti. Özellikle sığınmacıların komşu ülkelere sığınması nedeniyle AB bu soruna uzun süre gözlerini kapatmıştır. Ancak 2015 yılında binlerce sığınmacının Avrupa kapısına dayanması sonucunda, AB bu soruna daha fazla kayıtsız kalamadı. Bu durum ve gerçekleşen göç dalgaları AB siyasetini derinden etkilemiştir.</p> <p>Bu çalışma ile amaçlanan, soğuk savaş sonrası AB'nin oluşturmaya çalıştığı ortak mülteci/göç politikasını Arap Baharı sonrası Avrupa kıtasına dayanan Suriyeli mülteciler üzerinden okumaktır. Suriyeli mülteci krizi ile AB'de meydana gelen çatlak sesler, AB'nin masa başında aldığı ortaklık ve değerler politikasını sahaya uygulanamamıştır. Uygulanan politikalar, AB'nin amacının Avrupa'ya gelen mültecilerin önüne set çekmek olduğunu göstermektedir.</p>	
Anahtar Kelimeler: AB, Mülteci Krizi, Yerinden Edilme, Göç, Suriyeli Mülteciler	

Sakarya University
Institute of Social Sciences Thesis

Title of Thesis: European Union Common Migration and Refugee Policy: The Example of Syrian Internal War	
Author of Thesis: Emine AY	Supervisor: Assoc. Prof. Murat YESILTAS
Accepted Date: 10.06.2019	Number of Pages: IX(pre text), 109(main body)
Department: International Relations Subfield: International Relations	
<p>Migration is as old as human history. Throughout history, humanity has moved from one place to another and has carried out migration. Although the reasons causing this action vary, the main reasons that do not change from past to present are wars, internal conflicts and climatic conditions. In time, as the size of the conflicts grows, the number of people migrating also increases.</p> <p>The European continent has a long history of migration. However, the EU has first encountered the issue of migration as a foreign worker. In the face of the collapse of the Soviets and thousands of people who have moved to the European continent, the EU's agenda has changed from foreign workers to refugees and asylum seekers. At this point, the EU, which has sought a common policy, tried to bring this policy to life through various summits.</p> <p>As a result of the civil wars that emerged after the Arab Spring in the Middle East and North Africa, the number of refugees in the world has reached the highest level since the second world war. Especially after Syrian civil war millions of people have become refugees. At the beginning of the crisis, EU member states acted within the framework of a common policy under the EU. The EU has closed its eyes for a long time, especially as refugees have sought refuge in neighboring countries. However, since 2015, thousands of asylum-seekers have relied on the European door, and the EU has not been more indifferent to this problem. This situation and the waves of immigration have deeply affected EU politics.</p> <p>The aim of this study is to read the common refugee / immigration policy that was created after the Cold War by EU on the Syrian refugees after the Arab Spring. The cracking sounds that occurred in the EU with the Syrian refugee crisis and the partnership and values policy taken by the EU at the table could not be applied in the field. The policies implemented show that the EU's aim is to set a precedent for refugees coming to Europe.</p>	
Keywords: EU, Refugee crisis, Displacement, Migration, Syrian Refugees	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

İnsanoğlu çeşitli mücadeleler sonucunda yaşadığı kayıplar nedeni ile dünya üzerinde tarih boyunca bir yer değiştirme gayreti içine girmiştir. Bu yer değiştirme kimi zaman gönüllü kimi zaman zorla ya da kimi zaman ise zorla götürölme şeklinde gerçekleşmiştir. İnsanların gönüllü olarak yer değiştirmesi yeni bir oldu değildir. Ancak insanların kitleler halinde yer değiştirmesi daha yakın tarihlere dayanmaktadır. Bu bağlamda pek çok neden gösterilmiş ve bu nedenler çerçevesinde göç ve göç olgusuna yönelik kavramsal tanımlamalar yapılmıştır. Bu çerçevede bu çalışma üç bölüme ayrılarak birinci bölümde bu kavramsal tanımlamalar üzerinde durulmuştur. Çeşitli kategorilere ayrılarak tanımlanmaya çalışılan bu kavramlar, konun temelinin oluşturulması açısından önem arz etmektedir.

Bir eylemin göç olarak değerlendirilebilmesi için gereken şartların neler olduğu açıklandıktan sonra bu eylemler sınırları aşıp aşmaması durumuna ve gönüllü ya da zorla yapılmasına göre farklı başlıklar altında ele alınmıştır.

Bu kavramsal tanımlamalardan sonra, eylem olarak göç içine dahil edilen ancak sebep ve sonuçları itibari ile göçten farklı olan yerinden edilme kavramı üzerinde durulmuştur. Ülke sınırlarının aşılıp aşılmaması sonucuna göre değişen kavramsal tanımlamalar yapıldıktan sonra yerinden edilmenin tarihsel gelişimine değinilerek bu bölüm noktalanmıştır.

Avrupa kıtasında yüzyıllar boyunca diğer kıtalara doğru göçler yaşanmıştır. Ancak Avrupa kıtasına doğru yaşanan göçler oldukça yakın bir tarihe dayanmaktadır. Özellikle ikinci dünya savaşıdan sonra bu kıtaya yüzlerce insan göç etmiştir. Avrupa bu göç dalgası karşısında ‘Açık Kapı’ politikasını takip ederken gelen göçmenlerin istihdamı sağlanmıştır. Ancak 1973 krizi ile birlikte ekonomide yaşanan durgunluk bu yabancı işçileri Avrupa nezdinde sorun haline getirmiştir. Bu çerçevede ikinci bölümde AB içinde sorunsallaşan yabancı işçiler ele alınarak AB’nin göç tarihi üzerinde durulmuştur. İkinci dünya savaşıdan sonra oluşan işgücü boşluğunu göçmenlerle doldurmaya çalışan AB üyesi devletler, 1990’ların sonuna kadar göç ile ilgili politikaları devlet bazlı kalmıştır. Tarihsel süreç göz önünde bulundurularak anlatılan bu bölümde; AB’nin göç politikası üç ana evreye ayrılarak ele alınmıştır. Birinci evre olarak adlandırılan açık kapı politikası sonrasında politikleşmeye başlayan ikinci evre anlatılmıştır. Ortak bir

politika oluşturma süreci olarak isimlendirilen üçüncü evre ise soğuk savaş sonrası dönemde ele alınmıştır. nc evrede AB için g konusunda iki önemli dönüm noktası yaşanmıştır; Maasrich ve Amsterdam anlaşmaları. Bu anlaşmalar ele alındıktan sonra AB'nin 2010'lara kadar geliştirmeye çalıştığı ortak g politikası yapılan zirvelere de değinilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Bu bölüm altında Avrupa'nın ortak sığınma sistemi başlığıyla uygulamaya koyduğu politikalar ayrıntılı bir şekilde açıklandıktan sonra geri kabul anlaşmaları ile AB'nin hedefledikleri vurgulanarak bölüm sonlandırılmıştır.

2010 yılından başlayıp kısa sürede pek çok Afrika ve Ortadoğu ülkesini etkisi altına alan Arap Baharının en şiddetli geçtiği ülke hiç kuşkusuz Suriye olmuştur. 2011 yılında başlayan çatışmalar kısa süre sonra iç savaşa dönüşmüştür. Dnmzde de hala devam eden bu iç savaşa farklı aktörlerinde dahil olması ile 2015 yılında Suriye'de milyonlarca insanın yerinden olmuştur. Komşu ülkelere gerçekleşen büyük çaplı bu glere karşı AB uzun süre sessizliğini korumuştur. 2015'ten sonra Avrupa sınırlarına binlerce insanın dayanması sonucu AB artık bu sorunu daha fazla görmezden gelemeyeceğini anladı. Sığınmacıları yerleştirme noktasında büyük sorunlar yaşayan AB kısa sürede sorunun krize dönüşmesine neden olmuştur. Bu çerçevede üçüncü yani son bölümde Suriyeli mülteciler sorununa değinilmiştir. Sorunun ortaya çıkış süreci üzerinde durulduktan sonra, iç savaşta yerinden edilen Suriyelilerin tercih ettiği g yolları üzerinde durulmuştur.

Savaşın patlak verdiği yıllarda komşu ülkelere sığınan Suriyeli sığınmacılar, bu bölgelerde yaşadıkları olumsuz şartlar ve savaşın giderek şiddetlenmesi g yönünü Avrupa'ya aktarmıştır. Bu noktada Avrupa'ya ulaşmak için tercih edilen rotalar belirtildikten sonra AB'nin bu mülteci dalgası karşısında aldığı önlemler üzerinde durulmuştur.

AB'nin 1990'lardan 2010'a kadar göçmenlere/mültecilere yönelik oluşturmaya çalıştığı politikaları Suriyeli mülteciler üzerinden okumak için iki ayrı başlık açılmıştır. Savaşın şiddetlendiği yıl olan 2015 yılı öncesinde izlediği politikalar anlatıldıktan sonra 2015 yılından sonra takip ettiği politikalar üzerinde durulmuştur.

Bu dönemde AB çatısı altında göç ile ilgili alınan kararlara itirazlar yüksek sesle dile getirilmiş ve kırılmalar yaşanmıştır. Bu kırılma Macaristan ve Bulgaristan özelinde anlatılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Amacı

Avrupa Birliğinin ortak göç ve mülteci politikası: Suriye İç Savaşı örneği başlığı altında amaçlanan; literatüre göç/mülteci ve AB ile ilgili geniş çapta bir katkı sağlamaktır. Bu amaçla kavramsal tanımlamalar tarihi süreçte göz önünde bulundurularak açıklanmıştır. Hedeflenen ise Suriye iç savaşı ile AB'nin bu kriz ile ortaya çıkan sığınmacılara yönelik ortak bir politika sürecine ve bu politikaların kriz döneminde başarılı bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma kapsamında kitaplardan, süreli yayınlardan, analizlerden, raporlardan, gazete makalelerinden ve haberlerden faydalanılmıştır. Bu verilere elektronik ortamdan ve üniversitelerin veri tabanlarına başvurularak elde edilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma göçmenler/göç, mülteciler ve sığınmacılar üzerinde AB politikalarına geniş ölçüde değinen sınırlı tezlerdendir. Bu açıdan literatürdeki bir boşluğu doldurması ümit edilmektedir. Bu yönü ile özgün bir eser olduğu söylenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM: KAVRAMSAL TANIMLAMALAR

1.1.Göç ve Göç Çeşitleri

Göç, insanlık tarihinin ayrılmaz bir parçası ve insan tarihi kadar eski bir olgudur. Zamanla ortaya çıkan yeni bulgular, ilk insanların bile yaşadığı birtakım sorunlar nedeniyle, (iklim değişiklikleri, yeme, içme, barınma, hayatta kalma vs.) bir nevi savunma amacıyla göç etmeyi tercih ettiğini göstermektedir. Her ne kadar zaman içinde insanları göç etmeye mecbur bırakan nedenler değişse de iklimin getirdiği zorluk insanları hala günümüzde de göç etmeye mecbur bırakmaktadır.

Göç kavramının tanımlanmasında disiplinler arasında bir farklılığı olsa da genel olarak şu şekilde tanımlanabilir: Göç, mekân değiştirme durumu olarak da özetlenebileceği gibi, kavramsal olarak ise kültürel, ekonomik, siyasal ya da sosyal nedenlerden dolayı bulunduğu yeri değiştirip başka sınırlar içine yerleşmesine verilen genel bir olgudur.¹ Özellikle Küreselleşmenin dünyayı birbirine daha fazla bağlaması ve yakınlaştırması göç hareketlerini bütün dünyayı ilgilendiren bir konu haline getirmiştir. Ancak insanoğlu uzun süre birey ya da kitleler halinde yaşadıkları bölgenin sınırlarından başka bölgelere bir takım sosyo-ekonomik sonuçlara sebep olacak şekilde göç etmektedir.² Birey ya da kitlelerin sınırı geçme biçiminin de gerçekleşebileceği gibi aynı sınırlar içinde de bu yer değiştirme gerçekleşebilir. Gerçekleşen bu göç olgusu ister gönüllü ister zorlama ister sınırlar aşılсын ister aynı sınırlar içinde gerçekleşsin hem sosyolojik hem ekonomik hem de siyasal pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda göç: sadece yatay eksenli bir mekân değişikli olarak görülmemeli aynı zamanda yatay eksenli olacakta çeşitli boyutları olan bir olgu olduğu söylenebilir.³

Yukarıda da değinildiği gibi disiplinler arası değişen göç tanımı, Birleşmiş Milletler tarafından ise bir hareketliliğin göç olarak değerlendirilmesi; hareketliliğin en az bir yıl gibi bir süreği kapsıyor olması, nispeten uzun ve önemli bir mesafesi içine alması ve de yaşanılan bölgenin sınırları dışına yapılmış olması gibi üç kritere bağlanmıştır.⁴ Buradan da anlaşılacağı gibi BM göçü üç kriter altında değerlendirmektedir. Meydana

¹ Yüksel Koçak ve Elvan Terzi, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, **KAU İİBF dergisi**, Cilt 3, Sayı 3, Temmuz 2012, <http://iibfdergi.kafkasya.edu.tr>, s.163-187, 27.04.2018

² Yusuf Adıgüzel, Göç sosyolojisi, 2. Baskı, Nobel yayıncılık, Ankara, 2018, s. 1

³ Selin Kanat ve Merve Aytaç, “Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası ve Birlik İle Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Ekim 2018, Cilt 40 Sayı 2, Ss. 55-86.

⁴ Adıgüzel, a.g.e, s. 17

gelen bireysel ya da grup hareketliliğinin göç olarak adlandırılması için öncelikle hareketliliğin bir yıldan fazla bir süreyi kapsamış olması gerekmektedir. Bir yıldan fazla süren ve uzun bir mesafeyi kat eden bu hareketliliğin nihai olarak göç kategorisinde değerlendirilebilmesi için mutlaka başka sınırla içine yapılmış olması, BM'nin hareketliliği göç olarak tanımlaması için yeterlidir.

Göç olgusunun özellikle 18.y.y da meydana gelen sanayi devrimiyle birlikte hızlandığı bilinmektedir. Özellikle İngiltere de başlayıp kısa süre sonra diğer ülkelere de yayılan sanayi devrimi ile bu bölgelere, kırsal alanlardan çok fazla göç gerçekleşmiştir. Bu hem olumlu hem de olumsuz pek çok sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu göç dalgası sonucunda kırsal alanlarda nüfus azalması yaşanırken, şehirlerde de yoksulluk ve fabrika sorunları meydana gelmiştir.⁵

Sanayileşmeye bağlı olarak 18. yy. Avrupa'da meydana gelen bu göçler, Türkiye'de ise, kırsal alanlardan sanayinin yoğunlaştığı yerlere doğru 1950'lerden sonra artmaktadır. Kırsal bölgelerde meydana gelen ekonomik sıkıntılar göçe zorlarken, kırsal bölgelerde tarımsal faaliyetlerin/hayvancılığın düşmesine ve ülkelerdeki tarımsal/hayvansal gelirin azalmasına neden olmaktadır. Göç edenler ise kentlerde çarpık kentleşme, alt-yapı sorunları, yoksulluk veya kentin kenar mahallelerine yerleşme gibi temel sorunlarla karşılaşmaktadırlar.

Göç edenlerin karşılaştığı bu sosyo-ekonomik sorunlar ve yapılan göçlerin farklılığı bu kavramın farklı türlere ayrılarak tanımlanmasına neden olmuştur. Göçlerin bazıları var olan zulüm ya da şiddetten kurtulmak amacıyla, bazıları yaşamı tehdit eden doğal afetler nedeniyle, bazıları ise kısıtlı olan faktörlerin etkisiyle gerçekleşmektedir. Bu kapsamda göç, gönüllü ya da zorunlu olmak üzere iç ve dış göç olarak ayrılırken birde geçici ve kalıcı olma durumuna göre kategorilendirilmektedir.⁶ Yüzeysel olarak ise gönüllü ve zorunlu göç olarak sınıflandırılabilir. Gönüllü göç ekonomik olarak zor durumda kalınması durumunda dünyanın başka bir noktasına veya aynı sınırlar içerisinde daha iyi hayat şartlarına sahip olabilmek amacıyla yapılabileceği gibi oranın kültürel birikiminden faydalanmak amacıyla da yapılabilmektedir. Bu tarz göçler

⁵ Hacı Kurt, "Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri", **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, 2006, <http://ybd.dergi.comu.edu.tr/dosyalar/Ybd/goc-egilimleri-ve-olasi-etkileri-migrations-tendencies-and-their-possible-i-2017-02-13-206.pdf> , 2006, Ss 148-178, 24.04.2018.

⁶Kurt, a.g.m, Ss 148-178.

gönüllü göç adı altında ‘kültürel ya da entelektüel göç’⁷ olarak da adlandırılabilir. Gönüllü göç aynı zamanda insanların içinde buldukları durumu beğenmemeleri, ailelerini katkı sağlayabilme hem mali hem de iş anlamında durumunu düzeltmek veya yeni yerler görmeyi isteme gibi nedenlerle de yapılmaktadır.⁸ Bu tanım kapsamında ekonomik ve beyin göçü ele alınabilir.

Zorunlu göç ise gönüllü göçten sebepleri ve sonuçları bakımından ayrılmaktadır. Zorunlu göç genellikle savaş, politik baskı/şiddet, çatışmalar gibi; kısacası kişinin yaşadığı yerde kendini güvende hissetmemesi veya hayatını devam edebilme noktasında korkular yaşaması gibi nedenlerle gerçekleştirilmektedir.

Göçe neden olan sebepler yukarıda sıralanan açık baskı, ekonomik sebepler, şiddet gibi nedenler sebep olurken bazen de kişinin iradesi dışında zorla götürülmesini de kapsayabilmektedir. Buna en güzel örnekte Amerika kıtasının keşfedilmesi sonucu Afrika kıtasından pamuk ve şeker üretimi için insanların zorla köle⁹ olarak götürülmesi verilebilir.¹⁰

Genel olarak, gönüllü ve zorunlu göç ayrımı yapılarak sınıflandırılan göç olgusu, William Peterson tarafından ise kontrollü, ilkel ve serbest göç ayrımı yapılmaktadır.¹¹ göç türlerini sınıflandırmaya çalışmışlardır. Genel olarak göç ile ilgili kaynaklar göçü sınıflandırırken gönüllü ve zorunlu olarak bir ayrıma gitse de aslında böyle bir ayrım yapmak biraz sorunludur. Çünkü sebepleri itibari ile aslında yapılan bütün göçler bir nevi içinde zorunluluğu da barındırmaktadır. Ancak konunun daha iyi anlaşılup kavranması için bu çalışmada da gönüllü ve zorunlu göç türleri, iç ve dış göç türleri başlığı altında ele alınması amaçlanmaktadır.

1.1.1. İç Göç ve Çeşitleri

İnsanlar, yüzyıllar boyunca bir yerden bir yere daha iyi yaşam standartları için veya hayatının daha güvende olacağını düşünerek göç etmiştir. Yaşadığı ülkenin sınırlarını

⁷ Matbaanın henüz olmadığı zamanlarda bilginlerin ve önemli eserlerin olduğu bölgelere gitmeleri de göç kategorisinde değerlendirilmiştir. Günümüzde de yine aynı şekilde akademik olarak en iyilerin olduğu yöne doğru yapılan göçler yine bu başlık altında ele alınabilir.

⁸ Adıgüzel, a.g.e, s. 20.

⁹ Amerikan kıtası keşfedilmeden önce Afrika kıtasında Portekizliler tarafından zaten tarlalarda köle olarak çalıştırılıyorlardı. Amerika Kıtasının keşfi ile yeni kıtada şeker ve pamuk üretimi için sağlam ve yapılı erkekler zorla bu kıtaya götürülmüşlerdir. 1492-1820 yılları arasında yenedünyaya Afrika Kıtasından 10 milyon kişinin göç etti hesaplanmaktadır.

¹⁰ Engin Erkiner, Mülteciler Göçmenler, YDAS yayınları, İstanbul, 2016, s.10.

¹¹Kurt, a.g.m, s.147-178.

aşmadan aynı sınırlar içinde insanların bireysel ya da gruplar halinde yer değiştirmesi ise iç göç olarak tanımlanmaktadır. İnsanların ülke içinde yer değiştirmesine pek çok sebep söylemek mümkündür ancak bunların başında yaşanan iklimsel sorunlar ve ülke sınırları içinde yaşanan ekonomik adaletsizlik sıralanabilir. Adam Smith, Milletlerin Zenginliği adlı kitabında itme ve çekme faktörlerinden bahsederek göçe neden olan itici sebepler ile insanları göçe çeken nedenlerin temelinde bölgeler arasında yaşanan ekonomik ve işsizlik sıkıntılarını göstermektedir. Bu mevcut durum düzeltilmeden özellikle ekonomi kaynaklı göçlerin devam edeceğini söylemektedir.¹²

Adam Smith'in göç üzerine yapmış olduğu bu tespiti Türkiye bazlı bakıldığında göç yönünün doğudan batıya yani ekonomik ve işsizlik sorunlarının (itici faktörler) olduğu bölgeden daha avantajlı olduğu düşünülen çekici faktörlere yani batıya yapılmaktadır.

Her ne kadar son zamanlarda kentten köylere doğru bir göç akışı gerçekleşse de yapılan bu göçün daha çok mevsimlik olduğu görülmektedir. 1950'lerde başlayıp sonraki yıllarda da yoğun bir şekilde devam eden ülkeiçi göçlerin günümüzde de yoğun bir şekilde devam ettiği ve ileride de devam edeceğini mevcut veriler göstermektedir.

1.1.2. Dış Göç ve Çeşitleri

Ülke sınırları dışında meydana gelen, yani göç hareketinin ülke sınırlarına taşması olarak adlandırılan dış göçlerin temelinde yatan ve ileriki sayfalarda daha fazla değinilecek olan zorunlu yer değiştirme yani kişilerin taraf olmadıkları çatışmalar sonucu başka ülkelerinin sınırlarına sığındığı ve gerekli güvenli ortam oluşturulunca tekrar geri döndüğü 'uluslararası yerinden edilmedir'. Zorunlu dış göçe çatışmalar, doğal afetler, Savaşlar ya da terörist faaliyetler daha çok dış göçlere sebebiyet verirken, daha iyi şartlarda yaşama arzusu da gönüllü dış göç kapsamında değerlendirilebilir.¹³ Dış Göç başlığı altında kısaca zorunlu göç çeşitleri (bu kavramlar ileride daha geniş kapsamlı olarak ele alınacaktır) ve gönüllü olarak yapılan göç çeşitleri tanımlanmaktadır. Gönüllü ve zorunlu olarak yapılan göçleri 4'e ayırmak mümkündür.

1.1.2.1. Beyin Göçü

Bilim insan(ları)nın kendi ülkelerinde mevcut olmayan olanaklardan dolayı daha elverişli çalışma koşullarının var olduğu başka yerlere göçü olarak tanımlanabilir. Beyin

¹² Adıgüzel, a.g.e, s 18-19.

¹³ Koçak ve Elvan Terzi, a.g.m, Ss 63-187

göçünün yaşandığı bölgeler daha çok az gelişmiş ülkelerin var olduğu yerlerdir. Özellikle bilimin, tıbbın veya hizmet sektörünün hızlı bir şekilde gelişmesi ile 1960'lı yıllar itibari ile az gelişmiş ülkelere bilim insanları, doktorlar veya mühendisler beyin göçünü gerçekleştirmiştir.¹⁴ Gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere yapılan beyin göçü kaynak bölgeler için önemli zararlar teşkil ettiği görülmektedir. Bu göçleri doğuran sebeplere ise kaynak ülkede yetersiz olan kaynaklar, eğitimine uygun iş bulamama, bulunduğu yerde çalışma şartlarının ağır veya kötü olması ya da yaptığı iş nedeni ile takdir görmemesi gibi gerekçeler sıralanabilir.¹⁵

1.1.2.2. İşçi Göçü

İnsanların kendi ülkelerinde yaşanan işsizlikten dolayı veya ülkesindeki hayat şartlarını beğenmemesi sonucu yaptığı göçtür. İşçi göçleri kişilerin çalışmak amacıyla ülke sınırlarının dışına yapmış oldukları göçlerdir. Bu göç çeşidi daha çok ülkelerin kendi rızaları yani anlaşmaları sonucu gerçekleşebilmektedir. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra Avrupa'da oluşan işgücü açığı ve işçi ihtiyacı nedeni ile önce doğu Avrupa ülkelerinden daha sonra Türkiye gibi ülkelere de ikili anlaşmalar sonucu göçler gerçekleştirilmiştir. Bu göç dalgasının yönü 1980'lerden sonra ise Sudi Arabistan, Libya, Ürdün'e alt-yapı, inşaat gibi gerekçelerle kaymıştır.¹⁶

Bu tanım ve örneklerden de anlaşılacağı gibi yapılan göçler genellikle ekonomik (işsizlik) nedenlerle yapılmaktadır.

1.1.2.3. Mübadele

Mübadele tarihin bazı sahnelerinde karşımıza çıkmaktadır. İki ülkenin vatandaşlarının yer değiştirmesi esasına dayanan bu dış göç çeşidi aslında yerinden edilme kategorisinde de değerlendirilebilir. Kişilerin rızası dışında devletlerin karşılıklı politikaları neticesinde ortaya çıkmaktadır. Mübadeleye, Türkiye'de "1923 tarihinde Lozan Konferansıyla imzalanan 'Mübadele-i Ahali Mukavelenamesi' ile Türkiye'deki Rum Ortodoksları ile Yunanistan'daki Müslümanların zorunlu göçe tabi tutulması"¹⁷ sonucu karşımıza çıkmaktadır. 30 Ocak 1923 tarihinde Türk ve Yunan Halklarına ilişkin sözleşme ve Protokol'ün 1. Maddesi uyarında;

¹⁴ Koçak ve Elvan Terzi, a.g.m, Ss 63-187

¹⁵ Koçak ve Elvan Terzi, a.g.m, Ss 63-187

¹⁶ Koçak ve Elvan Terzi, a.g.m, Ss 63-187

¹⁷ İnan Keser, Göç ve Zor, Ütüyopya Yayınevi, Ankara, 2011, s.36.

Türkiye’de bulunan Ortodoks Rumlarla, Yunanistan’da bulunan Müslüman Yunan uyrukları, 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren zorunlu göçe tabi tutulmuştur. Göç edenler Türk Yunan makamlarının izni olmadıkça geldikleri ülkelere yerleşmek amacıyla geri dönmeyeceklerdir.¹⁸

Yine bu başlık altında ikinci dünya savaşı sonrası Hindistan’da meydana gelen durum mübadele kapsamında değerlendirilmektedir. İkinci dünya savaşı sonrası İngiltere’ye karşı verdiği mücadeleyi kazanıp, İngiltere’nin Hindistan topraklarından ayrılmasıyla ülke içinde karışıklıklar meydana gelmiştir. Bu karışıklıklar 1947 yılında Pakistan’ın Hindistan’dan ayrılmasına neden olurken, iki ülke topraklarında kalan 18 milyon Müslüman ve Hindu vatandaşın da karşılıklı olarak yer değiştirmesine neden olmuştur. Türkiye ve Yunanistan arasında yaşanan ile Hindistan ile Pakistan arasında yaşanan bu durum mübadele kapsamında değerlendirilmektedir.

1.1.2.4. İltica

Bir kimsenin yaşadığı, ya da vatandaşı olduğu ülkede yaşadığı siyasi sorunlardan dolayı başka bir ülkenin egemenliğine sığınması veya zorla sınır dışı edilmesi olarak tanımlanabilir. Sığınma, hakkı kişinin zihinsel ve bedensel bütünlüğünü koruma altına almak istediği temel bir haktır. Nitekim ikinci dünya savaşı öncesi Almanya’da bulunan Albert Einstein’ında karşılaştığı sorunlar nedeniyle Amerika’dan sığınma talebinde bulunması iltica kapsamında değerlendirilebilir. Bu göç çeşidi gerek gelişmiş ülkelerde gerekse az gelişmiş ülkelerde kişinin talebi sonucu gerçekleşmektedir.

1.2. Göç Nedenleri

Göçün ortaya çıkışı, farklı yoğunlukta olması veya oluş biçimi farklılık arz edebilir, gerçekleştirilen bu göç eylemi hem kaynak ülke hem hedef ülke üzerinde hem de bizzat göç edenler üzerinde önemli sonuçlar yaratmaktadır.¹⁹ Birey/grupları göç etmeye veya yerinden eden pek çok sebep sıralanabilir. Son yıllarda yapılan araştırmalara göre, küresel ısınmayla birlikte yaşanan doğa olayları/iklimsel faktörler göç sayısını ve oranını arttırmaktadır. Bu göç nedenine en fazla Afrika Kıtasında rastlanmaktadır. Göç sebepleri olarak gösterilecek bir diğer etken ise ekonomik sıkıntılardan dolayı yaşanan göçlerdir. Kişinin yaşadığı yerde gerekli ekonomik refahı sağlayamaması ve daha iyi bir yaşam amacıyla göç etmektedir. Göç neden olabilecek bir diğer neden ise; yine kişinin

¹⁸ Yücel Bozdağlıoğlu, “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Ve Sonuçları”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Ocak 2014, sayı 3, Ss 9-32, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/200497>, 28.04.2018.

¹⁹Kurt, a.g.m, Ss 148-178

bulunduğu yerde sahip olduğu ancak yetersiz olduğunu düşündüğü ya da hiç sahip olamadığı sosyal kaynaklardır. Bunların başında eğitim, sağlık, kültürel aktiviteler, zaruri/fuzuli yerlere yakınlık veya sosyal refah gelmektedir.

Yerinden edilme (bir sonraki konuda ayrıntılı olarak anlatılacaktır) eylem olarak göç kategorisinde değerlendirilen ancak sebepleri ve oluşu itibari ile göçten ayrılmaktadır. Yerinden Edilmeye neden olan sebepler sıralandığında karşımıza daha çok zorlama yoluyla yapılanlar ve siyasi karışıklıkların sebep olduğu nedenler çıkmaktadır. Göçe neden olan başlıklar altında ele alınacak olan siyasi kaynaklı göçlerin yerinden edilme olarak tanımlanması daha doğru olacaktır. Genel olarak bu şekilde sıralanan göç sebepleri itme ve çekme olarak da teoriye dökülmektedir. Yaşanılan yerde insanları göç etmeye iten sebepler ve göç edilen yere çeken nedenler belirtilmektedir. Yaşanılan yerde meydana gelen doğal afetler, savaşlar, iç çatışmalar, kamu hizmetlerinin eksikliği veya aksaklığı, insan hakları ihlalleri işsizlik gibi faktörler itici sebepler olarak sıralanırken; aile, akraba ve arkadaş bağları, kültürel faktörler, iş imkanları, eğitim olanakları, siyasi özgürlük, yüksek gelir, can güvenliği gibi faktörlerde insanları göçe çeken sebepler olarak sıralanmaktadır. Kişileri ya da grupları göç etmeye ya da yerinden etmeye pek çok neden sıralanabilir, hatta sıralanan bazı nedenler kişiden kişiye de farklılık göstermekle birlikte bir kişi için pozitif olarak görülen bir neden bir başkası için negatif faktör olarak görülebilmektedir.

Yukarıda da değinildiği gibi göç kavramı içinde ancak göçten sebep ve sonuçları itibari ile ayrılan yerinden edilmeye ise daha çok yaşanılan bölgede ortaya çıkan siyasi karışıklıklar, çatışmalar insanların mecburi olarak yer değiştirmesine neden olmaktadır.

1.2.1. İklim Kaynaklı Göçler

“Tarım alanlarının azalması, doğal kaynakların tükenmesi, deprem, sel baskınları, kuraklık gibi nedenlerden dolayı insanlar yaşadıkları alanları geçici veya sürekli”²⁰ olarak terk etmektedir. Bu kapsamda göç edenler “iklim mültecileri, çevre mültecileri”²¹ kavramlarıyla tanımlanmaktadır. Sıcaklık ve deniz seviyesinin artması, toprak kullanımının değişmesi gibi çeşitli nedenler insanların yaşadıkları yeri değiştirmesine

²⁰ Nuray Ekşi, “İklim Mültecileri”, **Göç Araştırmaları Dergisi (The Journal Of Migration Studies)**, Cilt 2, sayı 2, Temmuz-Aralık 2016, ss: 10-58, <http://www.gam.gov.tr/files/nuray-eksi.pdf>, 25.05.1028.

²¹ Ekşi, a.g.m, Ss 10-58.

neden olmaktadır.²² Burada zorlayıcı unsur tamamen doğa olduğu için mecburi bir mekânsal değişiklik yapılmaktadır. Doğanın sebep olduğu göçler, yaşam alanların tekrar eski haline gelmesi ile bittiği veya bazen de kalıcı bir yer değiştirmeye dönüştüğü de görülmektedir.

İklim kaynaklı yaşanan göçler kimi zaman aynı sınırlar içinde meydana gelirken kimi zamanda ülke sınırlarını aşan boyutlara gelmektedir. Barilla adlı şirketin yaptığı sonuçlara göre, yer yüzünde doğdukları yerleri ile yaşadıkları yerleri değiştiren insanların sayısı yaklaşık olarak 750 milyondur. Başka ülke sınırlarına göçen insan sayısı ise 245 milyondur.²³ Bu çalışmanın Avrupa ayağında ise, 2010-2015 yılları arasında ki beş yıllık süre zarfında farklı ülkelerden beş milyonun üzerinde insanın Orta Avrupa'ya, dört milyonun üzerinde insanın ise Doğu Avrupa'ya göç ettiği belirtilmiştir.²⁴

Internal Displacement Monitoring Center (IDMC)'ın yaptığı araştırmalara göre; yaşanan göçlerin büyük bir çoğunluğu iklimsel ve su eksiliğinden kaynaklanmaktadır. Özellikle muson yağmurlarından dolayı Hindistan ve Nijerya'da milyonlarca insan yer değiştirmek zorunda kalmıştır.²⁵

Doğal felaketler ve iklim değişikliği yüzünden meydana gelen olumsuz durumlar sonucu her yıl milyonlarca insanın yerinden olduğu görülmektedir. Bu kapsamda dört yıllık süre zarfında, doğal afetlerden dolayı toplamda 143,9 milyon insan göç etmiştir.²⁶ Doğal felaketler sonucu en fazla yer değiştiren insanın mensup olduğu 10 ülke ise şöyle sıralanmaktadır: Birinci sırayı "Çin almakta onu Hindistan, Pakistan, Filipinler, Nijerya, Kolombiya, Tayland, Bangladeş, Endonezya ve Şili"²⁷ takip etmektedir.

IDMC'nin yapmış olduğu araştırmalar, iklim değişikliğiyle mevsimlerde meydana gelen düzensiz hava koşullarının neden olduğu doğal afetler belirtilmektedir. Durumun böyle devam etmesi ve yeterli önlemlerin alınmaması durumunda her geçen yıl doğa kaynaklı

²² Alexander Betts, "Global Issues don't Live in Separate Boxes, Why no Mention in Paris of Refugees?", The Guardian, Aralık 2015, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/dec/13/refugee-status-extended-people-displaced-climate-change>, 12.04.2018.

²³ Barilla (The Italian Food company) araştırma sonuçlarına göre, <http://www.barillagida.com.tr/ebulten14/pdf/7.pdf>, 25.05.2018.

²⁴ Barilla (The Italian Food company) araştırma sonuçlarına göre, <http://www.barillagida.com.tr/ebulten14/pdf/7.pdf>, 25.05.2018.

²⁵ www.internal-displacement.org, 01.05.2018.

²⁶ www.nrc.no, 10.03.2018.

²⁷ www.internal-displacement.org/global-figures, 10.03.2018.

göçlerin artacağı yine yapılan araştırmalarda belirtilmektedir. Dünya bankasının da iklim değişiminin neden olduğu göç raporunda, 2050 yılına kadar dünya üzerinde, yaşanan kuraklıklar, toprağın düzgün ekilmemesi veya yanlış ekilmesi, büyük miktarlardaki yağmurlar sonucu deniz seviyesinde meydana gelecek su yükselmelerinden dolayı Afrika ve Sahra Altı bölgelerinde, Amerika ve Güney Asya'da 140 milyon insanın göç etmek zorunda kalacağı belirtilmiştir.²⁸ İklimsel değişimin en fazla yoksul bölgeleri etkilediği vurgulanan raporda, önümüzdeki yıllarda bu sayının düşürülmesi adına birtakım önerilerin alınması gerektiği belirtilmiştir. Belirtilen bu önlemlerin alınması durumunda iç göçün %80 oranında azaltılabileceği vurgulanmıştır. Buna yönelik vurgulanan en önemli uygulama ise göç eden bölgelerin tespit edilip kalkınma ajanslarının kurulmasına yöneliktir.

Doğa kaynaklı yaşanan göçler kısa sürelidir (mevcut durum ortadan kaldırılana kadar geçen süreye bağlı olarak bazen değişkenlik de gösterebilir) yani göç edilen yere temelli yerleşme düşüncesi yoktur. Göçe neden olan etken ortadan kalktığı ve yaşanan bölgenin eski haline döndürülmesi ile göç edenlerin neredeyse hepsi tekrar geri dönmektedir. Bu yüzden doğa kaynaklı göçler kısa süreli (geçici) yaşanan göçler kategorisinde değerlendirilebilir.

1.2.2. Ekonomik Kaynaklı Göçler

Ekonomik kaynaklı göçler, genel olarak iş olanakları ve kıt kaynakların varlığı sebebiyle yapılmaktadır. Sanayinin gelişmediği ya da doğal kaynak yoksunluğunun yaşandığı bölgelerden sanayinin yoğun olduğu alanlara doğru yapılmaktadır. Kimi zaman da yapılan bu göçe yerel halkın pek sıcak bakmadığı ve bunun üzerinden bir milliyetçilik söyleminin oluşturulmaya çalışıldığı da görülmektedir. İspanya'nın 'Bask'²⁹ bölgesinde meydana gelen Milliyetçi hareketinin dönüşümünün temelinde İspanya'dan çalışmak için gelen insanların işlerini ellerinden alınacağı korkusu yatmaktaydı. Özellikle 1970'lerde bölge nüfusunun büyük bölümünün gelen göçlerden

²⁸ <https://www.dw.com/tr/dünya-bankası-iklim-değişikliği-insanları-göçe-zorlayacak/a-43062130>, 23.05.2018.

²⁹ İspanya'nın Kuzeyindeki dört eyalet (Vizcaya, Guipuzcoa, Navara ve Alava) ile Fransa sınırları içindeki üç eyaleti (Basse-Navarre, Labaurd ve Soule) Bağımsız Bask bölgesi içerisinde görmek amacıyla ortaya çıkan sorundur.

oluşması, işsizlik oranlarının artmasına neden olmuş ve zaten mevcut olan etnik ayrıştırmaya bir de ekonomik boyutta eklenmiş oldu.³⁰

19. ve 20. 'yy'lerde Bask Bölgesi özellikle maden arama ve diğer bazı temel dallarda olmak üzere bir sanayi bölgesi olarak gelişmiştir. 1950'li yıllarda İspanya ekonomisinde bir gelişme gözlenmiş, yüksek oranda işgücü göçünün sanayileşmiş bölgelere akmasına yol açan 1960'lı yılların sanayileşmesi hızla bunu takip etmiştir. Sanayileşmiş Bask Bölgesi (özellikle Bilbao şehri) İspanya'nın diğer bölgelerinden gelen önemli oranda bir işçi göçüyle karşı karşıya kalmıştır.³¹

Sanayileşmiş bölgelere ve doğal kaynakların olduğu alanlara yapılan göçler yerli halkın huzursuzlanmasına ve kendi iş olanaklarının kısıtlanacağı korkusu yaşamasına neden olmuştur. Bu da göç edenlere karşı bir cephenin oluşturulmasına ve yöre halkının kendi dil ve kültürünün yok olacağı söylemine dayanarak sorunun dönüşmesine neden olmuştur. Yukarıda da değindiğimiz gibi Bask Bölgesin de 1950'lerin sonunda meydana gelen endüstriyelleşme ile başlayan bu göç dalgaları genelde Bask toplumunu özelde ise Bask siyasi hareketlerini derinden etkilemiştir. Ortaya çıkan bu yeni durumdan Bask milliyetçiliği değişim geçirmeye başlamıştır. Bu değişimin temeli kültürel özelliklerin ve dilin yok olacağı söylemi üzerine (Etnik Milliyetçilik) inşa edilen yeni bir argümandır.

Ekonomik kaynaklı göçler ülke sınırları içinde meydana gelebileceği gibi ülke sınırlarını aşip başka ülkelere de yapılabilir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle işgücünün fazla olduğu ülkelerden Batı Avrupa ülkelerine ekonomilerini yeniden kurmak amacıyla yapılmıştır.

Türkiye'den yurtdışına yapılan ekonomik kaynaklı göçler dönemsel olarak farklı amaçlar altında ve farklı bölgelere yapılmıştır.

Türkiye sınırları içinde ise meydana gelen ekonomik kaynaklı göçlerin başında 'mevsimlik göçler' gelmektedir. Mevsimlik göçler yıl içinde birden fazla yapılabilen ve kısa süreli göçler olarak tanımlanmaktadır.

İnsanların dinlenmek ya da tatil amaçlı bir yerden başka bir yere gitmesi de mevsimlik göç olarak değerlendirilmektedir. Ekonomik amaçlı yapılan mevsimlik göçlerin yönü

³⁰ Ümit Öztürk ve Ayşe Aslıhan Çelenk, "Bask Bölgesi: İspanya'nın Ayrımcılık Sorunu", **Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları**, Der. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, 1. Cilt, 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul, 2010, s.794.

³¹ Emin Gürses, Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1998, s.138.

daha çok doğudan batıya ya da kuzeyden güneye doğrudur. Ancak bazen ekonomik amaçla yapılan mevsimlik göçler bir süre sonra kalıcı hale gelebilmektedir.

Ekonomik kaynaklı göçler gerek yurtiçinde gerekse yurtdışına yapılsın temelinde yaşanan bölgenin ekonomik olarak kıt kaynaklara sahip olması yatmaktadır ve gidilen yerlerde de elde edilenlerle hayatlarını idame ettirebilme amaçlanmaktadır.

1.2.3. Sosyal Kaynaklı Göçler

Sosyal kaynaklı göçler, gidilen yerlerde çok daha iyi bir sosyal hayat umularak yapılmaktadır. Gerek eğitim gerekse sağlık gibi sebepler bu göç kategorisine sebep olarak gösterilebilir, sıralanan sebeplerin yönü ise daha çok köylerden kentlere doğrudur. Bunun nedenleri ise, artan nüfusla birlikte kırsal alanlarda yaşanan miras kavgaları veya en temelde iş olanaklarının kısıtlılığı gösterilebilir.³² Bu sebepten dolayı yapılan göçlerin daha çok kalıcı amaçla yapıldığı söylenebilir.

1.2.4. Siyasi Kaynaklı Göçler

İleriki konularda daha ayrıntılı üzerinde durulacak olan siyasi kaynaklı göçlerin temelinde savaş, etnik-dini baskı, siyasi baskı, sınırların değişimi ya da ihtilal kaynaklı sorunlar yatmaktadır. Bu göç kaynaklı hareketlerde siyasetin etkin bir rol oynadığını söylemek mümkündür.

“1984 yılından itibaren Bulgaristan’daki Todorov Jivkov yönetiminin, ülkedeki Türk azınlığın hızla artmasını gerekçe göstererek ‘Bulgarlaştırma’ projesi kapsamında ülkedeki Türklerin haklarını sınırladığıdır.”³³ Yapılan bu sınırlamalar ve baskıcı politikalar 1980’lerin sonlarında Bulgaristan’dan Türkiye’ye gerçekleşen bu göçler etnik temelli siyasi kaynaklı göç kapsamında değerlendirilebilir.

Osmanlı döneminde özellikle Balkan topraklarında uygulanan ‘iskân’³⁴ politikası da devlet temelli gerçekleştirilen göç kapsamında değerlendirilebilir.

Siyasi sebepler, iç karışıklıklar/çatışmalar gibi nedenlerden dolayı ülke sınırlarının geçilmesiyle yapılan göçler uzun süreli ikamette tıpkı ekonomik kaynaklı nedenlerde

³² Koçak ve Elvan Terzi, a.g.m, s.168.

³³ Ali Balcı, Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar, Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2013, s.192.

³⁴ Hızla genişleyen Osmanlı Devlet sınırlarının hem ‘güvenliğini ve Düzenini’ sağlamak hem de elde edilen toprakların Müslümanlaştırmak amacıyla bizzat devlet tarafından gerçekleştirilen göç politikalarıdır.

görüldüğü gibi bir süre sonra yerli halk tarafından hoşnut karşılanmamaya başlanmaktadır. İspanya'dakine benzer söylemler, Türkiye bazında özellikle Suriyeli göçmenlerde tecrübe edilmiştir. Pek çok Türk çalışanı, daha ucuza çalıştırılmaları ve işlerini ellerinden almaları nedeniyle göçmenlere karşı farklı bir söylem geliştirmiştir. Suriye'deki savaşın uzaması ve Türkiye'deki göçmenlerin gittikçe artması ve kalıcı hale gelmesi de yine halkın tepkisinin büyümesine neden olmuştur.

Temelde iç ve dış (uluslararası göç) göç olarak ayrılan göç çeşitleri aslında “doğa ya da insan kaynaklı olarak da sınıflandırılabilir.”³⁵ Yani birtakım kişilerin faaliyetleri sonucu meydana gelen zorunlu göçler ya da insan faaliyetleri dışında meydana gelen göçler olarak da sınıflandırılabilir.

İnsan kaynaklı nedenlerin sebep olduğu göçler daha çok “yerinden edilme”³⁶, yerinden olmuş³⁷ ya da zorunlu göç³⁸ kavramları ile anlatılmaktadır. Bu çalışmada ise uluslararası hukukun da kabul gördüğü ‘Yerinden Edilme’ kavramı kullanılacaktır.

1.3. Yerinden Edilme

Göç başlığı adı altında özellikle ele alınması gereken konulardan bir diğeri de yerinden edilmedir. Yerinden edilme eylem olarak göç kategorisinde değerlendirilebilir ancak sadece göç deyip geçiştirmekte doğru değildir. Yerinden edilme veya Zorunlu göç, gönüllü göçe tabi olan insanların yani insanların kendi iradeleri ile gerçekleştirdiği göçten hem sebep açısından hem de doğurduğu sonuçlar açısından farklılaşmaktadır. Bu bağlamda yerinden edilme, kişilerin hayatlarının tehdit altında olduğunu düşünmesi veya algılaması sonucu yaşadığı yeri terk etmesi³⁹ olarak kısaca özetlenebilir.

Uluslararası yerinden edilme ve Ülkeiçi Yerinden edilme alt başlıklarına ayrılması planlanan bu konunun derinliğinin sağlanması için öncelikle birtakım kavramların tanımlanması konunun ilerleyişi bakımından doğru olacaktır.

Göçmen, her ne kadar evrensel bir göç tanımlaması yapılsa da kısaca şöyle özetlenebilir; göç ister gönüllü ister zorunlu olsun, göç etmeye karar veren bireylerin

³⁵ Keser, a.g.e, s.3.

³⁶ Keser, a.g.e.

³⁷ Haccettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2006.

³⁸ Tesev Yayınları; Türkiyede Zorunlu Göç: Hükümet Politikaları Zorunlu Göç ve Diyarbakır, Kalkınma Merkezi.

³⁹ M. Murat Yüceşahin ve Murat Özgür, “Türkiye'nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Cilt 4, sayı 2, Dergiler.ankara.edu.tr, 2006, s.15-35, 15.04.2018.

tümü göçmen olarak adlandırabilir. BM ise, gerçekleştirilen göçlerin sonucunda bu eyleme katılan kişilerin göçmen olarak adlandırılabilmesini, sebep ya da sonuçlarına bakmadan bir yıldan fazla yabancı bir ülke de ikamet eden yabancıları göçmen olarak tanımlamaktadır.⁴⁰ Bu kasamda göçmen, yabancı bir ülkenin sınırlarından yasal yollarla giriş yapan ve o ülkenin sınırları içerisinde o ülkenin yasalarına uygun şekilde ikamet eden ve daha çok ekonomik amaçlı yapılan eyleminin tarafları isimlendirilebilir. Yani kişinin çoğunlukla ekonomik nedenlerden dolayı ve daha çok istediği doğrultusunda bulunduğu ülkeden başka bir ülkeye yasal yollardan giriş yapıp, yasalar çerçevesinde o ülkede bulunanlar olarak adlandırılmaktadır. Bu tanım kapsamında **düzensiz göç/göçmen (Yasa dışı göçmenler)** ise şu şekilde tanımlanmaktadır; vatandaşı olmadığı bir ülkeye yasadışı yollardan giriş yapan veya vatandaşı olmadığı ülkenin sınırları içinde vize tarihi geçmesinden dolayı bulunduğu ülkenin hukuki statüsünden faydalanamayan kişiler/durum 'dur.⁴¹ Göç idarisi tarafından ise düzenli ve düzensiz göç şu şekilde tanımlanmaktadır: düzenli göçler daha çok gidilen ülkenin sınırlarında kalabilmek için gerekli olan sorumlulukları yerine getirme durumuyken, Düzensiz göç ise göç etme arzusu duyulan ülkeye, ülkede bulunma prosedürlerine uymayan yani yasadışı yollarla ülke sınırlarına giren veya resmi yollarla ülke sınırlarına girip vize süresi dolduğu halde o ülkeyi terk etmeyen kişiler veya durumdur.⁴² Genel olarak bakıldığında düzensiz göçün 20. Yüzyılın ikinci yarısından artış gösterdiği görülmektedir. Bunun temel nedeni bu dönemde insan hayatını tehdit eden çatışmaların yoğun bir şekilde yaşanmasıdır. Bunun en başında 2. Dünya savaşı ve savaştan sonra çeşitli bölgelerde (Orta Doğu ve Asya gibi) yaşanan iç çatışmalardır.

Düzenli göçmen /göç ise birey veya toplulukların vatandaşı olmadığı bir ülkenin sınırlarına yasal yollarla girişini, o ülkede kalışını ve çıkışlarını ifade etmektedir.⁴³ **Sığınmacı** ise hayati endişeler neticesinde koruma talebinde bulunduğu ülkede mülteci olma talebinde bulunan ve bu talebini ulusal ve uluslararası belgeler çerçevesinde gerçekleştiren kişiler olarak adlandırılmaktadır.⁴⁴ **Mülteci** kavramını uluslararası yerinden edilme anlatılırken ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır ancak mültecilerin statüsünü belirleyen 1951 yılı Cenevre Sözleşmesine göre, siyasi düşüncesinden, etnik

⁴⁰ Adıgüzel, a.g.e, s. 5

⁴¹ Adıgüzel, a.g.e., 5

⁴² Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, "Göç Terimleri Sözlüğü", http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, 14.01.2019.

⁴³ Adıgüzel, a.g.e, s. 4.

⁴⁴ Adıgüzel, a.g.e, s. 4.

kimliğinden, dinsel farklılığından dolayı zulme maruz kalan ve yaşadığı yerde hayati tehlikesi bulunan kişilerin mülteciliği uluslararası hukuk tarafından verilen kişilerdir.⁴⁵ Bu bağlamda mülteciler, mülteci olma hakkı hukuken kabul edilmiş yabancılar olarak görülürken, sığınmacılar bu yönüyle mültecilerden ayrılmaktadırlar. Sığınmacılar mülteci olma talebinde bulunan yani korunma talebinde bulunup bunun nihai sonucunu bekleyen birey ya da gruplar olarak mültecilerden farklılaşmaktadır. Bu farklılık bizi şu sonuca ulaştırmaktadır. “Her sığınmacı nihai olarak mülteci olarak tanımlanmayabilir ancak her mülteci başlangıçta sığınmacıdır.”⁴⁶ Bu yönüyle mülteciler göçmenlerden de ayrılmaktadırlar, göçmenler daha iyi bir refah seviyesi ve iş olanakları için kendi ülkelerinden ayrılırken, mülteciler daha çok hayatlarını kurtarmak için başka ülkelere sığınır. **İltica** (dış göç çeşitlerinde de anlatılmıştır) sığınma talebinde bulunan sığınmacılar ve mültecilerin kendi ülkesi dışında başka bir ülkeden sığınma talebinde bulunma eylemi olarak tanımlanabilir. İnsanların zor durumundan faydalanıp maddi çıkarları karşılığında göçmenleri yasadışı yollarla o ülkeye giriş ve çıkışının sağlanması da **Göçmen Kaçakçılığı** olarak adlandırılmaktadır. Kişilerin iradesi dışında baskı yoluyla veya zor kullanılarak alıkonulması, şiddet yoluyla başka yerlere götürülmesi ve zorla çalıştırılması **İnsan Ticareti** olarak isimlendirilirken, bireyleri buna zorlayan kişiler ise **İnsan Taciri** olarak kabul edilmektedir.⁴⁷

1.3.1. Ülkelerarası (Uluslararası) Yerinden Edilme

Dünya tarihinde ilk uluslararası göç “İbranilerin, Babil’iler tarafından sürgün edilmesi”⁴⁸ olarak bilinmektedir. Avrupa kıtası bağlamında ise ilk gerçekleşen göç hareketleri Fransa’dan kaçan Protestanlar ve Fransız devriminden kaçan aristokratlardır. Bu göçleri, Bolşevik ihtilalinden sonra Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nden (ABD) kaçan mülteciler ve Nazi Almanya’sından kaçan Yahudiler izlemiştir. 20. Yüzyılda mültecilerin yönü daha çok Avrupa’dan diğer kıtalara/güneye

⁴⁵Janroj Keleş, “Avrupa Ülkelerinin Mülteci ve İltica Politikaları”, **PolitikART Dergisi**, Ekim 2014, https://www.researchgate.net/publication/275658947_Avrupa_Ulkelerinin_Multeci_ve_Iltica_Politikalar, 12.03.2018.

⁴⁶ Sercan Reçber, “Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar”, **6. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu**, Marmara Üniversitesi, <http://www.sosyalhaklar.net/2014/bildiriler/recber.pdf>, 12.03.2018

⁴⁷ Taşkın Deniz, “Uluslararası Göç sorunu Perspektifinde Türkiye”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Nisan 2014, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/view/5000146799>, ss 176-204, 12.04.2018.

⁴⁸ M.Ö 7. Yüzyılda Mezopotamya da yükselen bir güç olan Babil Krallığının yükselen bu gücüne daha fazla direnemeyen Yahudi’ye kralının teslim olması sonucunda kentin yıkılıp halkın çoğunun Babile sürülmesidir. Yahudilerin Babil’de kaldıkları bu 70 yıllık dönem ‘Babil Sürgünü’ olarak bilinir, <https://eksisozluk.com/babil-surgunu>, 03.05.1018.

iken, 21. Yüzyılda ise göç yönünün değiştiği ve göçlerin daha çok Avrupa odaklı olmaya başladığı görölmektedir.

Ülke sınırlarını geçen bu göç hareketlerini “mülteciliğin ortaya çıkışı, ulus-devlet sınırları ve topraksallık ilkesinden”⁴⁹ ayrı düşünölemez. Özellikle 1648 Vestfalya antlaşması ve 20. Yüzyılda orta çıkan yeni devlet düzenleri topraksallık ilkesinin bir parçası olduğu söylenebilir. Buna ek olarak “devletlerarası güç dengeleri, uluslararası düzen ve büyük güçlerin siyasetleri de uluslararası sistemde mülteci krizinin ve rejiminin ortaya çıkmasında etkilidir.”⁵⁰

Soğuk savaş dönemine kadar mülteci/göçmen krizleri uluslararası bazda daha çok geçici politikalarla özölmeye çalışılmıştır. Soğuk savaş döneminde ise daha çok kurumsal ve kalıcı özömler üretilmeye başlanmıştır. Ancak soğuk savaşın bitimi ile bu konu tekrar soğuk savaş öncesi konumuna evirilerek geçici özömler bulunarak sorun göz ardı edilmeye çalışılmıştır.

Günümüzde ise yine soğuk savaş öncesi dönem uygulamaların göröldüğü ve daha çok her ülkenin kendi politikalarını geliştirmeye çalıştığı görölmektedir. Uluslararası yerinden edilme ve mültecilere yönelik alınan karar ve politikaların anlaşılması adına bu konun tarihsel seyrine bakmak yerinde olacaktır.

1.3.1.1. Soğuk Savaş Öncesi

Birinci dünya savaşından sonra, Avrupa'nın pek çok yerinde mülteciler bulunmaktaydı. Bu dönemde ölkeler arasındaki kalıcı barışı sağlamak için kurulan Milletler Cemiyeti (MC), mültecilere yönelik sorunların giderilmesi için 1920'de Fridtjof Nansen önderliğinde Milletler Cemiyetine bağlı Mülteciler Yüksek Komiserliğini kurdu. Bu dönemde her ne kadar kalıcı adımlar atılamasa da mültecilere yönelik gerçekleştirilen bu ilk girişim meselenin uluslararası bir boyut kazanmasını sağladı. 1921 de gündeme getirilen mülteci/iltica meselesi ile 1922'de seyahatlerinin kolaylaştırılması adına Nansen Pasaportları hazırlandı. Ancak bu dönemde mültecilere yönelik evrensel bir tanımlamadan ziyade daha çok belli etnik gruplar mülteci kategorisinde değerlendirilmiştir. Özellikle Milletler Cemiyeti Mülteciler Yüksek Komiserliği (MCMYK)'nin sorumluluk alanına giren ilk etnik grup Sovyet ihtilali sonucu göç eden

⁴⁹ Suna Gülfir İhlamur –Öner, “Küresel bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru?”, **Küreselleşme Çağında Göç**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s.580.

⁵⁰Öner, a.g.e, s.580.

kişilerdi. Daha sonra başka milletlerde sınırlı olarak dahil edilmiştir. Ancak her ne kadar mülteciler veya yerinden edilenler uluslararası bir platforma ulaşırsa da devletlere bu meseleyle ilgili uluslararası bir yükümlülük getirilmemiştir. Nitekim Almanya ile başlayıp, İtalya ve Japonya'nın da MC'den ayrılması ile MC'nin Uluslararası meşruiyeti sorgulanmaya başlandı. Nihayetinde 1930'lu yıllarda bu örgüt işlevini büyük ölçüde yitirdi. Ancak birinci ve ikinci dünya savaşında yaşanan büyük yıkımlar sonucu yerinden olan insanlar için başını İngiltere ve ABD'nin çektiği birtakım geçici kuruluşlar ile çözüm üretilmeye çalışıldı.⁵¹ Bu çözümlerden biri, 1933 yılında mültecilerin uluslararası statüsüne ilişkin sözleşme ile mülteci statüsünün verilmesi iki nedene bağlanmıştır. Bunlardan biri yerinden edilen kişinin herhangi bir korumaya tabi olmaması ve vatandaşı olduğu bir ülkenin bulunmamasıdır.⁵² Bu durum özellikle 1930'larda Nazi Almanya'sından kaçan Yahudiler için sığınacak ülke bulmaları konusunda büyük sıkıntı yaşamalarına neden olmuştur. Bir diğeri ise 1948 yılındaki İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile 'sığınma hakkının'⁵³ temel insani hakların arasına alınmasıdır.⁵⁴ 2. Dünya savaşı sonrası yerinden edilen milyonlarca kişinin sorunlarına çözüm bulmak amacıyla 3 yıl geçerlilik süresi olan Birleşmiş Milletler Genel Konseyi tarafından Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kuruldu. Ancak uluslararası bir mültecilik tanımı olmaması ve hukuki güvenceye alınmaması, devletlerin mültecilere yönelik görev ve sorumluluk alması önünde büyük engel oluşturmaktaydı. Bu amaçla 1950'li yıllardan sonra mültecilere yönelik uluslararası alanda büyük adımlar atılmıştır.

1.3.1.2. Soğuk Savaş Dönemi

Göçlerin yaşanmasına neden olan belki de en büyük sebeplerden biri yaşanan savaşlardır. Savaşların boyutu büyüdükçe yaşanan göçlerde o denli büyük olmaktadır. Nitekim ikinci dünya savaşının başlayıp bittiği zaman zarfında yaklaşık 30 milyon insan bulunduğu yerden başka bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır.

⁵¹ Jacob Ceki Hazan, "Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler Ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler", **Küreselleşme Çağında Göç**, s. 186.

⁵² Öner, a.g.e, s.581

⁵³ 1-Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır. 2- Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturma durumunda bu haktan yararlanılamaz.

http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rights_turkce.pdf, 01.04.2018.

⁵⁴ Hazan, a.g.e, s.187.

Soğuk savaş döneminde göçler gönüllü ve zorunlu göç olarak ikiye ayrılabilir. Gönüllü göçler ikinci dünya savaşında büyük kayıplar veren ve savaş sonrası büyük bir gelişme hızı yakalayan ABD ve Batı Avrupa'ya ihtiyaç duyulan işçiler bazen resmiyette bazen de sınır geçişleri kolaylaştırılarak gerçekleşti. Zorunlu göçler ise iki başlık altında ele alınabilir. Birinci göç kategorisi daha çok doğu bloğundan Batı Avrupa ülkelerine doğru yaşanan göç veya sığınma talepleridir. Özellikle Çekoslovakya ve Macaristan'dan Batı Almanya ve Fransa'ya yaklaşık 3 milyon insanın göç ettiği bilinmektedir. Bu dönemde Batı Bloğuna yapılan sığınma başvurularının da olumlu karşılandığı görülmektedir. Temelinde ise Batı bloğunun daha demokratik, Doğu bloğunun ise daha baskıcı olduğu tezini güçlendirmek olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

İkinci dünya savaşının birçok şeyde olduğu gibi mülteci meselesinde de dönüm noktası olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Savaş sonunda yerinden edilmiş yaklaşık 30 milyon insanın varlığı ise durumun ne kadar ciddi boyutlarda olduğunu göstermektedir. Savaşın sonuna doğru MC'nin artık varlığını sürdürememesi daha önce MC çatısı altında Mülteci/göçmenler ile ilgi alınan kararlarında lağvedilmesine neden oldu. 1944 yılında Avrupa kıtası, Birleşmiş Milletler çatısı altında 'Birleşmiş Milletler Yardım ve Yeniden Yapılanma Ajansı (UN Relief and Reconstruction Agency)'ni kurdu. Ancak savaş sonucunda Sovyetlerin sergilediği tavır yüzünden bu ajans pek uzun ömürlü olamamış ve 1947'de son bulmuştur. Ancak daha sonra bu ajansın yerine 1948'de, mültecilerle ilgilenmek üzere Uluslararası Mülteci Örgütü (International Refugee Organisation-IRO) kuruldu. Ancak her geçen gün süreklilik kazanan mülteci meselesi nedeniyle artık geçici çözümlerden ziyade daha kalıcı bir kuruma duyulan ihtiyaç, bu kurumun görevini Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine (BMMYK) devretmesine neden oldu.

Soğuk savaş dönemi yaşanan olaylara göre şekillenen BMMYK, mültecilerin statüsüne ilişkin sözleşme 1951 yılında Cenevre'de imzalandı. "Bu sözleşme ile mülteci statüsü ulusal/topraksal kategoriden bireysel kategoriye geçilmiştir."⁵⁵ Bu sözleşmenin mülteci statüsüne ilişkin 1. Maddesi aşağıdaki gibidir.

1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeni ile yararlanmak istemeyen

⁵⁵ Öner, a.g.e., s.581.

yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, orayı dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.⁵⁶

1951 yılında mültecilerin statüsüne ilişkin yapılan bu tanımlama aslında bir nevi hem zamansal hem de coğrafi olarak bir kısıtlanmaya gidildiğini göstermektedir. Özellikle 2. Dünya savaşı sırasında ve sonrasında Avrupa kıtasından diğer bölgelere giden kişilerle kısıtlanmıştır. Yani bir nevi Avrupa Merkezli bir belge olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim 1951 yılından önce Avrupa kıtasında meydana gelen mülteci olaylarını kapsamaması da bunu kanıtlar niteliktedir. Türkiye’de bu tarihten sonra Avrupa kıtasından gelenlere mülteci hakkı verirken aynı uygulama farklı kıtalardan gelen insanlar için kullanmamıştır. Bunun pek çok sebebi sıralanabilir ancak temelde o dönem Ortadoğu ve Asya kıtalarında yaşanan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların yattığını söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle Avrupa’dan gelen sığınmacı ya da mültecilerin masraflarının BMMYK gibi Uluslararası örgütler tarafından karşılanması ve diğer kıtalara oranla Avrupa’dan gelenlerin daha kısa süreli ve nihai olmaması da bir diğer etken olarak gösterilebilir. Bu nedenlerden ve güvenlik kaygıları nedeniyle Türkiye’nin, Avrupa dışından gelen kişilere üçüncü ülkeye gidene kadar sığınma hakkı tanıdığı ve diğerlerini şartlı mülteci olarak görmesini ve de Cenevre anlaşmasına ‘Coğrafi Çekince’ (Coğrafi şerh) getirmesini açıklamaktadır. Ancak, her ne kadar bu belgede ile mültecilere yönelik bir zamansal ve mekânsal kısıtlama yapılsa da 1951 yılından itibaren mültecilere uluslararası bir tanımlama kazandırması devletlerin de bu konuda sorumluluk almasını zorunlu hale getirmiştir. Ayrıca ilerleyen yıllarda mültecilere yönelik yapılacak uygulamaların ve Uluslararası Mülteci Hukukunun ’da temelinin atılmasına yine bu dönemde atılan adımlar kaynaklık etmiştir.

1951’de oluşturulan Mülteci statüsündeki mevcut mekânsal ve zamansal kısıtlamalar beraberinde pek çok eleştiriyi de getirmiştir. Bu eleştirileri ortadan kaldırmak adına oluşturulan 1967 ek protokol ile Avrupa kelimesi çıkarılmıştır. Yapılan bu düzenleme ile tamamen olmasa da kısmi bir düzenlemeden söz etmek yanlış olmayacaktır. Çünkü her ne kadar kâğıt üstünde eleştirilere engel olmak adına düzenlemeler yapılsa da aslında, pratikte yine Avrupa kıtası ile sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu protokol ile ülkelerinde baskı veya zulme maruz kalıp göç etmek zorunda kalan ya da iltica talebinde bulunan kişiler için ülkelerindeki mevcut durum düzeline kadar korunma

⁵⁶ Öner, a.g.e, s.582.

ve geri göndermeme hakkı tanınırken, mültecilere yönelik yapılan tanımlama yine 1951’de yapıldığı gibi kalmıştır. Ancak 1969 yılında bir araya gelen Afrika birliği üyeleri 1951’deki mülteci tanımlamasının kendi bölgelerinde meydana gelen gelişmeler için yetersiz kaldığını ileri sürmüşlerdir. Aynı yıl oluşturdukları 1969 Afrika sözleşmesi ile bu tanım kısmi olarak genişletilmiştir. “1951 sözleşmesinde yer alan beş kriterin dışında; işgalden, yabancı güçlerin baskısından, kamu düzenini ciddi anlamda bozan durumlardan”⁵⁷ dolayı yaşadığı yerleri terk edenlerinde mülteci olarak tanımlanmasına karar verildi. 1969 sözleşmesinin ardından 1984 yılında Latin Amerika Devletleri Örgütü de Cartagena Mülteciler Bildirgesiyle genişletilmiş bir mülteci tanımlaması üzerine karara vardı. 1951 mülteci tanımlanmasına ek olarak; “yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, insan hakları ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişiler de mülteci tanımlamasına dahil edilmiştir.”⁵⁸

Soğuk savaş süresince göçlerin yönü daha çok doğu bloğundan batı bloğuna, bireysel iltica şeklinde yaşanırken bazen de ülkelerde yaşanan krizlerde kitlesel göçün yaşanmasına neden olmuştur. 1956 yılında yaşanan “Macaristan krizi”⁵⁹ ile 1968’deki “Çekoslovakya krizi”⁶⁰ buna örnek olarak gösterilebilir.

Gerek kitlesel gerekse bireysel olarak yapılan göçler, gidilen ülkelerin siyasi ekonomik ve kültürel değişimleri üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bu durumun aynı zamanda göç ettiği ülkelerinde siyasi, ekonomik ve kültürel değişimlerine neden olduğu da bir gerçektir. Soğuk savaş sürecinde yaşanan bu göçler ilk başlarda daha ılımlı karşılanırken 1970’lerden sonra bu yaklaşımın biraz daha katılaştığı görülmektedir. Özellikle bu yıllarda Avrupalı Devletlerin mültecilerin artık siyasi ve ekonomileri üzerinde olumsuz etkiye neden olduğu gerekçesini ileri sürmeleri bunu kanıtlar niteliktedir. Nitekim 1980’lere doğru hızla artan göç sayısı sorunun çözümüne yönelik yeni bir uygulamanın da hayata geçmesini sağladı. “3. Dünya problemi”⁶¹ olarak adlandırılan bu uygulamanın temelinde sorunun bulunduğu bölgede yürütülmesi ve

⁵⁷ Hazan, a.g.e, s.188

⁵⁸ Hazan, a.g.e, s.188

⁵⁹ 1956 yılında Macar halkının Sovyet egemenliği altına girmek istememesi ile başlatılan Halk ayaklanmasıdır. Ekim devrimi olarak da bilinmektedir. Bu süreçte pek çok kişi batı bloğuna doğru göç etmiştir. http://marksist.net/utku_kizilok/1956_macaristan_devrimi.htm, 12.04.2018.

⁶⁰ Çekoslovakya’daki reform hareketlerini bastırmak ve gittikçe düşüşe geçen komünizm rejimini korumak adına 1968 yılında Sovyetlerin Çekoslovakya’yı işgal etmesi olarak özetlenebilir, Prag baharı olarak da tarihteki yerini almıştır.

⁶¹ Hazan, a.g.e, s.189.

çözümüne kavuşturulması yatmaktaydı. Sorunun bulunduğu bölgede kampların kurulması ve böylece mültecilere yardımın daha kolay gerçekleştirileceği vurgusu BMMYK'nın konuya ılımlı yaklaşmasını ve hayata geçirilmesini sağladı. Ancak kamplarda yaşayanların mali açıdan sürekli yardıma ihtiyaç duyması ve toplumun diğer kesimlerinden izole edilmiş olması bu kampların kalıcı yoksulluğun yaşandığı alanlara dönüşmüştür.⁶² Her ne kadar ilk başlarda bu uygulamanın çözüme yönelik olumlu sonuçlarının olacağı beklentisi içine girilse de zaman gösterdi ki, yapılan araştırmalar sorunun çözümünden ziyade daha çok kronikleştiğini yönündedir.

1970'lerde güvenli bölgeler ya da kamplarda aranılan çözümün soğuk savaş sonrasında da başvurulduğu bilinmektedir.

Bu dönem de mülteci meselesinin genel olarak devlet bazlı kaldığını söylemek doğru olacaktır. Mültecilerin stratejik değerinin olduğu düşünülerek soğuk savaş sürecinde mültecilere yönelik devletler daha ılımlı yaklaşımlar sergilemiştir. Nitekim doğu bloğunun katı kurallarına karşı batı bloğuna gerçekleşen göçler, batı bloğunun daha özgürlükçü ve demokratik olduğu söylemiyle ılımlı karşılanmıştır. Ancak 1970'li yıllardaki ekonomik kriz nedeniyle daha önce sergilenen ılımlı hava yerini biraz daha kısıtlı uygulamalara bıraktı. Tam anlamıyla sert politikalarından söz etmek doğru değil ancak sert politikalara giden sürecin belki de başlangıç noktası demek yerinde olacaktır.

1.3.1.3. Soğuk Savaş Sonrası Dönem

Soğuk savaş sonrası ortadan kalkan sınırlar ve katı çizgiler yerini belirsizliğe bırakırken mülteci meselesini de belirsizliğe itmiştir. Soğuk savaş döneminde mülteciler önemli bir ideolojik ve stratejik konu olarak görülmekteydi. Soğuk savaşın bitimi ile birçok ülke mülteci politikalarında düzenlemelere giderken, daha çok sınır güvenliği ve 'geri gönderme'⁶³ politikaları ağırlık kazanmıştır. 1970'li yıllarda mültecilere yönelik dile getirilen hoşnutsuzluklar, bu dönemde biraz daha yüksek sesle söylenmeye başlandı. Birçok ülke kendi vatandaşlarının güvenliği ve haklarının, mültecilerden çok daha önemli olduğunu vurgularken, bu söylem doğrultusunda ülkelerin güvenliği ve istikrarı için mülteci/sığınmacı politikalarında değişime gidildiği görülmektedir.

⁶² Hazan, a.g.e, s.189.

⁶³ 1990'lı yıllar gönüllü geri dönüşün 10 yılı olarak ilan edilmiş ve bu on yıllık süre zarfında yaklaşık 5 milyona yakın mültecinin geri dönüşü gerçekleşmiştir.

Soğuk savaş dönemiyle BM'nin mültecilere yönelik uygulamaya çalıştığı kalıcı çözümlerde bu dönemde yerini daha çok geçici politikalara bıraktı. Özellikle Afrika kıtasında uyguladığı krizi çevreleme ve sınırlama yaklaşımı ile çatışma olma ihtimalinin olduğu bölgelerde, bu çatışmalar çıkmadan müdahale etme yaklaşımı ile kriz daha yayılmadan kontrol altına almayı hedefledi, böylece mülteci krizi ile ortaya çıkabilecek uluslararası düzensizlik ve çatışma hali kontrol altına alınabilecekti.⁶⁴

1991 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgali sırasında kaçan Kürtler için Türkiye-Irak sınırının Irak tarafında 'uçuşa yasak bölge/güvenli bölgeler'⁶⁵ oluşturulması, aynı şekilde 1993'te 'Bosna-Hersek'te'⁶⁶ de bu kapsamda yapılan uygulamalara soğuk savaş sonrası BM'nin krizi olduğu bölgede çözmesine dair verilebilecek örneklerdir.

BM'nin soğuk savaş sonrası uygulamaya koyduğu güvenli bölge politikasından sonra yapmaya çalıştığı bir diğer düzenlemede, krizin olduğu ülke ya da bölgede kriz meydana gelmeden önce müdahale etmektir. Bu kapsam doğrultusunda, sorunların yaşandığı bölgelerde sivil toplumun gelişimi, demokratik yönetimlerin hayata geçirilmesi ve çatışmalar yaşanmadan çatışmaların önlenmesine yönelik bir dizi uygulama hayata geçirmiştir.

BM, bu uygulamayı daha çok Afrika Kıtasında çatışmaların yoğun olduğu yerlerde uygularken, bizzat kurmuş olduğu yapılarla da bölgede varlık göstermiştir. Ancak alınan bütün tedbirlere rağmen Soğuk Savaşın bitmesinden günümüze kadar Afrika'da henüz bir barış ve güvenlik ortamı geliştirilememiştir.⁶⁷ Kıtadaki fakirlik ve az gelişmişlik, devletlerarası anlaşmazlık ve çatışmalar, bölgede devlet dışı aktörlerin hukuk dışı faaliyetleri, dini ve etnik çatışmalar, özellikle bazı terörist gruplarının bölgeyi faal olarak kullanması gibi nedenlerden dolayı Afrika kıtası yıllardır çatışmalara

⁶⁴ Öner, a.g.e, s.585.

⁶⁵1991 Körfez savaşının yenilgisinin sonunda Irak içinde meydana gelen halk ayaklanmalarını Saddam yönetimi şiddetle bastırmaya, dışarıda kaybettiği itibarı içinde yakalamaya çalıştı. Bu sindirme ve toplu katliamdan korkan yaklaşık 1.5 milyon Kürt halkı İran ve Türkiye sınırlarına akın etmiştir. Duruma müdahil olan BM de Irak sınırları içinde 36. Paraleli uçuşa yasak bölge ilan edip, bu alanı güvenli bölge olarak BM şemsiyesi altına aldı.

⁶⁶ Mart 1992 yılında başlayan Bosna savaşı sırasında sivillerin yaşadığı yerler güvenli bölgeler olarak BMGK tarafından belirlendi. 1993'te BMGK tarafından güvenli bölge olarak ilan edilen yerlerden biride Srebrenica idi. Buna göre bu bölgeye her türlü silahlı saldırı yasaklandı ancak alınan bu karar hiçbir şekilde uygulanmadı. Sırp tarafından tecrit edildi ve tarihe Srebrenica katliamı olarak geçti.

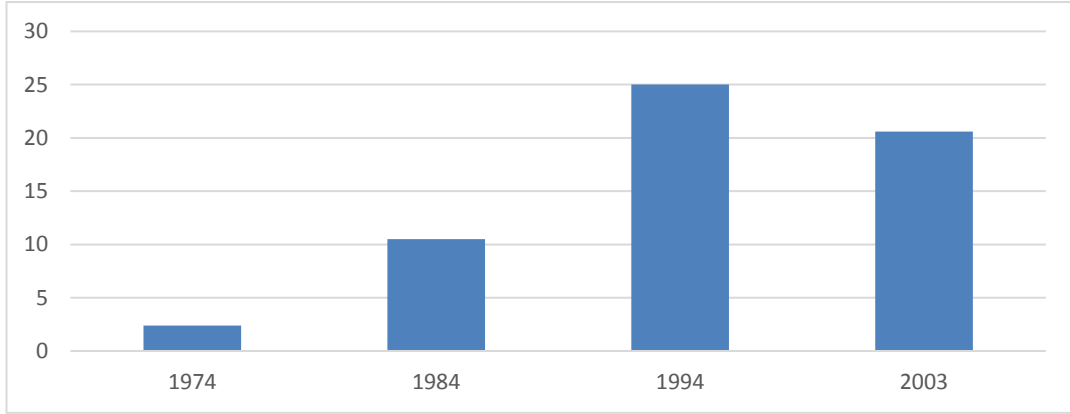
<https://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/03/30/bosna-savasi/>, 12.04.2018

⁶⁷ Ali engin Oba, "Afrika'da Barış, Güvenlik sorunu ve Sivil Toplum Kuruluşları Türkiye Örneği", **TASAM**, Aralık 2009, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3665/afrikada_baris_guvenlik_sorunu_ve_sivil_toplum_kuruluslari_turkiye_ornegi, 17.04.2018.

ve iç karışıklıklara sahne olmuştur. Bütün bu sebeplerden dolayı can güvenliğinin olmadığını düşünen insanlarda göç yollarını tercih etmektedir. Ancak artan göç sayısını minimuma indirmek adına BM'nin krizi bölgesinde ve henüz ortaya çıkmadan çözüme politikasını en çok bu kıtada uygulamaya koyduğu görülmektedir.

Bu dönemde BM'nin bu uygulamaları, 90'lardan önce yaşanan mülteci oranında göre bir düşüşün yaşandığı görülmektedir. Ancak bu dönemde sadece bu uygulamadan dolayı düşüşün yaşandığını söylemek yanlış bir tespit olacaktır. 1990 yılından sonra mülteci statüsü verilen kişilerin sayısında yaşanan düşüşün bir diğer nedeni ise, bu dönemde ülkelerin mülteci kabul mekanizmalarını değiştirmesi, zorlaştırması ve ülkeye varış noktasında birtakım engeller çıkartılarak yavaşlatmasıdır. Bu uygulamalarla birlikte istatistikler her ne kadar mülteci sayısında düşüşün olduğunu gösterse de ülke içinde yerinden edilme sayısında yaşanan artışın bu politikaların bir sonucu olduğunu göstermektedir.

Grafik 1:
Yıllara Göre Dünyadaki Mülteci Sayısı

Kaynak: BM Kalkınma Programı, (UNDP)

Yukarıdaki grafik 1'den de görüldüğü üzere 1974 yılında Dünyadaki mülteci sayısı 2,4 milyon insan iken 1994 yılında 25 milyon kişi sayısı ile en üst noktaya ulaştığı görülmektedir. Bu tarihten sonra yaşanan düşüşün nedenleri ise bu dönem devletlerin mültecilere yönelik kısıtlamaları olduğu söylenebilir.

1.3.1.4. 2000'li Yıllar

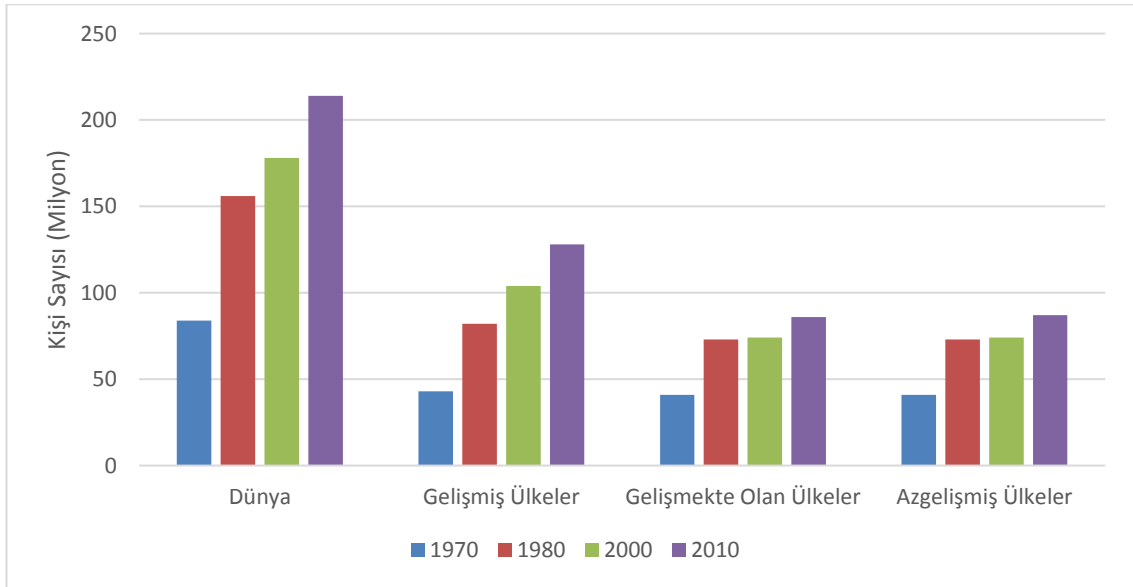
2000'li yıllar göç meselesinin kırılmalar yaşadığı yıllar olmuştur. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra göçmenlere yönelik bakış açısının değiştiği ve daha çok güvenlik

boyutuna indirildiği görülmektedir. 90'lı yıllarda yaşanan kısa bir durgunluktan sonra 2000'li yıllar yine uluslararası göçlerin arttığı yıllar olmuştur. Özellikle yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, otoriter rejimler, mali sıkıntılar, etnik-dini çatışmalar, iç karışıklıklar sıkıntılar nedeniyle, insanların canlarını hiçe sayarak göç yollarına koyulmasına neden olurken, göç yönü ise ucuz işçiye ihtiyaç duyan Batı Avrupa ülkelerine olmuştur. Görsel iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişim ile gelişmiş ülkelerdeki yaşam şartlarının daha görünür hale gelmesi de bu bölgelerin tercih edilmesine neden olmuştur. Bu dönem yaşanan göçlere Sovyetlerin ve Yugoslavya'nın dağılması, Afganistan savaşı, Irak'ın İşgali, Arap Baharı ve sonrasında Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle yaşanan göçler örnek dahilinde verilebilir.

Aşağıdaki grafik 2 incelendiğinde, yukarıda göçe neden olan sebepler açık bir şekilde görülecektir. Özellikle 2000'li yıllarda göç yönünün Avrupa kıtasına doğru yoğunlaşması küreselleşme ve iletişim teknolojisinde meydana gelen ilerlemeler ile bu dönemde yaşanan çatışmalar olduğu öne sürülebilir.

Grafik 2:

Yıllar İtibari İle Uluslararası Göçmen Sayıları

Kaynakça: Tahsin Bakırtaş, “Küreselleşme Modelinde Uluslararası Göç Olgusu Ve Yansımaları”, **Alternatif Politika**, Temmuz 2012, Cilt 4, Sayı 2, Ss 232-261, <http://alternatifpolitika.com/site/dosyalar/arsiv/11-Temmuz-2012/6.tahsin-bakirtas.pdf>, 12.04.2018.

Grafik 2'den de görüldüğü gibi dünya genelinde yıllara göre göçmen sayısı büyük oranda artmıştır. 2000 yılında dünya genelinde 178 milyon göçmen varken 2010 yılında

bu sayı 214 milyona çıkmıştır. 2000’li yıllarda gelişmiş ülkelerde göç sayısı bir önceki yıllara göre artış gösterirken bu artış gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelerde çok daha düşük seviyede seyretmiştir. Buna pek çok sebep sıralanabilir ancak temelinde az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde yaşanan ekonomik sıkıntılar, siyasi istikrarsızlıklar, çatışmalar ya da iç savaşların olduğu söylenebilir.

Bu dönemde gittikçe artan göçmenlere yönelik Avrupalı devletler, Avrupa sınırlarından girişleri olabildiğince sınırlandırırken, ülkelerin sınırları içinde bulunan için ise sınır dışı etmede kolaylıklar sağlama yollarına başvurmuşlardır.⁶⁸ Ülkelerin almış olduğu bu kararlar ve uygulamaya koydu politikalar 11 Eylül saldırılarından sonra ve özellikle Arap (2011) baharından sonra çok daha katı hale gelmiştir. Avrupalı devletlerin, Mülteci akınını durdurmak ya da Avrupa kıtasına girişleri kısıtlamak/engellemek için daha katı kurallar ve politikalar almaya başladığı görülmektedir. Bu katı politikalar karşısında, göç yollarına düşen sığınmacıların yasadışı yollara başvurmalarına ve bir nevi canlarını hiçe sayarak ölüm botlarına teslim olmalarına neden olmuştur. Sığınmacıların bu yola başvurmaları, Avrupa’da yasadışı/düzensiz göç sayısının artmasına neden olurken aynı zamanda göçmen kaçakçılığında da önemli bir artışın yaşanmasına neden olmuştur.

Avrupa ülkelerine özellikle AB ülkelerine yapılan göçlerin daha çok az gelişmiş ülkeler dediğimiz Afrika, bazı Ortadoğu devletleri ya da diğer bölgelerden gelmesi halk nezdinde de birtakım huzursuzlukların yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle ücretlerin düşeceği ve gelen göçmenlerin işlerini ellerinden alacağı söylemi, bazı sağ ve hatta sol partilerin politikalarını bu söylemler üzerine inşa etmelerine ve halk tabanında da destek bulmasına neden olmuştur. Giderek artan göçmenler ve onlarla birlikte artan doğurganlık sosyal sisteme de tehlike olarak görülmüştür. Zaman için yaşanan bu durumların siyasi, ekonomik ve sosyal düzende çöküntünün yaşanacağı vurgusu bu dönemlerde sıklıkla başvurulan argümanlardandı.

Özetle 2000’li yıllar özellikle 11 Eylül saldırıları ve Arap baharı, göç meselesinde iki kırılma noktasının oluşmasına neden olduğu söylenebilir. 11 Eylül saldırıları sonrası göçmen/mülteciler/sığınmacılar ülkelerin temel sorunu haline gelirken, buna yönelik alınacak politikalar da daha çok güvenlik merkezli olmuştur. Avrupa’da zaten mevcut olan İslamo-fobyanında yine Arap baharı sonrası çok daha görünür hale gelmesine

⁶⁸Deniz, a.g.m, Ss 176-204.

neden olmuştur. 2000’li yıllar, Avrupa’da ve diğer gelişmiş ülkelerde İslamo-fobyanın da göç ve mülteci politikalarına paralel olarak arttığı görülmüştür. Bu tutum ve politikalar ikinci bölümde AB üyesi devletler nezdinde daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

1.3.2. Ülke İçi Yerinden Edilme

İnsanlar, eski tarihlerden beri baskı ve zulümden kaçarak başka egemen güçlere sığınmış veya bulunduğu bölgeyi terk ederek aynı sınırlar içinde başka bölge veya yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. Ülke içi yerinden edilenler sınırı geçmeyen mülteciler olarak kısaca tanımlanmaktadır. Silahlı çatışmalar, şiddet ve insan hakları ihlalleri gibi insan yapımı felaketler sonucu yaşadığı ülkenin sınırlarını geçmeden, ikame ettiği yerden daha güvenli bölgelere yapılan göçler olarak daha geniş anlamda tanımlanabilir.⁶⁹

Yukarıda da bahsedildiği gibi göç eyleminde kişiler ikinci şahıslarca herhangi bir zorlamaya tabi tutulmazken, yerinden edilenlerde (zorunlu göç) ikinci şahısların baskı ve şiddeti söz konusudur. Uluslararası hukukta yerinden edilme için kullanılan kavramlar ‘İltica ve Ülke İçi yerinden edilmedir.’ Mülteci ve sığınmacılara yönelik yukarıda da geniş bir şekilde anlatıldığı gibi, ilk Uluslararası adım 1951 yılında Cenevre’de atılırken, Ülkelerinde baskı veya zulme maruz kalanlar, devletlerin egemenliklerine aykırı olduğu gerekçesiyle bu koruma şemsiyesinden mahrum bırakılmıştır. 1992’ye kadar da bu konuyla alakalı herhangi bir düzenlemenin yapılmaması da bunu kanıtlar niteliktedir. Ülkeiçi yerinden edilenlere yönelik bu tavır, mağdurların kaderinin o ülkenin sorumluluğuna bırakılmasına sebebiyet vermiştir. Uluslararası alanda yerinden edilme ülkelerin içişleri problemi olarak görüldüğü için yerinden edilenlerin mağduriyetlerini gidermeye yönelik ne bağlayıcı bir yasa ne de etkin uluslararası bir kuruluş vardır. “Ülke içi zorunlu göç hala ülkelerin egemenlik haklarıyla çelişen durumlar yarattığı için özellikle uluslararası kurumların arabuluculuğunu/baskı gücünü/kolaylaştırıcılığını engellemekte, bu da verimli çözüm üretimi için gerekli müzakereleri engellemektedir.”⁷⁰

⁶⁹ Adıgüzel, a.g.e, s. 6.

⁷⁰ Ayşe Betül Çelik, “Uyuşmazlık Çözümünde Geri Dönüş: Yeniden Yapılanma ve İyi Örnekler”, **Zorunlu Göç İle Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2006, s.45.

1992’de BM’nin yerinden edilene yönelik attığı ilk adım Genel Sekreterin bu konu ile alakalı ‘Özel Bir Temsilci’⁷¹ atamasıdır. Bu amaçla 1998’de BM İnsan Hakları Komisyonu tarafından; ‘Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler’ onaylanırken, bu sorunun var olduğu ülkelere sunulmuştur.⁷² Bu ‘Yol Gösterici İlkeler’⁷³ ülke içinde yerinden edilmiş kişilere uygulanacak uluslararası yasaların neler olduğunu açıklayan bir dokümandır.”⁷⁴

BM’nin yayınlamış olduğu bu yol gösterici ilkeler çerçevesinde yerinden edilmiş kişilere mültecilikte olduğu gibi uluslararası güvence sağlamak yerine, bu durumdaki kişilerin yer değiştirme sırasında, karşılaşılabileceği sorunlar minimize edilmeye çalışılmıştır. Bunların başında ise hayatını devam etmesini sağlayacak temel ihtiyaçların karşılanması ve göç esnasında karşılaşılabileceği fiziksel saldırılara karşı koruma sağlanması gelmektedir. Ülke içi yerinden edilenlerin, sorunlarının/mağduriyetlerinin tazminat ödenmesi, geri dönüşlerinin sağlanması gibi çözüm yolları sunularak sorumlu devletlerin inisiyatifine bırakılmıştır. 1992 yılında ülke içi yerinden edilene yönelik atılan bu adım ve daha sonrasında mağduriyetlerin giderilmesine yönelik düzenlemeler, 1990’lı yıllarda Türkiye’de gerçekleştirilen Köy boşaltma politikaları neticesinde, yerinden edilen insanların mağduriyeti ya da hakları konusunda 2000’li yıllarda birtakım adımların atılmasını sağladı. 2002 yılında BM Yerinden Edilmiş Kişiler Temsilcisi Francis Deng’in raporu üzerine başlayan görüşmeler⁷⁵ ile 2003 yılında AB’nin ilk defa sorunla ilgilenmeye başlaması⁷⁶ konunun uluslararası bir platforma taşınmasını sağladı. Bu kapsamda, Türkiye’de Terör ve Terörle Mücadele kapsamında zarar görenlerin gördükleri zararlar nedeni ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne (AİHM) başvurması sonucu, AİHM tarafından yüksek miktarda tazminat cezası alan

⁷¹ Yerinden olmuş kişiler özel temsilciliği makamının resmi adı 2004’te ‘BM Genel Sekreterinin Yerinden Olmuş Kişilerin İnsan Hakları Özel Temsilciliği’ olarak değiştirilmiştir.

⁷² Dilek Kurban ve Diğerleri, Zorunlu Göç ile Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası, TESEV Yayınları, İstanbul,2006, s.14.

⁷³ Ayrıntı için bkz: BM Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler, http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/693_1.pdf.

⁷⁴ Turgay Ünalın, “Ülke İçinde Yerinden Edilme Konusunda Dünyada Durum ve Mevcut Eğilimler”, **Zorunlu Göç İle Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2006, s.27.

⁷⁵ “Güvensizlik Mirasını Aşmak: Devlet ile Yerinden Edilmiş Kişiler Arasında Mutabakata Doğru”, NRC ve IDMC raporu, **TESEV**, Haziran 2006, http://tesev.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Guvensizlik_Mirasinin_Asilmasi_Devlet_Ve_Yerinden_Edilmis_Kisiler_Arasinda_Toplumsal_Mutabakata_Dogru.pdf, 26.05.2018.

⁷⁶ Ayşe Hür, “Osmanlı’dan Bugüne Kürtler ve Devlet_6:’29. Kürt İsyanı mı?”, <http://www.taraf.com.tr>, **Taraf Gazetesi**, Ocak 2008, 12.05.2018

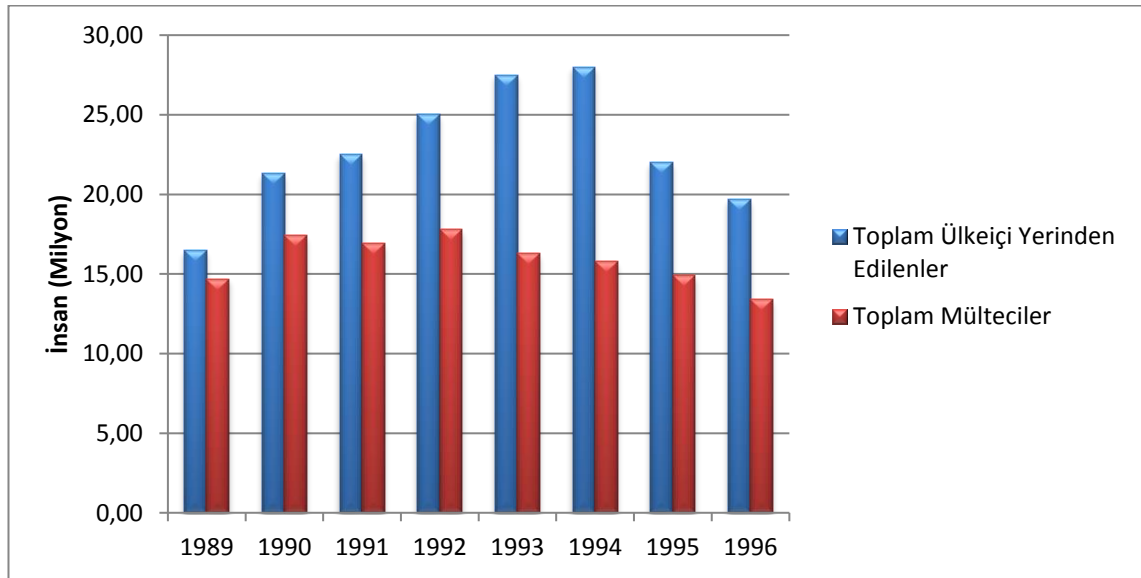
Türkiye, 2004 yılında mağdurlara yönelik 5233 sayılı yasayı çıkarmak zorunda kalmıştır.⁷⁷

Zaman içinde gelişen durumlar ve konunun biraz daha uluslararası bir boyut kazanması Türkiye'nin böyle bir adım atmasını sağlamıştır. 5233 sayılı yasa (Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun) da bu kapsamda değerlendirilebilir.

1990'lı yıllarda BM'nin özellikle bu adımı atmasının en önemli nedeni soğuk savaş sonrası ülkelerin göç alımı noktasında politika değişimine gitmesi ve 90'lı yıllarda birçok ülkede gittikçe artan iç çatışmalardır. Uygulanan politikalar nedeniyle farklı egemen devlet sınırlarına gidemeyen birey/gruplar kendi sınırları içinde yer değiştirdiği görülmektedir. Özellikle bu dönemde ülkeçi yerinden edilenlerin sayısında yaşanan büyük artışın temelinde bu yatmaktadır. Konu ile alakalı aşağıdaki grafik 3 incelendiğinde bu çıkarım açık bir şekilde görülecektir.

Grafik 3:

Dünya Geneline Mülteci ve Ülkeçi Yerinden Edilenlerin 1990'lı Yıllardaki Sayısının Karşılaştırılması

Kaynak: www.internal-displacement.org/global-figur

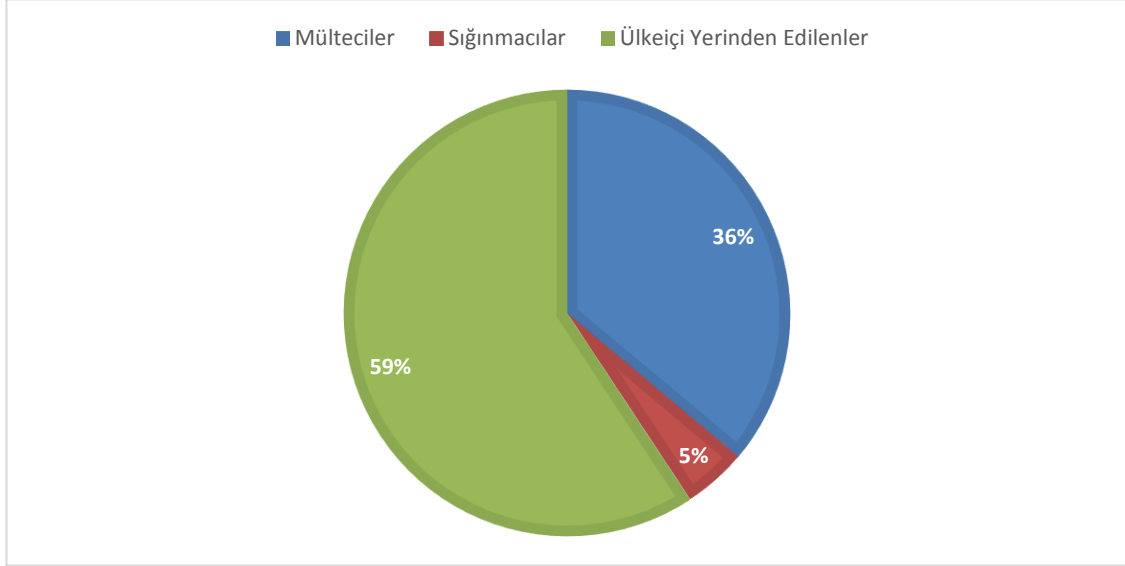
90'lı yılların başından itibaren giderek azalan bir mülteci sayısından bahsederken, aynı yıllarda ülkeçi yerinden edilenlerin sayısında ciddi oranda artışın yaşandığı grafik 3'te

⁷⁷ Zorunlu Göç ve Diyarbakır, **Kalkınma Merkezi Derneği**, Mart 2010, Sayı 3, Ss.1-107, https://tr.boell.org/sites/default/files/zorunlugoc_ve_diyarbakir.pdf, 12.05.2018

açık bir şekilde görülmektedir. Bu veriler dönemin politika ve uygulamalarından ayrı düşünülemez.

Grafik 4:

2018 Yılında Yerinden Edilenlerin Oransal Dağılımı

Kaynak: UNHCR, <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

Günümüzde de 90'lı yıllardan farklı bir sonuç bizi beklememektedir. 'UNHCR (United Nation Refugee Agency) tarafından 2018'in sonu itibari ile yayınlanan verilere göre dünya üzerinde yaklaşık 70 milyon insan yerinden edilmiştir. Bunun 25,4 milyonu (%36) mülteci, 3,1 milyonu (%5) sığınmacı ve 40 milyonu (%59) ise kendi ülkesi içinde yerinden edilmiş kişilerdir. Dört milyona yakın mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye ise en fazla mülteci bulunduran ülke konumuna gelmiştir.⁷⁸

Genel olarak Ülke İçi Yerinden edilenlerin "bir kategori olarak Uluslararası kurumları ve devletin yönetimi altına alınması bunun sadece insani yardım veya insan hakları desteği verilmesi anlamına gelmiyor. Daha önemlisi yerinden olmuş kişilerin içinde bulunduğu sosyal gerçekliği ve geleceklerini de şekillendirmeye başlıyor."⁷⁹

Özetle, bir toplumu ister insan faaliyeti dışındaki olaylar ister insanın bizzat neden olduğu faaliyetler yerinden etsin, gerçekleştirilen eylem kişileri hem fiziksel hem de ruhsal olarak etkilemektedir. Özellikle şiddet ve çatışmalardan dolayı meydana gelen

⁷⁸ <http://www.unhcr.org/tr/>, 06.03.2018.

⁷⁹ Deniz Yükseler, "Dünyada Yerinden Edilme Olgusuna İlişkin Politika ve Uygulamalara Eleştirel Bir Bakış", **Zorunlu Göç İle Yüzleşmek: Türkiye'de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, TESEV Yayınları, İSTANBUL, 2006, S.42.

zorunlu göçlerin tamiri mümkün olmayan büyük travmalara neden olduğunu yaşayanlar ve bu konuda araştırma yapan kuruluşlar tarafından açık bir şekilde dile getirilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM: AVRUPA BİRLİĞİNİN ORTAK SIĞINMA/MÜLTECİ VE GÖÇ POLİTİKASI

2.1. Avrupa Birliğinin Genel Çerçevesi

Avrupa kıtası üzerinde yaşanan rekabet, bu kıta üzerindeki devletleri sayısız savaşa sokarken, diğer kıtaları da derinden etkileyen iki büyük dünya savaşına neden olmuştur. İkinci dünya savaşından sonra Avrupa kıtasında kalıcı barışı sağlamak, bozulan ekonomiği düzeltmek, yaşam standardını arttırmak ve istihdamı geliştirmek adına bir araya gelen 6 ülke (Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda) şimdiki adıyla Avrupa Birliğinin temellerini 1951 yılında yapılan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) anlaşmasıyla atmıştır. Başlangıçta 6 ülkenin katılımıyla gerçekleşen bu iş birliği daha sonra farklı ülkelerinin de dahil olmasıyla genişlemeye başladı. Zamanla yapılan çeşitli anlaşma ve düzenlemeler birliğin kurumsallaşmasını sağlamlaştırırken farklı ülkelerinde bu birliğe dahil olma isteğini arttırdı. Birliğe en son 2013 yılında Hırvatistan'ında dahil olmasıyla 27 olan üye sayısı 28'e yükselmiştir. Ancak 2016 yılında İngiltere'de yapılan birlikten çıkma referandumu halk nezdinde olumlu karşılanmış ve İngiltere'nin birlikten ayrılması gündem yaratırken AB'nin geleceğine dair olumlu/olumsuz pek çok yorumunda yapılmasına neden olmuştur.

İlk başlarda ekonomik amaçlı kurulan birlik zamanla siyasi bir oluşuma da evrilmiştir. Bu evrilme, küresel anlamda meydana gelen gelişmelere karşı ortak bir politika belirlenmesini zorunlu kılarken, birçok konuda da birlikte hareket etmeyi mecburi hale getirmiştir. Özellikle güvenlik ile alakalı konularda ortak hareket etme hedeflenmiştir. Nitekim bazı konularda ortaklık sağlansa da birtakım konularda bunun sağlanamadığı bilinmektedir. Düzensiz göç, iltica, vize ve mülteciler ile ilgili düzenlemeler güvenlik kapsamında değerlendirilip ortak hareket ön planda tutulmuştur.

1951 AKÇT anlaşmasında, şu anda olduğu gibi iltica ya da mültecilere yönelik herhangi bir düzenlemenin mevcut olmadığı görülmektedir. İç göçmenlere yönelik ilk adımın 1957 Roma Anlaşması ile sermayenin serbest dolaşımı ile atılmıştır. Avrupa Ekonomi

Topluluğunu (AET) kuran anlaşmada iç göç politikası ile ilgili atılan ilk adım, üye devletler arasında sermayenin, hizmetlerin ve işgücünün serbest dolaşımıdır.”⁸⁰

Son dönemde gittikçe artan mülteci krizleri ile yüzleşmek zorunda kalan AB'nin hala kalıcı bir çözüm üretemediği görülmektedir. AB, bu soruna daha çok geçici ve Avrupa kıtasından uzak bir şekilde çözmeye çalışmaktadır. Ancak güncel mülteci politikasına değinmeden önce AB'nin Göç ve Mülteci meselesine nasıl yaklaştığını tarihsel olarak bakmak yerinde olacaktır.

Birlik ilk kurulduğu süre zarfında göç ya da mültecilerle ilgili düzenlemeleri daha çok ülke bazlı ele alırken, ilerleyen yıllarda bu konular birlik çatısı altına getirilerek ortak bir politika yürütülmeye çalışılmıştır. Bu bölümde, tarihsel süreç de göz önünde bulundurularak AB'nin göç ve mültecilere yönelik ortak bir politika üretme çabaları üzerinde duracaktır.

2.2. AB'nin Göç/Mülteci Politikasının Tarihsel Gelişimi

Göç meselesi Avrupa için kökleri çok eskiye dayanan bir olgudur. Yüzyıllarca bu kıtaya milyonlarca insan göç ederken bu kıtadan da milyonlarca insan göç etmiştir. Ancak ikinci dünya savaşına kadar gelen süre zarfında Avrupa kıtasından diğer kıtalara göçün daha yoğun bir şekilde yaşandığı söylenebilir. Avrupa kıtasının göç eden kitlelerle karşılaşması ikinci dünya savaşından sonraki zaman diliminde gerçekleşmiştir. Büyük bir savaştan sonra kıtada ihtiyaç duyulan işçi gücüne bu dönem açık kapı politikası takip edilerek desteklendiği söylenebilir. Ancak değişen üretim teknikleri ve yaşanan ekonomik krizler sebebi ile açık kapı politikası terk edilerek göçmenlerin kıtaya girişlerinin kısıtlanmaya çalışıldığı politik evreye geçilmiştir.

AB'nin göç ve mültecilere yönelik oluşturmaya çalıştığı politikaları anlayabilmek için ise AB'nin kurulduğu tarihten günümüze göç ve mültecilere yönelik izlediği tarihi seyri ele almak doğru olacaktır.

2.2.1. Soğuk Savaş Dönemi AB'nin Göç/Mülteci Politikası

Küreselleşmeyle beraber göç hareketleri artarken çok daha fazla ülkeyi kapsar hale gelmiştir. Bunun sonucunda hem yasadışı göç hem de yasal göç sebep ve sonuçları

⁸⁰ Şebnem Çakran ve Veysel Eren, “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2017, cilt: 14, sayı 39, ss 1-30, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/355090>, 15.06.2018.

itibari ile birçok ülkeyi daha çok etkiler hale gelmiştir. İnsanlar ülkelerinde yaşadıkları sosyo-ekonomik ya da siyasal nedenlerden dolayı göç ederken göç ettikleri yerleri de hem siyasal hem sosyal hem de ekonomik olarak geniş ölçüde etkiler hale gelmiştir. Buda göç edilen mekânlarda çeşitli değişimlere neden olmakla birlikte bazen de tehdit unsuru olarak görülmelerine neden olmuştur. Özellikle soğuk savaş sonrası yaşanan uluslararası göçler birçok ülkenin bu göç hareketlerini tehdit unsuru olarak görmelerine ve buna yönelik politikalar izlemelerine neden olmuştur. Özellikle kuruluşundan itibaren ekonomide kazandığı ivmeyi siyasi kanada da aktarmak istedi ve buna yönelik ele aldığı konulardan biride Avrupa sınırlarına doğru yaşanan göçlerdi.⁸¹

İkinci dünya savaşı öncesinde daha çok göç veren konumunda bulunan Avrupa, savaş sonrası özellikle güney Avrupa ve 3. Dünya ülkelerinden çok fazla göç gerçekleşmiştir. Bu dönemde Avrupa'ya doğru yaşanan göçlerin yönü üretimin yaygınlaştığı ve sanayinin geliştiği ülkelerdi. Bu kapsamda Avrupa Birliğinin ortak göç politikası incelendiğinde ele alınan kaynakların genel olarak göç politikasını üç ana evreye ayırarak incelediği görülmektedir.

AB'nin ortak göç politikası ise aşamalı bir şekilde ve belli kırılma noktaları geçirerek gelişme göstermiştir. Ortak politikaya giden ilk evre 'Misafir İşçiler'-Açık Kapı Politikası- olarak adlandırılmaktadır. Bu evre üretimin ve sanayileşmenin yaygınlaştığı ve Avrupa'da işgücü açığının yaşanmaya başladığı 1945 yılı ile başlayıp 1970'lerdeki ekonomik durgunluğa kadar devam etmiştir. İş gücü ihtiyacı ise bazı devletler tarafından ikili anlaşmalar ile sağlanırken bazıları tarafından ise sömürgelerden getirilen göçmenlerden karşılanmıştır.

İkinci evre ise bir önceki evrede gelen misafir işçilerin aileleriyle birleşme süresi olarak adlandırılıp 1970'te başlatılıp 1980'lerin sonlarına kadar devam eden süreç olarak bilinmektedir. Üçüncü ve son evre ise AB çatısı altında göç ve mültecilere yönelik ortak bir politika yürütme çabalarının yaşandığı evre olarak nitelendirilmektedir. Berlin duvarının yıkılması ve Yugoslavya'da yaşanan iç savaş bu dönemin başlangıcı olarak görülüp pek çok kırılmanın yaşandığı dönem olarak da adlandırılabilir. AB'nin bu üç dönemde de göçmen ve mültecilere yönelik farklı politikalar izleme yoluna gittiği

⁸¹ Cansu Güleç, "Avrupa Birliği'nin Göç Politikaları ve Türkiye'ye Yansımaları" **TESAM AKADEMİ**, Cilt 2, sayı 2, Temmuz 2015, Ss. 81-100, [marinhttp://dergipark.ulakbim.gov.tr/tesamakademi/article/view/5000131342/5000120309](http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tesamakademi/article/view/5000131342/5000120309), 12.11.2017.

görülmektedir. Bunun neden ve sonuçları anlamak için AB'nin göç ve mülteci politikasına geniş ölçekte bakmak yerinde olacaktır.

2.2.1.1. Avrupa'ya Göçün İlk Evresi: Misafir İşçiler (1945-1973)

İkinci dünya savaşından sonraki süreçle başlayıp 1973 yılında yaşanan petrol kriziyle Avrupa'da meydana gelen durgunluk dönemine kadar devam eden evre olarak nitelendirilmektedir. 1948'den sonra uygulanan para politikası ile büyük bir iyileşme gösteren Alman ekonomisi ve diğer Avrupa ülkeleri 1950'lerin ortalarında ihtiyaç duydukları işgücünü iç pazardan sağlayamaz hale geldi. Bu açık ülkelerin işgücünü dışardan talep etmelerine neden olurken, hedef ülkelerin (Fransa, Almanya, İngiltere, Belçika, İsviçre ve Hollanda) kaynak ülkelerden (İtalya, Yunanistan, Türkiye, Fas, Cezayir, Hindistan, Tunus gibi) ikili anlaşma yolu ile veya sömürgelerden doğrudan işçi alımı yoluna gitmelerine neden olmuştur. Talep edilen bu işçilerin ise misafir işçiler olarak adlandırılmalarına neden olmuştur. 'Avrupalı devletler'⁸² bu açığı kapatmak için savaştan hemen sonra 'ikili anlaşmalarla' 'Avrupa'nın güneyinden ve 3. Dünya ülkelerinden'⁸³ misafir işçi alımına başladılar.

Almanya, daha çabuk uyum sağlayabileceği düşüncesiyle ilk olarak Avrupa Kıtasının Güneyinden ikili anlaşmalar ile misafir işçi alımına başladı. Daha sonra bunu 1961 yılında Türkiye ve en sonunda da Kuzey Afrika ülkeleri takip etti. İngiltere, Fransa, Hollanda ve Belçika gibi sömürgecilik geçmişi olan devletler ise işgücü açığını daha çok 3. Dünya ülkeleri olarak adlandırılan sömürgelerinden karşılamaya çalışmışlardır. Genel olarak bakıldığında göçmenler bu dönemde Avrupalı devletler için herhangi bir sorun oluşturmamıştır. Bunun bir nedeni, "gelen göçmenlerin kıtanın yeniden inşası için gerekli görülmesi iken bir diğer nedeni ise bu göçmenlerin misafir olarak adlandırılması ve istenildiğinde onların dönüşünün sağlanabileceğinin düşünülmesidir."⁸⁴ Bu dönemde gelen işçilerin çalışmaya gereksinim duyması, göç alan ülkelerinde işçilerden faydalanması, yani karşılıklı rıza esasına dayanması, göçmenlere yönelik olumsuz politikaların üretilmesine yani göçün politikleştirilmesini engellediği söylenebilir.

⁸² Fransa, Almanya, İsviçre, Belçika, Hollanda İngiltere gibi ülkeler hedef ülke konumunda göç alan ülkelerdi.

⁸³ İtalya, Portekiz, Yunanistan, İspanya, Türkiye, Fas ve Tunus gibi ülkeler daha çok kaynak ülkeler olarak göç vermiştir.

⁸⁴ Randsall Hansen, "Migration To Europe Since 1945: Its History and Its Lessons", **The Political Quarterly**, Cilt 74, Sayı 1, Ağustos 2004, Ss 25-38, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-923X.2003.00579.x/full>, 02.12.2017

Nitekim bu dönemde politikleşmeyen göç meselesi devlet bazlı kalırken her devlet kendi sistemi içerisinde birtakım uygulamalar hayata geçirmiştir.

Geçici/Misafir işçilerin kalıcı hale gelmesi Avrupalı devletler tarafından beklenen ve istenilen bir durum olmamasından dolayı bütünleşmeye dair politikalarda yetersiz ve gecikmeli olmuştur. “Misafir işçilerin temelinde yatan fikir basitti: işçiler, iş olduğu sürece kalacak, ekonomide bir sarsıntı yaşandığı zamanda geri döneceklerdi.”⁸⁵ Nitekim 1970’lerde Almanya’daki ekonomik durgunluk nedeniyle çoğu işçi geri döneceklerini bilerek evlerine döndü. Ancak dönemin Alman Hükümeti göçleri tamamen durdurma kararı almasından sonra ülkedeki göçmenler kalmak ve geri dönmek için büyük bir mücadele içine girdi. Bu mücadelenin neticesinde göçmenler kalmayı garantilerken bu tarihten sonra pek çok Avrupa devleti işçi göçünü ya tamamen sonlandırdı ya da keskin bir şekilde azalttı.⁸⁶ AB çatısı altında göç ile ilgili ilk uygulama ise Avrupa Ekonomik Topluluğu’nun (AET) kurucu anlaşması olan 1957 Roma Antlaşmasında yer verilen, sermayenin hizmetlerin ve ‘kişilerin serbest’⁸⁷ dolaşımıdır.

Avrupa’da 1970’lere kadar politikleşmeyen göçmenler, İngiltere’de yaşanan bir takım ırkçı hareketler nedeniyle diğer ülkelere oranla politikleşme süreci daha önce başlamıştır. Hansen’in aktarımıyla, 1958 yılında Londra’da bir grup beyaz hayduttun Batı Hintlilere saldırması sonucu yaşanan ırkçı saldırılar kamuoyunda büyük şok etkisi yaratmış, göç ve ırk meselesi politikanın da gündemi haline gelmiştir. Daha sonra yapılan kamuoyu anketleri ve göçün kontrol altına alınması yönündeki baskılar, İngiltere’nin 1962 yılında açık kapı politikasını terk etmesine neden olmuştur. Bu süreçten sonra İngiltere, göçün ilgilenilmesi gereken çok çok önemli bir konu olduğunu savunmaya başlamıştır.

İlk olarak İngiltere’de politikleşen göç, bu evrede Avrupa kıtasına açık kapı politikası ile maksimum sayıda göçmenin geldiği görülmektedir. Aşağıdaki grafik 5 incelendiğinde bu sonuca daha açık şekilde varılabilir.

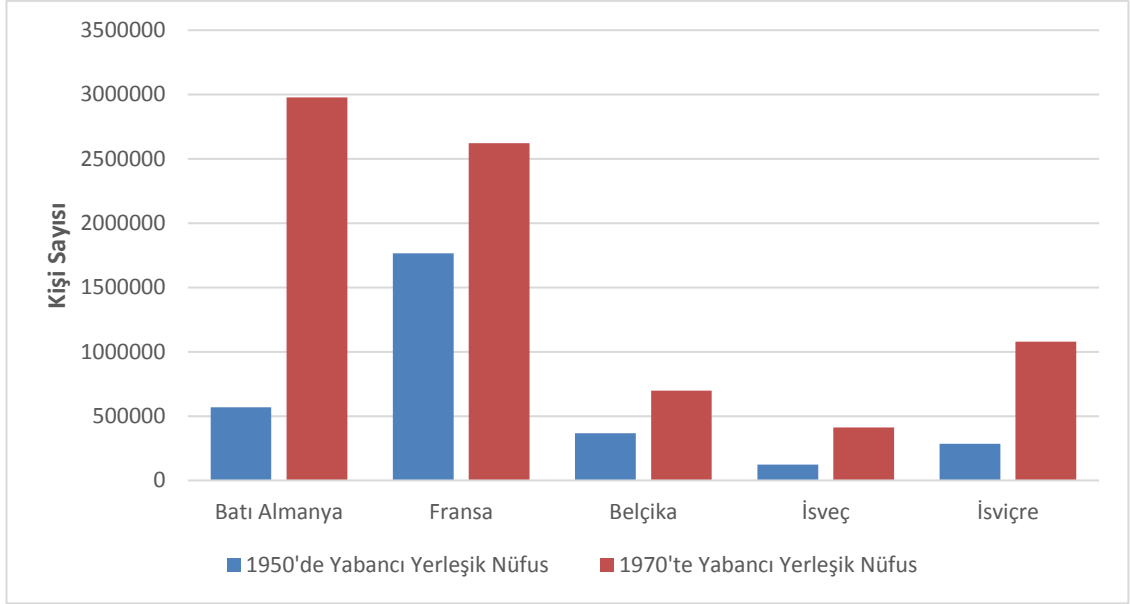
⁸⁵Hansen, a.g.m, Ss 25-38.

⁸⁶ Hansen, a.g.m, Ss 25-38.

⁸⁷ bu serbest dolaşım sadece ekonomik faaliyette bulunan veya bulunmak isteyenleri kapsamaktaydı.

Grafik 5:

Batı Avrupa Ülkelerinde 1950 ve 1970 yıllarındaki Yabancı Yerleşik Nüfus Sayısı

Kaynak: Denis Maillat, “Long-term Aspects of International MigrationFlows: The Experience of European Receiving Countries”, *In The future of Migration*, Ed. OECD, Paris, 1987, s.40

İkinci dünya savaşından sonra izlenen açık kapı politikası neticesinde Batı Almanya'ya gelen yabancı sayısı 500 binin üzerindedir ancak 1970 yılında burada bulunan toplam yabancı yerleşik sayısı üç kat artarak üç milyona yaklaştığı görülmektedir. Batı Almanya'daki bu durum diğer Batı Avrupa ülkeleri içinde hemen hemen aynı şekilde seyretmiştir. Burada Batı Avrupa ülkelerinin göçmenlerin geri dönmeleri için uyguladığı teşvik politikasının çok fazla işe yaramadığı görülmektedir. 1970 yılında; “Batı Almanya’da 3 milyona yakın göçmen (yabancı yerleşik) varken bunun 2,1 milyonu işçi olarak çalıştırılmaktaydı. Fransa’da ise 2,6 milyon yabancı yerleşimin sadece 1,6’sı işçi konumundaydı. Bu durum diğer ülkeler içinde hemen hemen aynı sonucu doğurmuştur.”⁸⁸

Politikleşme sürecine girmeyen göç, 1970'lere doğru gelindiğinde ilk olarak İngiltere’de başlayan ve daha sonra diğer Avrupa ülkelerine de yansıyan bu politikleşme ile Avrupa 2. Evre olarak adlandırılan döneme girmiştir.

⁸⁸ Yazan, a.g.e, s.79-80.

2.2.1.2. Avrupa'ya Göçün İkinci Evresi: Ailelerin Birleşmesi ve Politikleşen Göç

Birinci evrede işçi olarak gelen göçmenlerin aileleri ile birleşmesini içeren bu dönem 1970'lerden 1980'lerin sonuna kadarki süreci kapsamaktadır. “Bu dönemin başlangıcı ile AB'nin göç ile ilgili hükümetlerarası işbirliğinin başlangıcı hemen hemen aynı zamanlara rastlamaktadır. Elbette bu paralellik tesadüfi değildir.”⁸⁹ 1970'lerde son verilen açık kapı politikasının ardından göçler kendine alternatif yollar bulurken AB'nin ise bütünleşme çabaları içene girdiği görülmektedir. “1973'te yaşanan kriz ve gelişen teknoloji ve işçi profilinin değişmesi ile daha önce yürütülen işçilerin kabulü politikasının sürdürülebilir olmaktan çıkarmıştır.”⁹⁰ 1971'de Birleşik Krallığın öncülük ettiği ve daha sonra Fransa, Almanya ve birkaç yıl içinde neredeyse bütün devletler göç alımını durdurdu. Mevcut göçmenlerinde geri dönüşleri için birtakım uygulamalara gidildi. Ancak yapılan pek çok teşvike rağmen çoğu işçi dönüşü kabul etmedi. Bu da Avrupalı devletlerin bu işçilere misafir gözüyle bakma ve istenildiğinde geri gönderme sağlanabileceği olgusunun yıkılmasına sebep olurken, göçmenlere yönelik yeni bir algının ortaya çıkmasına da zemin hazırlamıştır. Nitekim bu tarihlerden sonra göçmenler artık insani yardıma muhtaç kişilerden, sosyal düzeni bozan, devletin varlıklarından yararlanmaya çalışan ve ülke sınırları için tehdit unsuru olan kişilere dönüşmüştür.⁹¹

Nitekim göçmenlere yönelik söylemlerde aslında bu ülkelerin insandan ziyade işgücü aldıklarını düşünmelerine neden olmuştur. Çünkü onlar için gelen bu göçmenler sadece ekonomik amaçla gelen ve ülke vatandaşları gibi sosyal haklardan faydalanabilecek kişiler olarak görülmemişlerdir. Devlet tabanlı ortaya atılan bu söylemler, kriz yüzünden artan işsizlik nedeniyle işini kaybetmek istemeyen yerel halkın, devlet tarafından yapılan göçmen karşıtı politikalara destek vermesine neden olmuştur.

Ancak geri dönüşleri için yapılan uygulamalara rağmen dönmeyi reddeden göçmenler artık “sadece işçi olarak düşünüleceklerinin, yaşadıkları ülke vatandaşları gibi sosyal haklardan faydalanmaları gerektiği ortaya çıkmış, dolayısıyla bu durum sosyal

⁸⁹ Yazan, a.g.e, s.82.

⁹⁰ Hakan Samur, “Avrupa Birliği'nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, cilt 5, sayı 2, 2008, s 1-16, <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/viewFile/462/296>, 03.11.2017.

⁹¹ Hasan Canpolat ve Hakkı Onur Arıner, “Küresel Göç İle Avrupa Birliği ile Türkiye'nin Göç Politikalarının Gelişimi”, **ORSAM RAPORU**, Rapor no 22, Haziran 2012, s 12, http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012621_Rapor123tur.pdf, 15.11.2017.

harcamaların da artmasına neden olurken”⁹² devlet organları tarafından da tehdit unsuru olarak görülmelerine neden olmuştur.

Bu süreç boyunca hedef ülkelerin göçmenlerin girişine yönelik kısıtlamalara gitmesi yeni aktör ve dinamiklerin de ortaya çıkmasına neden oldu. “Bu evrede göç geniş bir yelpazeye yayılmaya başlamış ve aile birleşimi, sığınma başvuruları ve yasadışı göç olmak üzere üç kanaldan yürütülmüştür.”⁹³ Ancak sığınma başvuruları ve yasadışı göç daha çok 1990’larda artarak devam etmesi bu dönemin sadece aile birleşimi olarak ele alınmasını daha doğru kılmaktadır.

Her ne kadar ülkelere minimum sayıda göçmen girişi sağlanmaya çalışılsa da 1950’lerde göç kapsamına giren erkelere 1960’ın sonlarına doğru aile birleşimine engel olunamamıştır ve bu birleşim bir ‘İnsan Hakkı’ olarak görülüp kabul edilmek zorunda kalmıştır. Bu kapsamda daha önce gelen işçilerin eşleri, çocukları ve bazen de aile büyükleriyle birleşmeyi kapsayan yeni bir tüzük ve direktif kabul edildi.

Birliğin 1970’li yıllarda Hükümetlerarası almış olduğu birtakım kararlar daha sonra Birliğin ortak göç ve sığınma politikasına giden sürece zemin oluşturmuştur. Bunlardan ilki 1975 yılında Roma Zirvesinde Avrupa Konseyi tarafından oluşturulan ‘Trevi Grubudur.’⁹⁴ Bu dönemde göçe yönelik birinci evrede olduğu gibi bireysel politikalar izlenirken, 80’lerde artan yasadışı göç ve sığınma talebi birliği bu sorunun bireysel olarak çözümlenebilecek bir sorun olmadığını anlamasını sağlamıştır. Ancak ülkelerin birbirinden farklı yaklaşım ve uygulamaları konunun ortak düzleme indirgenmesini engellemiştir.

Bu süreçte 1980’lerin sonuna doğru AB sınırları içinde bulunan işçi sayısının devlet bazlı alınan önlemlere rağmen arttı aşağıdaki grafik 6’ya bakılarak görülebilmektedir.

⁹² Bezen Balamir Coşkun ve Ece Çim, “Avrupa Birliği Ortak Göç ve Mülteci Politikaları ve İnsani Güvenlik İkilemi”,

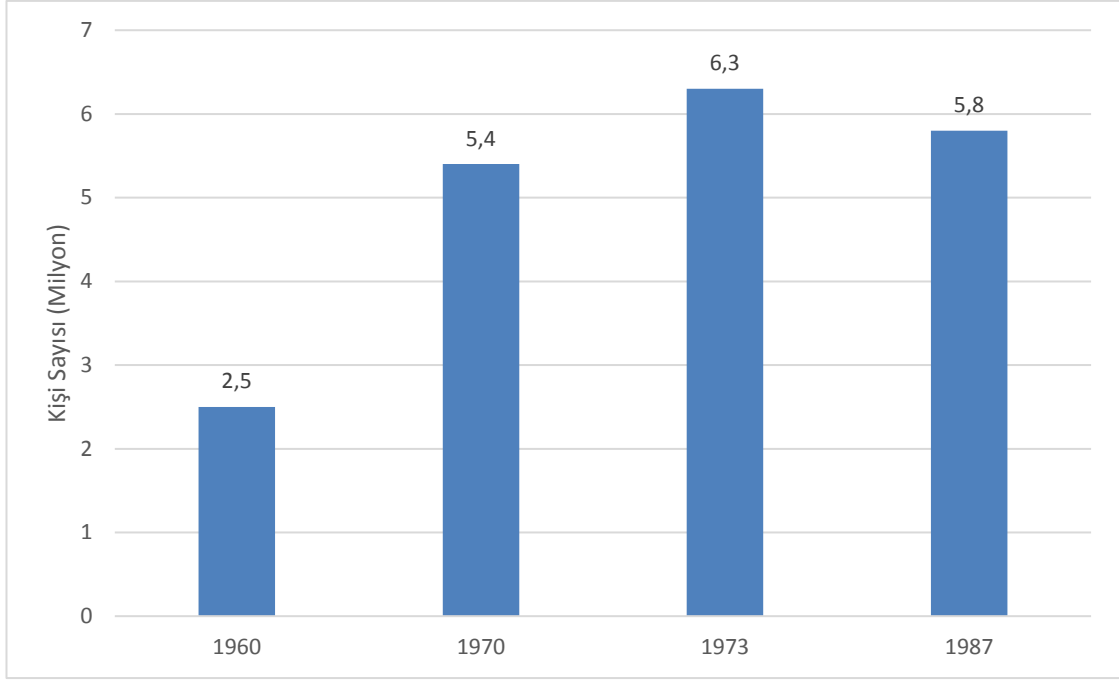
https://www.academia.edu/20051180/Avrupa_Birliği_Ortak_Göç_ve_Mülteci_Politikaları_ve_İnsan_Güvenliği_İkilemi, 15.06.2018.

⁹³ Yazan, a.g.e, s.82.

⁹⁴ Trevi, İtalya-Roma’daki bir bölgenin ismidir ve 12 üye ülkenin Adalet ve işçileri Bakanlarının ilk kez gayri resmi olarak bir araya geldikleri yerdir. Avrupa Komisyonu ve Parlamentosu gibi uluslararası kurumlar bu sürecin dışında tutularak hükümetlerarası yapı korunmuştur. Ayrıca terörizm ile mücadele çerçevesinde kurulan Trevi Grubu, anlaşmalı devletlerin işçileri ve adalet bakanlıklarından yetkililerle toplanmış, sivil havacılık güvenliği ve nükleer silah başlıklı konularla ilgili bilgi paylaşımını gerçekleştirmiştir. 1980’lerde görev alanı genişlemiş ve yasadışı göç/mültecilik konuları da kapsama alanı içine dahil edilmiştir.

Grafik 6:

1960- 1987 Yılları Arasında Dokuz AB Üyesi Devlette Yabancı İşçi Sayısı

Kaynak: Ayhan Gençler, Avrupa Birliğinin Göç Politikası, **DergiPark Akademi**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, cilt 0, sayı 49, ss 174-197, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9227>, 12.06.2018.

1950’lerde gelen işçilerin aileleri ile buluşması ve bu dönemde yaşanan krize rağmen göçmenlerin sayısında artış olduğu görülmektedir. Ancak 1973 krizinden sonra devletlerin almış olduğu önlem ve politikalar çok büyük oranda olmasa da mevcut sayının önceki döneme oranla azaldığı görülmektedir. 1960 yılından 1973 yılına kadar doğrusal bir şekilde artan işçi sayısı, 1973 yılında sonra sayının azalıp altı milyondan, beş milyona doğru gerilemiştir.

İlk evrede İngiltere ile başlayan göçün politikleşmesi, ikinci evrenin sonuna doğru diğer devletler tarafından da politikleştirilmiştir. “Göç konusu politikleştikçe işbirliği için atılan adımlar fazlalaşmıştır.”⁹⁵ Göç olgusunun ortak çıkarlar çerçevesinde ele alınarak birliğin çatısı altında politikaya dönüştürülmesi ise 3. evre dediğimiz son evrede gerçekleşmiştir. Bu bağlamda AB’nin göç politikasında mihenk taşı olarak adlandırılan iki önemli gelişmeye; Maastricht ve Amsterdam anlaşmalarına bakmak gerekmektedir.

⁹⁵ Yazan, a.g.e, s.83.

2.2.2. Soğuk Savaş Sonrası AB'nin Ortak Göç ve Mülteci Politikası

1980'lerde başlayan bu evre, özellikle soğuk savaşın bitmesinin ardından AB sınırlarına dayanan ve her geçen gün sayıları artan yasadışı göçmenler ve mülteciler ile çok fazla kırılganlığın ve dönüşümün yaşandığı dönem olduğu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu dönem öncesinde AB'nin çözüm bulmaya çalıştığı yabancı işçiler ve göçmenler soğuk savaşın bitmesi ve sığınmacı sayısının artması sonucu göç ve yabancı işçi sorununa sığınmacılar ve mülteciler sorunu eklenmiştir. Özetle bu dönem öncesinde AB gündemini yabancı işçiler ve göçmenler meşgul ederken, bu dönemde daha çok sığınmacılar ve mülteciler gündeme getirilmiştir.

2.2.2.1. Avrupa'ya Göçün Üçüncü Evresi: Ortak Göç Politikalarına Giden Süreç

“Üçüncü evre yalnızca sığınma amaçlı göçün arttığı bir dönem olmamış aynı zamanda sıkı göç politikaları ve sıfır göç politikasına karşı bir alternatif olarak yasadışı göçmen sayısının da hızla arttığı bir dönem olmuştur.”⁹⁶ Birlik çatısı altında iş birliğinin ve ortak bir politika yürütme çabalarının da yürütülmeye başlandığı dönem olmuştur. Nitekim 1976 yılında Terörizm kapsamında kurulan Trevi Grubu, 1980'lerde göçüde kapsama başlaması, yine göç kapsamında kurulan 'Göç Çalışma Grubu' ve 1988'de kurulan Rhodes Grubu göç alanında birliğin, işbirliği için attığı ilk adımlar olarak değerlendirilmektedir.

Soğuk savaş öncesi bireysel olarak yürütülüp sonra yavaş yavaş politikleşen ve daha sonra işbirliğine dönüşen ve soğuk savaş sonrası birliğin göçmen ve mültecilere yönelik ortak bir politika yürütmeye çalışmasının arkasındaki sebepler neydi? AB neden böyle bir sürece ihtiyaç duyduğu sorusuna Yeliz Yazan; küreselleşmenin devletlerin hareket alanını kısıtlaması, devletlerin birbirlerine olan bağımlılıklarının artması ve insan haklarına uyma gerekliliğinin ortaya çıkması gibi sebepleri sıralayarak özetlemiştir.

1989 yılında Berlin duvarının yıkılması ve 1990'da Sovyetlerin dağılması ile Sovyetlerden dağılan ülkelerdeki siyasi karışıklıklar ve Yugoslavya'nın da dağılması ile ortaya çıkan göç ile Avrupa 2. Dünya savaşından beri hiç bu kadar sığınma başvurusu talebi almamıştı. Nitekim Avrupa komisyonunun yayınladığı rapora göre; “bu tarih itibari ile 15 Avrupa ülkesi sınırları içinde toplam 15 milyon göçmen yer almaktaydı, bu da AB ülkelerinin toplam nüfusunun %5,1'nin yabancılardan oluşması anlamına

⁹⁶ Yazan, a.g.e, s. 86

gelmekteydi.”⁹⁷ Bu durum AB’yi göç konusunda işbirliğine sevk etmiştir. Bu bağlamda Soğuk savaş sonrası Maastricht anlaşması ve daha sonra Dublin Sözleşmesi ve Amsterdam anlaşmaları AB’yi ortak politika oluşturma yönünde önemli kırılmalar olarak değerlendirilmektedir.

2.2.2.2. Maastricht Anlaşması

1990’larda AB sınırlarına dayanan çok fazla sığınmacı ve gittikçe artan yasadışı göçmenlerin alınan önlemlere rağmen artması AB’yi Maastricht anlaşmasında göç ve sığınmacılarla ilgili düzenlemeleri zorunlu hale getirmiştir. 1990’larda Almanya’da yasadışı göç büyük oranlarda artarken, bu oran daha sıkı güvenlik önlemleri almasına rağmen İngiltere’de (1994’te 7.500 kişiden 1997’de 14 binin üzerine çıkmıştır) de artmıştır. Maastricht öncesinde göç ve sığınma alanlarında yapılan önemli düzenlemelerden biri, beş devletin (Almanya, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, Belçika) bir araya gelerek üzerinde uzlaştığı Schengen anlaşmasıdır. Nitekim üye devletleri Maastricht anlaşmasında işbirliğine götüren süreç, AB iç sınırlarının kaldırılıp tek bir dış sınırın oluşturulmak istenmesidir. “Ortak vize, göç ve sığınma politikalarına yön veren temel gerekçe, iç sınırlarının kaldırılması ile güvenlik kaygılarının artması ve dış sınırların daha iyi kontrol altına alınması gereksiniminin açığa çıkmasıdır.”⁹⁸

1990 yılında imzalanan anlaşma soğuk savaşın bitmesi ve Almanya’nın birleşmesinden dolayı 1995 yılında yürürlüğe girmiştir. Tamda dünya büyük bir belirsizliğin içine girerken atılan bu adım, anlaşma öncesinde ‘Jacques Delors’un yaklaşımını’ destekler niteliktedir. Dış sınırların güvenliğinde işbirliğinin sağlanabilmesi için öncelikle iç sınırların ortadan kaldırılması gerektiğini savunan Delors, AB’nin göç konusunda kurumsal çerçevesini oluşturduğu söylenebilir.

Soğuk savaşın bitmesi ve ortaya çıkan belirsizlikten dolayı Avrupa kıtasına bu dönemde çok fazla sığınma talebi ve göçlerin gerçekleştiği bilinmektedir. Meydana gelen bu hızlı göç artışı Avrupa Birliği’nin güvenlik kaygısı yaşamasına neden olurken 1990’larda yapılan Dublin Sözleşmesi ile bunun somut bir şekilde açığa vurulduğu görülmektedir. Avrupa Topluluğunu Avrupa Birliği’ne dönüştüren ve 1993’te yürürlüğe giren Maastricht anlaşması ile AB’nin üç temel sütunu oluşturuldu. Topluluk Sütunu, Ortak

⁹⁷ Orhan Koçak ve R. Demet Gündüz, “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, 2007, sayı 12, Ss 66-91, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/271558>, 13.06.2018.

⁹⁸ yazan, a.g.e, s.87.

Dış Ve Güvenlik Politikası ve Adalet Ve İç İşleri olmak üzere üç sütuna ayrılmıştır. Bu anlaşmayı göç nezdinde önemli kılan ise; “sığınma, dış sınırlardan geçiş ve kontrollerle ilgili kurallar, 3. ülke vatandaşlarına ilişkin politikaların Adalet ve İçişlerinde işbirliğini kapsayan 3. sütunda yer verilmesidir.”⁹⁹ Her ne kadar ortaya çıkan zorunluluklar birliği göçe yönelik ortak bir politika oluşturmaya mecbur bıraksa da, birlik kurumları değil de hükümetler arası bir perspektifle 3. Sütuna dahil edilmiştir.

Bu anlaşmanın 17. Maddesiyle AB vatandaşlığı oluşturulmuş ve üye devletlerin vatandaşlarına AB topraklarında serbestçe dolaşma ve ikame etme hakkı tanınmıştır. Böylece, Maastricht anlaşması, birlik çatısı altında ortak bir göç politikasına yönelik fiili bir adım atılmış oldu. Aslında bu dönemde karşı konulamaz boyutlarda artan yasadışı göç ve sığınma başvuruları bu düzenlemenin gerekçesini oluştururken bir nevi zorunlu hale getirdi demek yanlış olmayacaktır. Nitekim doğu bloğu ve çatışmaların yaşandığı bölgelerden kıtaya doğru yaşanan göçlerin artık sınır tehdidi olarak görülmesi, Trevi Grubu ve Göç grubu gibi oluşumların kurumsal olarak birleştirilmesi Maastricht anlaşmasının hükümetlerarası işbirliğinin de dönüm noktası olarak adlandırılmasını sağlamıştır.

Ancak Maastricht anlaşması ile her ne kadar göç konusunda bir ortak politika varmış gibi görülse de aslında tam anlamıyla bir ortak politikadan söz edilemez. “3. Sütundaki hükümetlerarası duruşun gereği olarak oybirliği sisteminin uygulanması adalet ve içişleri alanlarında AB kurumlarının görev alanının daralmasına neden olurken Komisyonun yetkisine girmediği için adalet divanı tarafından denetlenmemektedir.”¹⁰⁰

Maastricht anlaşması ile göç ve sığınmacılara yönelik bir takım ortak adımlar atılmaya çalışılmış ancak uygulama itibari ile yine devletlerin takdir yetkisi ön planda tutulmuştur. Bu uygulama AB’yi ortak bir göç sürecine doğru götürmesine rağmen yine de bir takım ulusal çıkarlardan vazgeçilememesi, tam anlamıyla ortak bir göç ya da mülteci politikasından bahsedilememesinin önemli nedenlerinden biridir. Ortak politika adına her atılan adım bir sonraki sürece ertelenerek ortak bir paydaya oturtulamamıştır. Bu da AB’yi ortak bir politika sürecinin ne kadar sancılı geçeceğini göstermektedir.

⁹⁹N. Aslı Şirin, “AB’nin Göç ve Sığınma Politikaları”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der: S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 547

¹⁰⁰Yazan, a.g.e, s.89.

2.2.2.3. Amsterdam Anlaşması

Ortak göç politikasında ikinci dönüm noktası ise 1997’de imzalanıp 1999’da yürürlüğe giren Amsterdam anlaşmasıdır. Amsterdam öncesi her ne kadar birtakım düzenlemeler yapılsa da göçlerde meydana gelen önlenemez artış, birliğe yeni katılan devletler ve üye olmak için başvuran devletlerin artması gibi nedenler AB’nin göç alanında ortak bir politika etrafında toplanmasını zaruri hale getirmiştir.

AB, 90’larda artık göç sorununa tek taraflı olarak çözüm üretmenin sorunun üzerinde etkili olmadığını görüp Maastricht ve Amsterdam anlaşmaları ile işbirliğine önem verse de yukarıda sayılan birtakım nedenler sorunun ortak bir zemine indirgenmesi önünde engel teşkil etmiştir. 90’lardaki belirsizlik özellikle Doğu Bloğunun yıkılması ile Avrupa sınırlarına çok fazla insanın akın etmesi sorunun klasik yöntemlerle çözülemeyeceğini göstermiş ve ilk defa Avrupa Komisyonu 1994 yılında yayınladığı bir raporda göç ve sığınma konusunda daha geniş ölçekte ve dış politika araçlarının da dahil edilmesi gereken bir politikaya ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.¹⁰¹ Ancak yapılan bu bildiriye rağmen, devletlerin özellikle bu konularda ulusal politikalarından taviz vermek istememesi ve kendi çıkarlarını ön planda tutması birlik çatısı altında tam anlamıyla bir politika üretilmesi önünde engel teşkil etmiştir. Bu dönemde, devlet bazlı korunmaya çalışılan çıkarların yanında, birlik olarak bu dönem yeni üye olacak devletlerin üzerinde enerji sarf edilmesi de yine ortak bir göç/mülteci politikanın oluşumu önünde engel teşkil etmiştir.

Amsterdam anlaşması, daha önce Maastricht anlaşması ile 3. sütunda oluşturulan, “sınır denetimi, göç ve medeni konularda işbirliği içeren konular geleneksel birlik politikalarının yer aldığı, Avrupa Toplulukları olarak adlandırılan birinci sütununa aktarılmıştır.”¹⁰² Böylece göç ve iltica konuları hükümetlerarası bir direktan alınarak AB anlaşmasının içine dahil edilmiştir. Ancak her ne kadar belirtilen konularda işbirliği vurgulansa da bu alanlarda hükümetlerarası unsurlar güçlü kalmaya devam etmiştir. Bunun temel nedeni ise oy çoğunluğu sisteminin yapılan anlaşmadan neredeyse beş yıl sonra yani 2004 yılında uygulamaya geçilecek olmasıdır. Buda 2004 yılına kadar oy birliğinin uygulanacağını, oy çoğunluğu sisteminin ise 2004 sonrasına devredileceğini göstermektedir. Göç ve mülteci konularının birliğin ulusüstü bir yapıya

¹⁰¹ Samur, a.g.m, s 1-16.

¹⁰² Treaty of Amsterdam, 1997, Title 3, Article 73a, <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>, 09.07.2018.

bürünmemesinin bir diğer nedeni ise, Maastricht anlaşması ile topluluk sütununda bulunan konular hakkında yasama teklifinin komisyon tarafından verilmesine karşılık Amsterdam anlaşması ile birinci sütununa dahil edilen konular hakkında düzenlemeler, 2004 yılına kadar sadece komisyon değil aynı zamanda üye devletlere de bu konularla ilgili düzenleme yapma hakkının verilmesidir. Bir nevi göç, sığınma ve sınır kontrolleri ile ilgili bir yasama paylaşımı söz konusudur. Bu da göstermektedir ki AB'nin ortak bir göç/mülteci politikası kademeli bir şekilde meydana gelecektir çünkü "her birine göre hassas olan veya ulusal egemenliğin kalbine oturan konular farklılık arz etmektedir. İşte bu nedenledir ki AB'nin ortak göç politika süreci oldukça sancılı olmuştur."¹⁰³

Amsterdam anlaşmasını göç nezdinde önemli kılan bir diğer etken ise göç ve sığınma konusunun ayrı bir madde ile düzenlenmiş olmasıdır. Genel olarak, Maastricht Anlaşması ile göç ve sığınmacılar ortak çıkar grubuna alınırken Amsterdam anlaşması ile bunun biraz daha Birlik çatısı altında kurumsallaşmaya doğru gitti görülmektedir. Maastricht ve Amsterdam anlaşmaları ile ortak hareket ve işbirliği alanları artmasına rağmen, Maastricht anlaşması ile uygulanan oybirliği sistemi ve Amsterdam anlaşması ile Avrupa Parlamentosunun yetkisinin kısıtlanması ile üye devletlerin göçmenlere yönelik farklı uygulamaları göç meselesinin ulusüstü özellik kazanmasının önünde engel teşkil etmiştir.¹⁰⁴

AB üyesi ülkenin farklı ekonomik, politik ve sosyal yapıya sahip olması daha önce mülteci, sığınmacılara yönelik alınan işbirliği ve ortak politikanın uygulanmasını zorlaştırırken, sığınma başvurusunda bulunan ve mülteci statüsünde olanlara farklı uygulamalar yapılmaktadır. Ancak her ne kadar üye devletler arasında ortak bir fikir birliği oluşturulmasa da bütün devletlerin hem fikir oldukları tek nokta ise olabildiğince AB sınırlarına en az sayıda mülteci ve sığınmacının girişini sağlamaktır. Özellikle soğuk savaş sonrası ve günümüze kadar takip edilen ortak politikasının bu olduğu kurulan kurumlardan ve atılan adımlardan kolayca okunabilmektedir.

2.2.3. 2000 Yılından Sonra Meydana Gelen Gelişmeler

Bu dönemde AB'nin sığınmacı ve mültecilere yönelik politikalarını belirlemede önemli etkenlerden biri de 11 Eylül 2001 ABD'de meydana gelen ve tarihe '11 Eylül Saldırıları' olarak geçen olaydır. Bu dönemden sonra Müslüman coğrafyalardan gelen

¹⁰³ Yazan, a.g.e, s 90.

¹⁰⁴ Samur, a.g.m, s 1-16.

göçmen ya da mültecilere bakış açısı da bir nevi ‘islamofoby’ adı altında halk tabanında oldukça geniş bir şekilde yer edinmeye başladı. Bu saldırılar, AB içinde sığınma ve mültecilere yönelik politikalarının seyrini değiştirmiştir. Artık göç meselesi bir güvenlik meselesi olarak görülüp bu yönde politika üretilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Ancak sığınmacı ve mültecilerin AB sınırlarına girişini kısıtlama ve hatta durdurma girişimi bu kitlelerin AB sınırlarına girişin farklı yollara başvurmalarına neden olurken, yasadışı göç oranlarının da artmasına neden olmuştur. Özellikle Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerinin hem mali hem de sosyal gelişmişliğinden faydalanmak isteyen kitleler, AB’nin kısıtlamalarından dolayı yasal yollara başvurarak Avrupa topraklarına giriş yapmaya başlamaları AB’nin göçü kontrol altına almasını zorlaştırmıştır.¹⁰⁵

2000’lerde özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra AB, sınırlarına girişi önlemeye dair tedbirlerini artırırken, artık mülteci ve sığınmacıların sınırlarına girmeden 3. Ülkede müdahale etme ve sorunu komşu ülke veya mevcut ülkede çözümlene politikası izlemiştir. AB bu politikasıyla aslında bu insanları ya yaşadıkları; savaş, kovuşturma, etnik/dini baskı gibi nedenlere rağmen ülkesinde kalmasında ya da sorunlu ülkenin en yakın sınır komşusuna gitmesini sınırlarına girmesindenense tercih etmiştir. Nitekim Suriye, Irak Filistin Afganistan gibi sorunların olduğu ülkelere gelen sığınmacı ve mülteciler daha çok komşu ülke topraklarını tercih etmektedir. (Komşuluk politikası adı altında uyguladığı bu sistem ilerleyen konularda daha ayrıntılı ele alınacaktır.)

2000’li yıllar AB için ortak bir politika oluşturma adına çok fazla adım atıldığı yıllar olmuştur. Bu dönemde arka arkaya yapılan zirveler ve göçü önlemeye yönelik kurumların oluşturulması yine bu dönemde atılan adımlardır.

2.2.3.1. Tampere Zirvesi

2000 ve 2005 yılları arasında göç ve sığınmacılara yönelik politikalara 1999 yılında gerçekleştirilen Tampere Zirvesinde alınan kararlar yön vermiştir. Bu zirve de ortak göç ve sığınma politikası için “4 temel alanın”¹⁰⁶ gerekliliği vurgulanarak, bunların hayata

¹⁰⁵ Samur, a.g.m, s 1-16.

¹⁰⁶ Ortak savunma sistemi, 3.ülke vatandaşlarına adil muamele, yasadışı göçmen ticareti yapanlara ağır yaptırımlar, göçmen ve sığınmacıların kökeni olduğu ülkelerle işbirliği yapmak. (N. Aslı Şirin, “AB’nin Göç ve Sığınma Politikaları”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der: S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 551)

geçirilmesi ise asgari standartların oluşturulmasına ve temel alanlarda yasaların uyumlaştırılmasına dayandırılmıştır.

Tampere zirvesi ile birlik topraklarında özgürlük, güvenlik ve adalet alanının oluşturulabilmesi için bir stratejiden oluşturulması gerektiğinden bahsedilmiş ve bu çerçevede göç sorunu kaynak ve transit ülke ile bu ülkelerdeki siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlar göz önünde bulundurularak çok daha kapsamlı şekilde değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunun gerçekleşmesi için devletlerin daha fazla işbirliği içinde olması gerektiği belirtilmiştir.¹⁰⁷ Ancak pratikte alınan bu kararlar daha sonra ortak politika belirleme ve işbirliği oluşturma gibi alanlarda karşılığını bulamadığı görülmektedir.

Tampere zirvesiyle belirlenen bu stratejisi gereği Avrupa Komisyonu 2003 ve 2004 yıllarında olmak üzere iki rapor yayınlamıştır. Bu raporların gereği olarak 'Komşuluk Politikası' hayata geçirilmiştir.¹⁰⁸ Doğu'da, Kafkaslar'da, Akdeniz ve son dönemde Türkiye ve Ortadoğu ülkeleriyle kapsamlı bir işbirliğini öngören bu komşuluk politikası kapsamında AB'nin karşı karşıya kaldığı başta yasadışı göç olmak üzere, uyuşturucu ile mücadele, fuhuş, çocuk ticareti gibi sorunlu alanlarda çözüm bulmak amaçlanmıştır.. Gönüllülük esasında dayanan komşuluk politikasına dahil olan ülkeler AB'nin sahip olduğu ekonomik ve politik değerlere göre kendi sitemlerini oluşturup geliştirmeye çalışacak, diğer taraftan da yukarıda bahsedilen konularda işbirliğine gidilecek. Tamda bu nokta AB'nin uygulamaya çalıştığı 'komşuluk politikasına' bakmak yerinde olacaktır.

2.2.3.2. Komşuluk Politikası

2004 ve 2007 de gerçekleşen 5. Genişleme ile değişen sınırlar AB'yi uyuşturucu, fuhuş, çocuk ticareti ve yasadışı göç gibi konularda yaşadığı sorunlara çözüm üretmek amacıyla komşu ülkelerle işbirliği vurgulanmış ve bu kendini komşuluk politikasında vücut bulmuştur. Avrupa Komisyonunun raporuna göre yukarıda sayılan sorunlar ve özellikle göç sorununun çözülmesi, kaynak ve transit ülkelerin ekonomik ve siyasi olarak kalkınmalarına dayandırılmıştır. Bu uygulama ile göçe neden olan sebeplerin (siyasi, ekonomik, sosyal) giderilmesine yönelik adımların atılması, ekonomik büyümenin sağlanması, halkla barışık yönetimlerin ve insan haklarının desteklenmesi

¹⁰⁷ Güleç, a.g.m, s.86.

¹⁰⁸ samur, a.g.m, s 1-16.

yoluna gidilmiştir. 2006 yılında temeli atılan bu yaklaşım gereği AB, hemen hemen bütün Afrika ülkeleri ile Libya’da üst düzey zirvelerle komşuluk politikası kapsamında izlenilecek yöntemler ayrıntılı olarak ele alınmış ve sonucunda da Frontex’e sağlanacak ekipmanlar ile kara ve denizde kontrol yapması noktasında karara varılmıştır.¹⁰⁹

Ayrıca bu rapor kapsamında işbirliğine varılan ülkeler ile göçün daha sistematik bir şekilde yönetimi için finansal ve teknik destekli ‘Özel Göç Merkezleri’ kuruldu. AB, bu merkezlerden kendi sınırlarına giriş için uygun kişileri seçip girişlerini sağlamayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda hareket eden ülke vatandaşlarına vize kolaylığı sağlanacağı belirtildi. Ancak bunun yapılabilmesi içinde öncelikle kaynak ve transit ülkeler bu görevi eksiksiz yerine getirmeliydi. Ancak her ne kadar AB ülkelere bu vaatte bulunsa da uygulamada pek karşılığını bulamamıştır. Vize kolaylığı uygulamada bütün vatandaşları kapsamamasından ziyade daha çok eğitim, turizm, bilimsel araştırma/sempozyum ve ticaret amaçlı gelenler için geçerliliğini sürdürmüştür. Buradan da anlaşılmaktadır ki AB diğer pek çok politikasında olduğu gibi burada da pragmatik davranmaktadır. Bunun temelinde yatan aslında AB’nin bu ülkelerle işbirliği yoluna giderek kendi ekonomisi için en uygun göçmenlerin alımını sağlamaya çalıştığı ve asıl yükü bu ülkelere yüklemeye çalıştığı anlaşılmaktadır.

Bu dönemde AB’nin komşuluk politikasına yönelip önem vermesinin bir nedeni 2004 ve 2007’de gerçekleşen beşinci genişleme sonucu mevcut sınırlarının değişmesi ve sınır komşusu ülkelerinde değişip çoğalmasıyla, bir diğer nedeni ise yasal göçmenler konusunda sağlanamayan birlikten dolayı her geçen gün yasa dışı göçün artması ve artık özellikle göç meselesini sadece birlik çatısı altında çözümlemenin zorluğunu görüp diğer ülkelerle işbirliği ile bu oranın azaltılıp veya sıfıra indirilmesi amaçlanmıştır.

2.2.3.3. Lahey Zirvesi

2005-2010 yıllarını kapsayan Lahey zirvesinde ise Tampere Zirvesinde alınan kararlara bağlılık vurgulanırken göç politikası için çok daha fazla işbirliği çağrısı yapılmış ve 2010 yılına kadar alınan kararların uygulanması için bir plan yapılması öngörülmüştür. “3.ülkelerin iltica sistemlerinin geliştirilerek işbirliğinin yapılması, yasadışı göçle mücadele, yeniden yerleştirme programlarının uygulanması ve yasadışı göçmenlerin

¹⁰⁹ Samur, a.g.m, s 1-16 (s.9)

ülkelerine iadesi için politikaların düzenlenmesi”¹¹⁰ gibi temel prensipler bu zirvede alınmıştır.

Genel olarak Lahey zirvesi ve onu takip eden Lizbon (reform) anlaşması kapsamında AB'nin göç ve sığınmacılara yönelik politikalarını şu şekilde özetlenebilir: Her üye devletin kendi kapasite ve ihtiyaçları oranında yasal göçü kontrol altına alacak politikalar takip etmeli. Yasadışı göçün kontrol altına alınması için bu göçmenlerin kendi ülkelerine veya transit ülkelere geçişin kontrol altında tutularak takibinin yapılması (geri kabul politikası). Daha sıkı bir sınır güvenliği kontrolü ve sığınmacı ve mültecilere tek bir statünün uygulanmasıdır.

AB'nin göç ve sığınmacı politikası; Maastricht anlaşmasıyla başlayıp soğuk savaşın bitimiyle doruk noktasına ulaşan göçmenlerin Avrupa kıtasına girişini engellemek veya minimum seviyeye indirme çabası içinde olduğu görülmektedir. Nitekim Dublin anlaşması ile sığınmacının birden fazla ülkeden sığınma talebinin önü kapatılarak sığınma başvuruları da minimize edilmeye çalışılmıştır.

1990'ların ortalarında başlayıp 2000'lerde devam eden sığınmacıların “güvenli 3.ülkelere ve geri kabul anlaşmaları gibi kavramlar AB sığınma hukukunun bir parçası haline getirilerek”¹¹¹ süreç boyunca uygulamaya konulmaya çalışılmıştır.

2.2.4. 2010 Yılı ve Sonrasındaki Gelişmeler

Tampere sonrası dönemde, bir yandan yasa dışı göçün önlenmesinin öncelikle bir sınır kontrol meselesi olduğuna dair geleneksel görüş sürdürülmüş ve özellikle 11 Eylül olayının yarattığı güvenlik baskısının etkisiyle de hem ülkeler bazında hem de birlik bazında sınır kontrolleri artırılarak devam ettirilmiştir.¹¹²

Bu bağlamda EURODAC, FRONTEX, EUROJUST gibi sistemler kurulmuştur. Görüldüğü gibi 2000'li yıllarda AB için Mülteci ve sığınmacılar daha çok sınır güvenliği kaynaklı olarak görülüp bu yönde adımlar atılmıştır. Ancak alınan önlemlere ve komşuluk politikasına rağmen AB sınırları içinde göç oranı artmakta hatta doğal nüfus artışı üzerinde de etkili olmaya başlaması AB'ye göç konusunda yeni adımların atılması zorunluluğu getirmekteydi. 1990'lardan sonra göçün mevcut nüfus artışı

¹¹⁰ Canpolat ve Hakkı Onur Ariner, a.g.m, s.13.

¹¹¹ Suna Gülfer Ihlamur-Öner, “Küresel Bir göç ve Mülteci Rejimine Doğru”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der: S. Gülfer Ihlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012, s. 585.

¹¹²Samur, a.g.m, s 1-16.

üzerindeki etkili olurken, doğal nüfus oranının azalmasına rağmen net nüfusun artması gittikçe artan göçmen sayısına bağlanmaktadır.

2010 yılından sonra Ortadoğu'da 'Arap Baharı' olarak adlandırılan hareketten sonra Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden Avrupa Kıtasına çok fazla sığınma başvurusu yaşanmıştır. AB'nin bu dönemde daha çok komşuluk politikası üzerinden bu göçmen krizini önlemeye çalıştığı görülmektedir. Ancak tıpkı önceki yıllarda aldığı önlemlerle göç olayını sifira indirgeyemediği gibi bu dönemde de buna yönelik attığı adımlarda göçmen sayısını azaltmamakta, aksini her geçen gün sınırlara biriken insan sayısı artmaktadır.

11 Eylül ve Arap Baharı sonrasında artan mülteci, sığınmacı ve yasadışı göçmenler tıpkı 1973 kriziyle göçmenlere karşı kullanılan dil, bu dönem de de kullanıma açılmış ve mülteciler ülkenin ekonomisini ve sosyal yapısını tehdit eden unsurlar haline gelmiştir.¹¹³ Bu kaygılar sonucu AB göçe yönelik ortak sığınma sistemi oluşturma çabaları içine girmiştir. Bu çerçevede AB'nin bu dönemde uygulamaya çalıştığı politikalar ve oluşturmaya çalıştığı ortak sığınma sistemine bakmak yerinde olacaktır.

2.3. AB ve Sığınma Sistemi

Birinci bölümde, 1951 Cenevre Sözleşmesi ile ilk defa sığınma hakkının temel bir hak olduğu ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. AB üyesi ülkelerinde taraf olduğu bu anlaşma neticesinde 'Geri Gönderilmeme' ilkesine de bağlayıcı olmaları beklenmektedir. AB ayrıca 1967 New York Protokolüne de taraf olmuştur. Taraf olduğu bu anlaşmalar iç hukuki düzenlemelerini de etkilemiştir. Mülteci ve sığınmacılara yönelik geniş uygulamaları ise 1997'de yürürlüğe giren ve Dublin Sistemi olarak adlandırılan uygulamadır. Daha sonra bu sistem iki defa revize edilerek Dublin 2 ve 3 olarak uygulamaya sokulmuştur.

2.3.1. Dublin Sözleşmesi

AB üyesi ülkeler ilk zamanlar her ne kadar zorlansa da yıllar içinde iltica ve mülteci konularında daha etkili bir rol oynamaya başlamıştır. Bu bağlamda 2013 yılında Dublin 3 Yönetmeliğini, Eurodac Yönetmeliğini, Kabul Koşulları Direktifini ve Nitelik Kazandırma Direktifi gibi iltica ve mülteci konusunda birbirini tamamlayan adımlar

¹¹³ Samur, a.g.m, s 1-16.

atmıştır. 2013 yılında yürürlüğe giren Dublin 3 1990 yılında imzalanan Dublin 1 ve 2003 Yılında imzalanan Dublin 2'nin revize edilmiş halidir.

1990'larda yaşanan sığınma başvuruları bir önceki dönemin neredeyse üç katına çıkması ve 1992-1993 yılları arasında ise en üst seviyeye ulaşması AB'nin bu başvuruları durdurma veya azaltma yoluna gitmesine neden olmuştur. Bu bağlamda bir araya gelen üye devletler, sığınma başvurularından sorumlu ülkenin belirlenmesi için Dublin sözleşmesini imzalamıştır.¹¹⁴ Üye ülkelerin böyle bir sözleşmeye ihtiyaç duymasının nedeni, sığınmacıların kendileri için en iyi yeri belirlemek için aynı anda ya da farklı zamanlarda birden fazla ülkeden sığınma başvurusunda bulunmasıdır. Nitekim üye devletler bunun önüne geçmek ve sığınma başvurularında sorumlu ülkelerin belirlenmesi için 1997 yılında bu sözleşmeyi yürürlüğe koymuştur.¹¹⁵ AB'nin Cenevre Anlaşmasından sonra mültecilere yönelik politikaların tamamı 'Dublin Sistemi' olarak nitelendirilmiştir. ¹¹⁶ Bu kapsamda "iltica talebinde bulunan sığınmacının durumunun değerlendirilme sorumluluğu, öncelikle varsa aile bireylerinin bulunduğu devlet, yoksa oturma izni verilmiş ülkeye buda yoksa sığınmacının sınırlarından giren ilk iltica talebinde bulunduğu ülkeye aittir."¹¹⁷

Bu uygulama ile inceleme sorumluluğu sığınmacının ilk giriş yaptığı ülkeye yüklenmektedir. Böylece gittikçe artan göçmen sayısının/sığınma başvurusunun önüne geçilecek veya minimum sayıya indirgenecekti. Ayrıca bu uygulama ile gelen göçmenlerin birden fazla ülkeden sığınma talebinde bulunmasının da önüne geçilmiş olacaktı. Ancak bu uygulama ile mültecilerin siyasi, mali ve sosyal sorumluluğunun AB sınır ülkelerine yüklenmesine neden olmaktadır. Özellikle sığınmacıların rotaları üzerinde bulunan Yunanistan, İtalya, Polonya gibi ülkelere sorumluluğun büyüğü yüklenmiş olmaktadır.¹¹⁸ Sınır ülkelerine yüklenen bu sorumluluk özellikle, Arap Baharı sonrası çok fazla insanın yasal ve yasadışı yollardan Yunanistan'a girmesi ile AB ve Yunanistan arasında krizin yaşanmasına neden olmuştur.

¹¹⁴ Yazan, a.g.e, s. 85.

¹¹⁵ Mehmet Özcan, **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku: Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, Ankara, USAK yayınları, 2005, s.57

¹¹⁶ Zehra Hopyar, "Avrupa'da Göç Ve Mülteci Olgusu", Ocak 2016, **Diyaspora Araştırma Merkezi**, http://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/Goc_raporu_Ocak_2016.pdf, s.3, 19.07.2018.

¹¹⁷ Yazan, a.g.e, s. 85.

¹¹⁸ Esra Akdoğan ve Merve Atalay, "Avrupa Birliğini Değişime Zorlayan Güç: Göç", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, yıl 2017, cilt 22, sayı 15, ss 2371-2390.

2003 yılına gelindiğinde ise 1997 yılında yürürlüğe giren Dublin yönergesi revize edildi. Bu yeni değişiklik, güvenli 3. ülke politikası çerçevesinde, AB üyesi devletler, sığınmacının daha önce sığınma başvurusu yapma imkanı olmasına rağmen yapmaması sonucu ilk başvuru yapma imkanı bulunduğu ülkeye çoğunlukla geçiş yaptığı ülkeye geri gönderme yetkisine sahip olmuştur.¹¹⁹

Yani sığınmacı kişiler giriş yaptıkları ülkede sığınma başvurusuna sahip iken bunu yapmayıp başka ülkeden sığınma talebinde bulunması durumunda AB üyesi ülkeler bu kişileri ilk giriş yaptığı ülkeye geri gönderme hakkına sahip olmuştur.

2013 yılında tekrar revize edilen Dublin 3 Yönetmeliği, 1 ve 2’de alınan kararlarının biraz daha genişletilerek kabul edilmiş hali olduğu söylenebilir. Yani özetle daha önce de söylendiği gibi sığınmacılar sığınma başvurusunu ilk ayak bastığı yerden yapmak zorunda bırakılmıştır. Aksi takdirde yapılan başvuruların hiçbiri kabul edilmemektedir. Ayrıca Dublin 3’te, sığınma başvurusunda bulunan kişilerin daha önce sığınma başvurusunda bulunmuş ve kabul edilmiş aile fertlerinin bulunması durumunda, sığınma başvurusunun karara bağlanmasından söz konusu üye ülke sorumluluğu getirilmiştir.

Yapılan yönetmeliğin kararlarının daha iyi uygulanabilmesi için 2000 yılında ilk kez faaliyete geçen EASO (The European Asylum Support Office) ortak bir iltica sistemini amaçlarken EURODAC sistemi ise (2013 yılında güncellendi) daha geniş kapsamda bilgisayar ortamında 14 yaşından büyük sığınmacıların merkezi parmak izini tanıma veri tabanı oluşturma amacıyla Dublin bünyesinde oluşturuldu. Böylece sığınma talebinde bulunan kişilerin bilgilerine kısa sürede ulaşma birbiriyle karşılaştırılma kolaylığı sağlanmış oldu. Aynı zamanda bu kolaylık ile kişilerin daha önce başka ülkelerden sığınma talebinde bulunup bulunmadığı da kolayca tespiti sağlanacaktı.

2013 yılında kabul edilen kabul koşulları direktifi ise, sığınma başvurusunun karara bağlanmasını bekleyen kişilere “üye ülkeler tarafından insan haklarına uygun (konut, gıda, sağlık hizmetleri ve istihdam gibi) yaşam koşulların sağlanması gerekmektedir.”¹²⁰ Her ne kadar kişilerin sığınma hakları kabul edilmese de veya başvuru sürecinde nihai sonuca kadar sığınma başvurusunda bulunan kişilere temel ihtiyaçların karşılanmasına yönelik yapılan direktiftir. Son olarak Nitelik Kazandırma Direktifinin amacını ise

¹¹⁹ Naci Çelik ve Önder Çalağan “Avrupa Birliği’nin Göç ve Mülteci Politikası”, **Geleceğin Sosyal Bilimcileri Ulusal Öğrenci Kongresi 2 Bildiri E- Kitabı**, Nisan 2017, ss. 313-325, https://www.academia.edu/35747391/Avrupa_Birliġinin_Göç_ve_Mülteci_Politikası.pdf, 19.06.2018.

¹²⁰ Çakran ve Veysel Eren, a.g.m, Ss 1-30.

Şebnem Çakran ve Veysel Eren şöyle açıklamaktadır: Uluslararası korumaya ihtiyaç duyan 3. Ülke vatandaşları veya vatansız kişilerin bütün AB üyesi ülkelerde ortak kriterler ile tanımlanmasıdır.

2003 yılında kabul edilen Dublin 2 yönergesi ile AB ülkeleri sığınma başvuru yapan göçmenin başvurusu değerlendirilmeden, daha önce sığınma talebinde bulunabileceği ülkeye geri gönderme imkânı verilmiştir. 2004 yılında ise dış sınır güvenliği yönetimi amacıyla kurulan FRONTEX ajansı bunlardan bir diğeridir. Kişilerin ve sınır denetimi sağlama bakımında bütünleştirici bir ajans olduğu söylenebilir.

2.3.1.1. Frontex Ajansı

2004 yılında kurulup resmi olarak göreve başlayan FRONTEX'in merkezi Polonya'dadır. Üye ülkelerin dış sınırlarının yönetimi için operasyonel işbirliği ajansı (European Agency For The Management Of Operasyonel Cooperation At The External Border Of Member States Of The European Union) olarak Türkçeye tercüme edilen ajansın kısaca görevi AB üyesi ülkelerin komşuları ile olan sınırlarının korunması ve güvenliğinin sağlanmasıdır. Kuruluşun amacı her ne kadar sınır yönetiminde ortak politika, işbirliği ve sınır görevlilerinin eğitilmesi olsa da özellikle Arap Baharı sonrası AB sınırlarına dayanan göçmen ve sığınmacılara yönelik yapılan müdahaleler ve ajansa sağlanan askeri gemiler ajansın askeri bir birlik haline gelmesine neden olmuştur. Askeri misyonu 2014 yılında Frontex kapsamın uygulanan Triton operasyonu ile vücut bulmuştur. Böylelikle Frontex her ne kadar bir sınır güvenliği ajansı olarak kurulsun da misyonunun zamanla değişip geliştiği görülmektedir.

2.3.1.2. Europol

Üye devletlerin kolluk kuvvetlerine soruşturmalarını kolaylaştıracak gerekli destek ve bilgiyi sağlamaya çalışmaktadır. Temeli 1970'lere dayanmaktadır. Ancak ilk somut adım Maastricht anlaşmasının adalet ve içişleri konulu 3. Sütunun oluşturulmasıyla atılmıştır. Zamanla görev alanı genişleyerek bir Avrupa polis gücü haline getirilmeye çalışılmıştır. 1999 da tam olarak işlerlik kazandığında ilgi alanına giren konular; çocuk istismarı, terörizm ve kalpazanlıktı. Zamanla bu kuruma üçüncü devletlerle ve uluslararası örgütlerle işbirliği yapma yetkileri de tanındı. Her ne kadar zamanla yetki alanı genişlese de devreye girebilmesi üç temel nedene bağlanmıştır. Bunlar: "Europol

sadece kendi yetki alanındaki konularda, iki ya da daha fazla üye devleti ilgilendiren durumlarda ve üye devletlerden talep edilmesi halinde devreye girmektedir.”¹²¹

2.3.1.3. Eurojust

Temelleri Tampere zirvesinde atılan bu kurum 2002 de Adli İşbiliği Birimi olarak kurulmuştur. “Terörizm, insan, uyuşturucu ve silah ticareti, kadın ve çocukların cinsel yönden sömürülmesi, siber suç, çeşitli sahtekarlık ve para aklama gibi sınırı aşan ağır ve örgütlü suçlarla mücadele için AB üyesi devletlerin yetkililerine yardım etme”¹²² gibi temel görevler yüklenmiştir.

2.3.2. Temel Haklar Şartı

AB’nin mülteci ve sığınmacılara yönelik temel referans belgesi olan AB Temel Haklar Şartı, mülteciler ve sığınmacılar ile ilgili kavramların bulunduğu bir belgedir.¹²³ Temelde siyasi ve ekonomik işbirliği amacı ile kurulan AB anlaşmalarında, insan hakları ve hakların korunmasına yönelik hükümlerin bulunmaması, böyle bir belgenin hazırlanmasına ihtiyaç duyulmuştur.¹²⁴ AB’nin bu eksikliğini farkında olan üye devletler siyasi ve ekonomideki bu işbirliğini insan haklarını noktasında indirilmesi gerektiğinin farkındaydı. Bu adım ile AB insanların kendini mutlu ve huzurlu hissedecekleri bir Değerler Avrupası inşa etmeyi hedeflemekteydi. Aralık 2000’de Nice zirvesi ile ‘Temel İnsan Hakları Şartı’ adında bir bildiri yayınlamıştır. Bildiri olması nedeni ile bağlayıcılığı bulunmayan bu belge ancak 2009 Lizbon anlaşması ile Devlet ve hükümet başkanlarınca imzalanması sonucu yasal bağlayıcılık kazanmıştır. Bu şart bağlamından AB üyesi ülkelerden bunlara uymaları ve gerekli şartları yerine getirmeleri beklenmektedir.

Cenevre Sözleşmesi ile mültecinin tanımı yapılırken özel olarak sığınma hakkına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bu yüzden AB Temel Şartı sığınma hakkını tek başına düzenleyen ilk uluslararası belge niteliğindedir. Bu şart kapsamında AB 1921 Cenevre

¹²¹ Funda Keskin Ata, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları, siyasal kitapevi, Ankara, s.82.

¹²² Keskin Ata, a.g.e, s.82-83

¹²³ Yaşar Aldırmaz, “Değerler Avrupasından Duvarlar Avrupası’na: Göç, Sığınmacılar ve Mülteciler Krizi Çerçevesinde AB Hukuku ve Politikaları”, Ocak 2017, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 2, Ss. 83-103, https://www.researchgate.net/publication/321716300_Degerler_Avrupasi%27ndan_Duvarlar_Avrupasi%27na_Goc_Siginmacilar_ve_Multeci_Krizi_Cercevesinde_AB_Hukuku_ve_Politikalari_From_Europe_of_the_Values_to_Europe_of_the_Walls_EU_Law_and_Policies_in_the_Frameworko, 26.04.2019.

¹²⁴ Aldırmaz, a.g.m, Ss. 83-103.

Sözleşmesi ve sığınmacıların durumuna yönelik 1967 Şart sayılı protokol hükümleri göz önünde bulundurularak sığınma hakkını bu şekilde garanti altına almıştır.¹²⁵

18 ve 19. Maddeler de ise sığınma ve geri göndermeme hakkında bahseden bu şart kapsamında AB, 1951 ve 1967 tarihli anlaşmalara uygun davranacağına teminatını verirken, toplu sınır dışı etme ve kişilerin can güvenliğinin olmadığı ülkelere geri gönderilmemesi ilkeleri vurgulanmaktadır.¹²⁶ Bu beyandan da görüldüğü üzere AB, sınırlarına sığınan sığınmacılara yönelik geri göndermeme ilkesini vurgulamaktadır. Koruması altında olduğu ülkenin artık kendi yaşamı için tehdit oluşturması ve artık koruması altına girebileceği bir ülkesi olmamasından dolayı kendi sınırlarına sığınan mültecilere geri göndermeme garantisi veren bir temel haklar şartnamesidir.

2.3.3. Avrupa Ortak Sığınma Sistemi (CEAS)

1999 yılında geliştirilmeye çalışılan CEAS ile amaçlanan, sığınmacıların başvuru süreçlerinde üye devletlerin ortak yükümlülüklerini belirlemektir.¹²⁷ Uzun ve karmaşık bir yapıya sahip olan CEAS'ın sistemi kısaca şu şekilde işlemektedir. Öncelikle sığınmacıların hayatlarını idame edecekleri konaklama, yiyecek, istihdam ve sağlık hizmetlerine ulaşma gibi asgari standartlar belirlenir. Daha sonra iltica başvurusunda bulunan kişilerin Eurodac tarafından parmak izleri alınır. Buradan alınan veriler Eurodac'ın veri tabanına iletilerek sorumlu ülke belirlenir. Bu işlemlerden sonra başvuru yapan sığınmacıya ya mülteci statüsü verilir ya da ikinci koruma programından faydalanması sağlanır. Bunun belirlenmesi için sığınmacılarla mülakat yapılır ve mülakatın sonucunda üç karar verilir. Sığınmacıya mültecilik statüsü verilebilir, ikinci koruma programına dahil edilebilir ya da başvurusu ret edilir. Başvurusu reddedilen sığınmacının mahkemeye itiraz hakkı vardır. AB Ortak Sığınma sisteminde sığınmacının hangi ülkeye sığınma başvurusu yaptığına bakılmaksızın ülkelerin adil ve eşit davranması beklenir. Ancak uygulamada bunun pek dikkate alınmadığı görülmektedir. Özellikle mülteci krizinin yükselişe geçtiği dönemde her ülkenin farklı

¹²⁵ Zerrin Savaşan, "AB'de Sığınma Hakkı: Ortak Sığınma sistami Oluşturma amacı ve Devam Eden Kısıtlamalar", 2009, **İnsan Hakları Yıllığı**, Cilt 27, Ss. 13-34, https://www.academia.edu/22243491/ABde_Sığınma_Hakkı_Ortak_Sığınma_Sistemi_Oluşturma_Amacı_ve_Devam_Eden_Kısıtlamalar, 26.04.2019.

¹²⁶ "Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi", **Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu**, <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, 26.04.2019.

¹²⁷ Sümeyra Yıldız Yücel, "Avrupa'nın Mültecilerle İmtihani", Kasım 2017, **SETA Analiz**, sayı 221, Ss. 1-31, https://setav.org/assets/uploads/2017/11/Analiz_221.pdf, 26.04.2019.

mülteci sayısı alması ve mülteci kabulü noktasında farklı uygulamaları bunu göstermektedir.¹²⁸

2.3.4. Geri Kabul Anlaşmaları

AB üyesi herhangi bir ülkeye yasadışı yollardan, sahte dokümanlar hazırlanarak giriş yapmış ya da daha önce ülkeye giriş yapmış ancak vize süresinin bitmesi nedeni ile artık düzensiz göçmen haline gelen insanları vatandaşı oldukları ya da geldikleri ülkelere gönderilmelerini içeren anlaşmalardır.¹²⁹

Temel amacı ise, yasadışı yollarla ya da yasal süresi dolan kişilerin geri gönderimini hızlı ve sistematik bir şekilde anlaşmalı taraflarca gerçekleştirmektir.¹³⁰ Geri gönderme prosedüründen ziyade çok daha hızlı işlemesi nedeni ile AB üyesi ülkeler tarafından tercih edilmiştir.

Avrupa tarihinde geri kabul anlaşmaları oldukça eskiye dayanmaktadır. Ancak AB çatısı altına geri kabul anlaşmaları ise 1950’li yıllara dayanmaktadır. Avrupa devletlerinin kendi aralarında geri kabul anlaşmaları yaptığı bu dönem ise ‘Birinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları’¹³¹ olarak adlandırılmaktadır. Bu anlaşmaların yapıldığı dönemde, henüz topluluk içerisinde kişilerin serbest dolaşımının olmadığı, sınır kontrollerinin var olduğu, sadece işçiler ve ekonomik faaliyette bulunanlar bu haktan yararlanmaktaydı.¹³² Birinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları olarak adlandırılan bu dönem geri kabulün kapsamı içerisinde üçüncü ülke vatandaşların yanında daha önce ülke sınırlarına yasal yollarla giriş yapmış ancak yasadışı olarak sınırlar içinde bulunanlar da vardı. Doğu bloğunun çökmesi sebebi ile Orta ve Doğu Avrupa’dan AB üyesi ülkelere doğru yaşanan göçlere yönelik AB başta bu ülkelerle olmak üzere geri kabul anlaşmaları yapmıştır. Bu anlaşmalar ise İkinci Nesil Geri Kabul Anlaşmaları¹³³

¹²⁸ [https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-](https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160713/factsheet_the_common_european_asylum_system_en.pdf)

[information/docs/20160713/factsheet_the_common_european_asylum_system_en.pdf](https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/20160713/factsheet_the_common_european_asylum_system_en.pdf)

¹²⁹ Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, “Türkiye- AB Vize Muhafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular”, Ss 1-23,

https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf, 28.04.2019.

¹³⁰ Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, “Geri Kabul Anlaşması”, <https://www.avrupa.info.tr/tr/geri-kabul-anlasmasi-6895>, 28.04.2019.

¹³¹ Batır, a.g.m, Ss 585-604.

¹³² Kerem Batır, “Avrupa Birliğinin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 15, Sayı 30, Ss 585-604, <http://ybd.dergi.comu.edu.tr/dosyalar/Ybd/avrupa-birligi-nin-geri-kabul-anlasmalari-turkiye-ile-ab-arasinda-imzalanani.pdf>, 28.04.2019.

¹³³ Batır, a.g.m, Ss 585-604.

olarak bilinmektedir. Bu anlaşma çerçevesinde AB, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen veya AB üyesi ülkelere ulaşmak için bu ülkelere geçen düzensiz göçmenleri geri gönderme hakkı tanınmıştır.¹³⁴ AB'nin bu tutumu mültecilerin güvenliği noktasında eleştirilere neden olsa da AB, güvenli üçüncü ülke argümanına sığınmıştır. AB'nin yapmış olduğu bu anlaşmalar ise iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda devletlerin kendi vatandaşlarını kabul etme yükümlülüğü, ikincisi ise güvenli üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansızların geri kabulüne ilişkindir.¹³⁵

1990'larda muhatap ülkelerle yapılan geri kabul anlaşmaları daha çok düzensiz göçmenlerin kabulü ile alakalıydı. İlk defa AB Konseyi tarafından 1995 yılında geri kabul anlaşmalarının hükümleri belirtilmiş ve 1996 ile 1999 yıllarında revize edilmiştir.¹³⁶ Bu bağlamda 1995'te, AB üyesi devlerin birinde yasadışı olarak bulunan üçüncü ülke vatandaşlarının geri gönderilmesi noktasında üye devletlerin işbirliği içinde olması gerektiği vurgulanıp, üye devletlerinde kabul anlaşmalarını görüşebilme hakkı tanınmıştır.¹³⁷

1996 yılında revize edilen hüküm ise daha kapsamlı olmuştur. Bu amaçla hedeflenen yasadışı göçle mücadeleyi daha etkin hale getirerek engellemektir. 1996 yılında yapılan düzenlemeler ile üç madde eklemiştir. Bu kapsamda geri kabul anlaşmasına taraf olan devletler anlaşmaların yükümlülüklerini yerine getirmelidir. Konsey tarafından belirlenen ikinci madde ise geri kabul anlaşmalarına imza hükmünü getirmesidir. Buna göre anlaşmalarda özel hükümlerde bulunan karşı ülkeler üye devletlerle imza yükümlülüğü altına girecekti. Son madde ise düzensiz göçün durdurulması için ortak çalışmaların yapılmasına ve Ortaklık Konseyine yetki verilmesinin kararlaştırılması olmuştur.

1999 yılında ise yeni bir revize getirilerek üç olan madde sayısı dörde çıkmıştır. 1999 yılı revizesinin temel sebebi ise artık AB'nin üçüncü ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapabiliyor olmasıdır. Bu bağlamda daha önce siyasi sorumluluk üye devletlere ait iken 1999 revizesi ile AB'ye verilmiştir. Ancak üye devletlere de AB çatısı altında henüz

¹³⁴ Batır, a.g.m, Ss 585-604.

¹³⁵ Batır, a.g.m, Ss 585-604.

¹³⁶ Batır, a.g.m, Ss 585-604.

¹³⁷ Batır, a.g.m, Ss 585-604.

yasal bir sonuca varılmamış olması şartı ile talep etmesi durumunda üçüncü ülkeler ile ikili anlaşmalarla geri kabul anlaşması yapma hakkı tanınmıştır.¹³⁸

2000'li yıllarda üçüncü nesil geri kabul anlaşmaları olarak adlandırılan dönem de ise AB sınırlarındaki düzensiz göçün nedeni bu insanların vatandaşı olduğu ülke ile yeterli işbirliği olmamasına bağlanmıştır. Bu süreçte AB sınırlarında bulunan yasadışı göçmenlerin ülkelere geri gönderilmesi noktasında yaşanan sorunları gidermek için kaynak ülke değil de transit ülkenin önemi vurgulanmıştır. Vatandaşı olduğu ülke tespitinin yapılamaması nedeni ile bu çözüm kaynak ülkeye gönderme noktasında alternatif oluşturmuştur. Bu anlaşmayı daha önce yapılan anlaşmalardan ayıran noktalardan biri bir tarafın bu transit ülkelerden biri iken bir diğerinin ise doğrudan AB olmasıdır. Buna göre geri kabul anlaşmaları direk AB çatısı altında yapılacak ve kaynak ülkeye ek olarak düzensiz göçmenin Avrupa sınırlarına girerken transit ülke olarak kullandığı devletlerle de anlaşma için masaya oturulmasıdır. 2009 Lizbon (Reform) anlaşmasının yürürlüğe girmesi ile geri kabul anlaşmaları daha güçlü hale geldi. Çünkü Lizbon anlaşması ile yasal bir zemin kazanmış oldu. Bu anlaşma gereğince AB, AB üyesi ülkelerin birinde yasa dışı yollarla bulunan veya giriş yapan veya ikametinin devamı için gerekli yasal zorunlulukları yerine getirmeyen üçüncü ülke vatandaşlarını geri gönderilmesi için düzensiz göçmenin vatandaşı olduğu ülke ile anlaşmalar yapabilir ve bu anlaşmaların kapsamını da belirlenebilmektedir.¹³⁹

AB çatısı altında geri kabul anlaşmaları yapılabileceği gibi birlik üyelerince de ikili anlaşmalar şeklinde geri kabul anlaşmaları yapılabilmektedir.

2001 tarihinden beri üçüncü nesil geri kabul anlaşmaları imzalanmaktadır. Bu tarihten itibaren pek çok ülke ile geri kabul anlaşmaları yapılmıştır. 2001 de Hong Kong Özel Yönetim Bölgesi ile ilk kez yapılırken onun ardından Sri Lanka, Arnavutluk, gibi ülkeler takip etmiştir.

Bu anlaşmalar taraf olan ülkeler için ciddi sorumluluklar yüklenmektedir. AB, bu anlaşmaları daha cazip hale getirmek için taraf ülkelerin mali yükünü paylaşmakta ve taraf ülkenin vatandaşlarına kimi zaman vize kolaylığı sağlayacak anlaşmalar yapmaktadır.

¹³⁸ Batır, a.g.m, Ss 585-604.

¹³⁹ Batır, a.g.m, Ss 585-604.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SURİYELİ MÜLTECİLER SORUNU

3.1. Suriye İç Savaşı

Aralık 2010 yılında, ‘Yasemin Devrimi’ olarak adlandırılan halk hareketi, 23 yıllık Bin Ali yönetimine karşı değişim talepleri ile ortaya çıkmıştır. Tunus’ta seyyar satıcılık yapan üniversite mezunu Muhammed Buazizi’nin tezgahının elinden alınması ve sonrasında kendini ateşe vermesi ile başlayan bu devrim ateşi kısa süre sonra Mısır, Libya, Yemen, Bahreyn ve Suriye’ye de sıçrayarak geniş yankı uyandırdı. Tunus ile başlayan bu protestoların altında yatan temel sebepler; mevcut diktatör rejimleri, özgürlük alanını genişletmek, işsizlik ve demokrasi olduğu söylenebilir. Bu sebeplerin var olduğu diğer ülkelere de domino etkisiyle sıçrarken, kimi ülkeler de bu hala devam etmektedir.

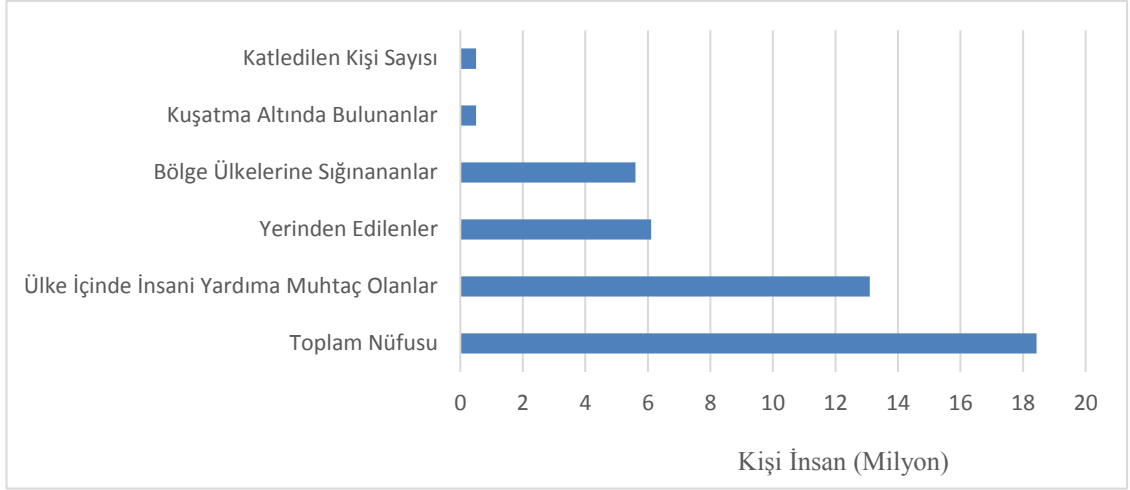
Bu sürecin genel olarak Arap Baharı olarak adlandırılmasının nedeni ise baskıcı ve despotik yönetimlere karşı halk tabanında meydana gelmesi ve bu duruşun reform ve demokratikleşme sürecine olumlu anlamda katkı sağlamış olmasıdır.¹⁴⁰ Tunus’ta Bin Ali yönetiminin devrilmesi ve Mısır da Mübarek rejiminin sonlanması diğer ülkelere de mevcut rejimin değişmesi noktasında da umut olmuştur. Ancak Suriye ve Libya’da protestolara müdahale edilmesi ve kanlı bir sürece girmesi bu iki ülkede sürecin iç savaşa dönüşmesine neden olmuştur. Mart 2011’den beri Suriye’ye de devam eden bu süreç en başında tıpkı diğer ülkelerde olduğu gibi kısa sürece neticeleneceği düşünülürdü. Bu yüzden, bu denli uzun süreceği ve bir iç savaşa evrileceği öngörülememi.

Dış faktörlerin etkisi ve müdahalesiyle 2011’den günümüze kadar devam eden Suriye iç savaşı, yüzbinlerce insan hayatını kaybettiği ve milyonlarcasının yerinden edildiği bir bataklık haline geldi. 8 yıldan fazla bir süre geçmesine rağmen Suriye’de iç savaş hala çözüme ulaşamamış veya ulaştırılamamıştır. Bunun sonucunda da milyonlarca insan Suriye sınırları içinde yer değiştirirken milyonlarcası da komşu ülkelere, Avrupa’ya, kısacası farklı kıtalara göç etmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda, aşağıdaki grafik 37’de görüldüğü gibi 8 yılın sonunda Suriye’de meydana gelen insani durumu çarpıcı bir şekilde gözler önüne sermektedir.

¹⁴⁰ Gürkan Doğan ve Bülent Durgun, “Arap Baharı ve Libya: Tarihsel süreç ve demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde bir Değerlendirme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, yıl 2012, sayı 15, Ss 61-90, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/215801>, 10.01.2019.

Grafik 7:

8 Yılın Sonunda Suriye'deki Genel Tablo (2019)

Kaynak: UNOCHA, UNCHR, World Bank

Yukarıdaki grafik 7’de görüleceği üzere Suriye, 8 yılın sonunda büyük bir insani krizle karşı karşıya kalmıştır. 18 milyonluk Suriye nüfusunun üçte ikisinden fazlasının ülke sınırları içerisinde yardıma muhtaç olduğu görülmektedir, ülke nüfusunun neredeyse yarısı ise ya ülke sınırlarını geçerek başka ülkelere sığınmış ya da aynı sınırlar içinde bulunduğu yerden başka bir bölgeye göç etmiştir. Daha doğru bir şekilde ifade etmek gerekirse, ülke nüfusuna bakıldığında neredeyse nüfusun yarısından fazlası en az bir kere bulunduğu yerleşim yerini değiştirmek zorunda kalmıştır.¹⁴¹ Grafik 3.1’den de görüldüğü gibi savaşın patlak verdiği yıldan bu yana 400 binden fazla insan ise hayatını kaybetmiştir.

Suriye iç savaşı ile ortaya çıkan çatışmalar ve mevcut otoritenin zayıflaması ile bundan yararlanan terör örgütleri hem küresel hem de bölgesel bir tehdit haline geldi. Sınırlar için tehdit oluşturmaları tarihin en yoğun göç dalgasının yaşanmasına neden olurken çok sayıda ülkenin de bu durumdan etkilenmesine neden olmuştur.¹⁴² Bu ülkelerin başında Suriye’ye komşu olan ülkeler gelirken, krizin derinleştiği yıllarda AB’yi de derinden etkilemiştir. Bu tanım kapsamın da Suriye iç savaşı ile ortaya çıkan göç dalgasına ve bu göçlerin öncelikle yöneldiği komşu ülkelere ve AB’ye yönelen Suriyeli sığınmacılara bakmak doğru olacaktır.

¹⁴¹ Ferhat Pirinççi, “Suriye’ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları”, **TESAM Akademi Dergisi**, yıl 2018, Cilt 5 sayı 2, Ss. 39-60, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/528395>, 12.04.2019.

¹⁴² Mesut Özcan, “AB-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi”, **İNSAMER**, Haziran 2017, Ss 1-13, [https://insamer.com/rsm/files/AB-TR-ILISKILERI-VE-SURIYE-KRIZI\(1\).pdf](https://insamer.com/rsm/files/AB-TR-ILISKILERI-VE-SURIYE-KRIZI(1).pdf), 12.04.2019.

3.2. Göç Yolları

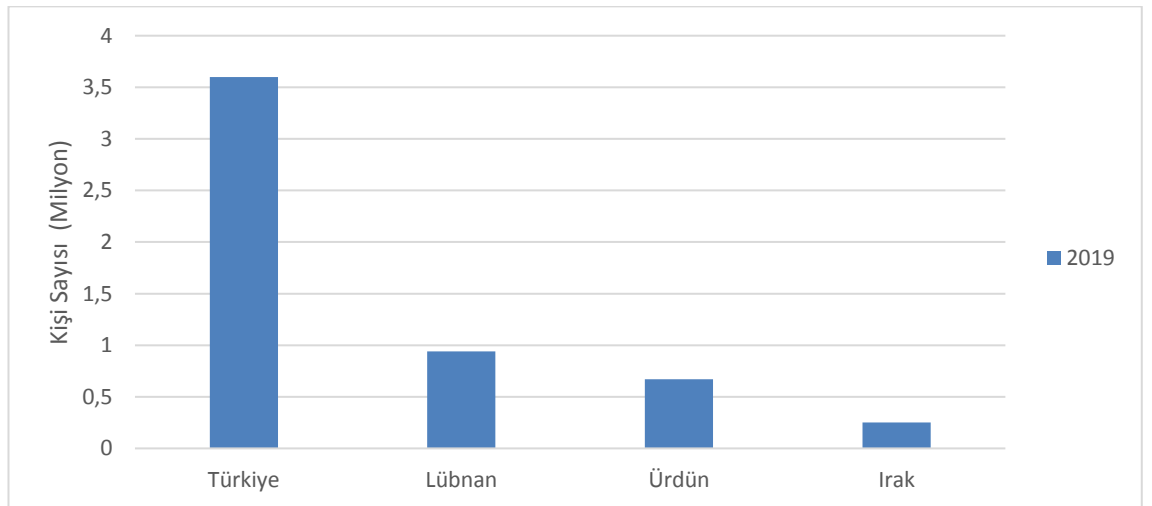
Arap Baharı ile dünyanın farklı yerlerine sığınma başvurusunda bulunan insanlar, Suriye iç savaşı ile birlikte Suriye'den özellikle Suriye'ye komşu ülkelere çok sayıda sığınma başvurusunda bulunulmuştur. Krizin derinleştiği yıllarda bu ülkelere de sığınma başvurusu yapan Suriyeli sığınmacı sayısı üst seviyeye ulaşırken, Avrupa sınırlarına dayanan Suriyeli sığınmacı sayısı da bu dönem oldukça artmıştır. Gerek çatışmaların kaçan insanlar gerekse komşu ülkelerdeki kötü yaşam koşullarından dolayı Avrupa'ya göç eden Suriyeli sığınmacı sayısı artmıştır. Bu kapsamda bu başlık altında Suriyeli sığınmacıların komşu ülkelere ve Avrupa Birliği sınırlarına yaptığı göçler üzerinde durulacaktır.

3.2.1. Komşu Ünelere Göç

Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılı itibari ile 13 milyondan fazla insanın evini terk ettiği bilinmektedir.¹⁴³ Bu rakamın yaklaşık yarısına yakını ülke sınırları içinde yerinden olurken diğer yarısı ise Suriye sınırları dışında güvenli bölge arayışına girmiştir. Aşağıdaki grafik 8, 2011- 2019 yılları arasında komşu ülkelerdeki Suriyeli mülteci sayısını göstermektedir.

Grafik 8:

Bölge Ünelerine Sığınan Suriyeli Mülteci Sayısı

Kaynak: Syria Regional Regugee Response, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, 08.04.2019.

Yukarıdaki grafik 8'den de görüleceği üzere, Suriye savaşının başladığı 2011 ile 2019 yılları arasında Suriye'nin komşu ülkelere göç eden yaklaşık 6 milyon insanın en fazla

¹⁴³ <https://www.worldvision.org/refugees-news-stories/syrian-refugee-crisis-facts>, 12.02.2019

bulunduğu ülke Türkiye'dir. Ülkelerin nüfusları da göz önünde bulundurulduğunda buradan şu sonuca varılmaktadır: “Türkiye’de her 23 kişiden 1’inin, Ürdün’de her 14 kişiden 1’inin, Lübnan’da ise her 6 kişiden 1’inin Suriyeli sığınmacı olduğunu göstermektedir.”¹⁴⁴

Suriye’ye komşu olan ülkeler Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak iç savaşın başlarında Suriye’den gelen sığınmacılara görelilik açık kapı politikasını takip etmişlerdir. Her ne kadar sığınmacı sayısı farklılık gösterse de bu ülkelere gerek dini gerekse geçmişe dayanan ilişkilerden dolayı kapılarını Suriyeli sığınmacılara açmıştır. Lübnan dışında geri kalan ülkeler öncelikli olarak gelen sığınmacıları kamplara yerleştirirken, sayının giderek artmasından dolayı bu politika istenildiği şekilde uygulanamamıştır. Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı’nın (AFAD) hazırladığı rapora göre; “Ekim 2018 yılı itibari ile Türkiye’deki kamplarda kalan Suriyeli mülteci sayısı 174.256’dır.”¹⁴⁵ Buradan şu sonuca varılmaktadır: “2018 yılı itibari ile Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin sadece %6,3’ü kamplarda kalmaktadır.”¹⁴⁶ BMMYK’nın Nisan 2019 verilerine göre; “Ürdün’deki kamplarda kalan mülteci sayısı 121, 280’dir. Bu rakam toplam bulunan mülteci sayısının neredeyse %20’sine tekabül etmektedir.”¹⁴⁷ Bu oran Irak’ta çok fazladır. BMMYK’nın Mart 2019 verilerine göre; “Irak’taki kamplarda kalan kişi sayısı 94,664’tür. Bu da göstermektedir ki toplam Suriyeli mülteci sayısının neredeyse %37’si kamplarda kalmaktadır.”¹⁴⁸

Suriye iç savaşının uzaması, Kamplardaki olumsuz durumlar, her geçen gün komşu ülkelerdeki Suriyeli mülteci sayısının artması ve komşu ülkelerin Uluslararası kuruluşlardan ve batılı ülkelere gerekli desteği almamasından dolayı iç savaşın başlarında takip edilen açık kapı politikası terk edilerek sınırlardan girişlere kısıtlamalar getirilmiştir. Mevcut mülteci sayısının bu ülkelerdeki sayısı ve kalıcı hale gelmesi, halk tabanında da mültecilere yönelik olumsuz söylemlerin hayata geçmesine neden olmuştur. Bu ülkeler de halk tabanında Suriyeli mültecilere yönelik yaşanan nefret dili,

¹⁴⁴ Esra Olcaycan, “‘Dünya Genelinde Göçe Zorlanan Kişi Sayısı 68,5 milyona yükseldi’”, **Euronews**, <https://tr.euronews.com/2018/06/19/dunya-genelinde-goce-zorlanan-kisi-sayisi-68-5-milyona-yukseldi>, 12.03.2019.

¹⁴⁵ AFAD, “Geçici Barınma Merkezleri”, Nisan 2018, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/15_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_1.pdf, 13.04.2019.

¹⁴⁶ Pirinççi, a.g.e, ss. 39-60 (45).

¹⁴⁷ UNHCR, “Syrian Regional Refugee Response, Jordan”, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/36>, 13.04.2019.

¹⁴⁸ UNHCR, “Syrian Regional Refugee Response, Iraq”, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/5>, 13.04.2019.

Suriyeli mültecilerin hem devlet mekanizması hem de halk nezdinde baskı altına alınmalarına neden olmuştur.¹⁴⁹ Genel olarak Suriyeli mülteci bulunduran komşu ülkelerde hoşnutsuzluğun arttığını dile getiren Norveç Mülteci Konseyi'nden Daniel Gorevan'un, mültecilere yönelik olumsuz tepkilerin istikrarlı bir şekilde arttığını ve toplum nezdinde geri dönmeleri için baskıların şiddetlendiğini belirterek yaşanan bu durumun savaş ortamından kaçan insanların durumuyla bağdaşmadığını belirterek mültecilere yönelik tepkilere dikkat çekmiştir.¹⁵⁰ Nitekim Financial Times'ın 2018 yılında yaptığı haberde tanıkların yaşadıklarını anlattığı olaylarda göstermektedir ki toplumsal hoşnutsuzluk artmakla birlikte siyasi söylemleri de etkilemektedir.¹⁵¹ Bu söylemler, devlet mekanizmasındaki uygulamalar ve özellikle 2015 yılındaki Suriye'deki krizin boyutunun büyümesi nedeniyle sığınmacıların yönü yoğunluklu olarak Avrupa Birliği üyelerine doğru olmuştur. Ancak çoğu Avrupa ülkesi ellerinde güllerle karşılamadığı gibi bu yeni göç dalgasını Birliğin sınırlarına almamak için çeşitli toplantılar yaparak birlik çatısı altında ortak bir politika yürütme gayreti içine girmişlerdir. Bu noktadan sonra AB için bu yeni göçmen/mülteciler büyük bir imtihan haline gelmiştir. "2011 yılından itibaren AB üyesi ülkeler ve AB kendi vatandaşlarının güvenliği ile AB'ye sığınan insanların güvenliği arasında bir ikilem yaşarken"¹⁵² uluslararası platformda da AB'nin imajını bozmamak adına bu bölgelere insani ve maddi kaynak sağlamaya çalışmıştır. Bu çıkarım kapsamında, AB'nin Suriye kriziyle karşı karşıya kaldığı Suriyeli sığınmacılar ve buna yönelik izlemeye çalıştığı politikalar ele alınmaya çalışılacaktır.

3.2.2. AB Sınırlarına Göç

Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılı itibari ile ülke nüfusunun yarısından fazlası yerinden edilirken, 6 milyona yakın insanın ise başka ülkelere sığınma başvurusunda bulunduğu önceki bölümlerde ele alınmıştı. Bu 6 milyon insanın yaklaşık 1 milyonunun Avrupa kıtasına göç ettiği bilinmektedir. Özellikle Suriye'deki şiddetin arttığı 2014-15

¹⁴⁹ "Lübnan ve Ürdü'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Hoşnutsuzluk Artıyor", **BBC New/Türkçe**, yıl 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43284208>, 13.04.2019.

¹⁵⁰ "Lübnan ve Ürdü'de Suriyeli Mültecilere Yönelik Hoşnutsuzluk Artıyor", **BBC New/Türkçe**, yıl 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43284208>, 13.04.2019.

¹⁵¹ "Syrian Refugees Under Pressure As Neighbours' Goodwill Runs Out", **Financial Times**, <https://www.ft.com/content/bf696a82-1d47-11e8-956a-43db76e69936>, 13.04.2019.

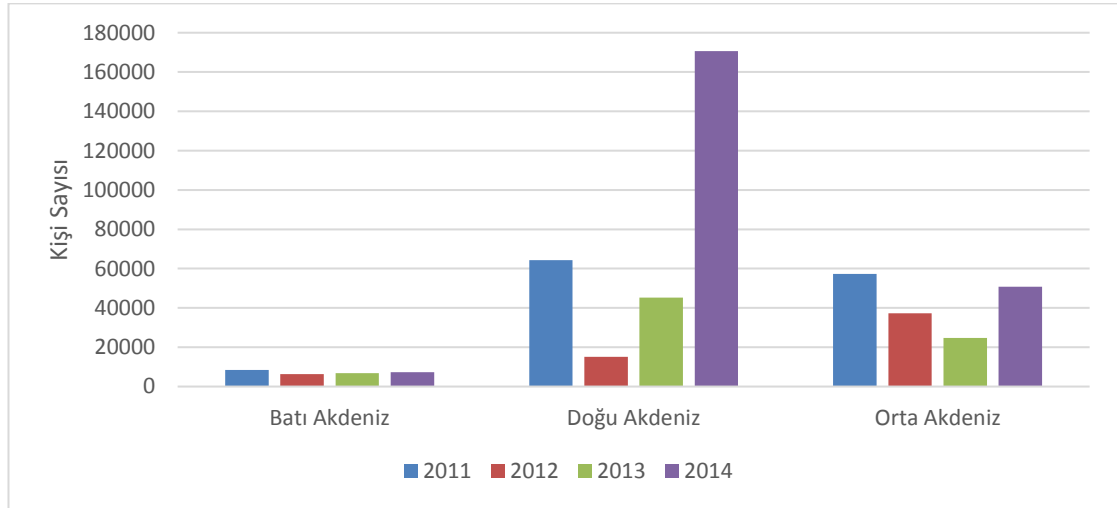
¹⁵² Bezen Balamir Coşkun, "An Evaluation of the EU's Migration Policies After Arap Spring", **Moment Journal**, yıl 2015, Cilt 2 Sayı 1, Ss. 41-59, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/446910>, 12.04.2019.

yılları arasında Avrupa'ya göç eden Suriyelilerin sayısının en üst seviyeye ulaştığı ve en fazla Almanya ve İsviçre'ye sığınma başvurusunda bulunulduğu bilinmektedir.

Suriyeli sığınmacıların komşu ülkelere doğrudan sınır kapılarından girerken, Avrupa'ya sınırlarından ise iki farklı rota takip ederek giriş yapmaya çalışmaktadırlar. Kara yolunu Türkiye'yi transit ülke olarak kullanıp buradan Yunanistan ve Bulgaristan'a ulaşmayı hedeflemektedirler. Bir diğeri ise çok daha zor ve ölümlü sonuçlanan Akdeniz yoludur. Akdeniz rotasını takip eden sığınmacılar ise buradan üç farklı güzergâh üzerinden Avrupa'ya giriş yapmaya çalıştıkları bilinmektedir. Aşağıdaki grafik Arap Baharının başladığı yıl ile 2014 yılları arasında Akdeniz üzerinden Avrupa'ya giriş yapan sığınmacıların sayısı verilmiştir.

Grafik 9:

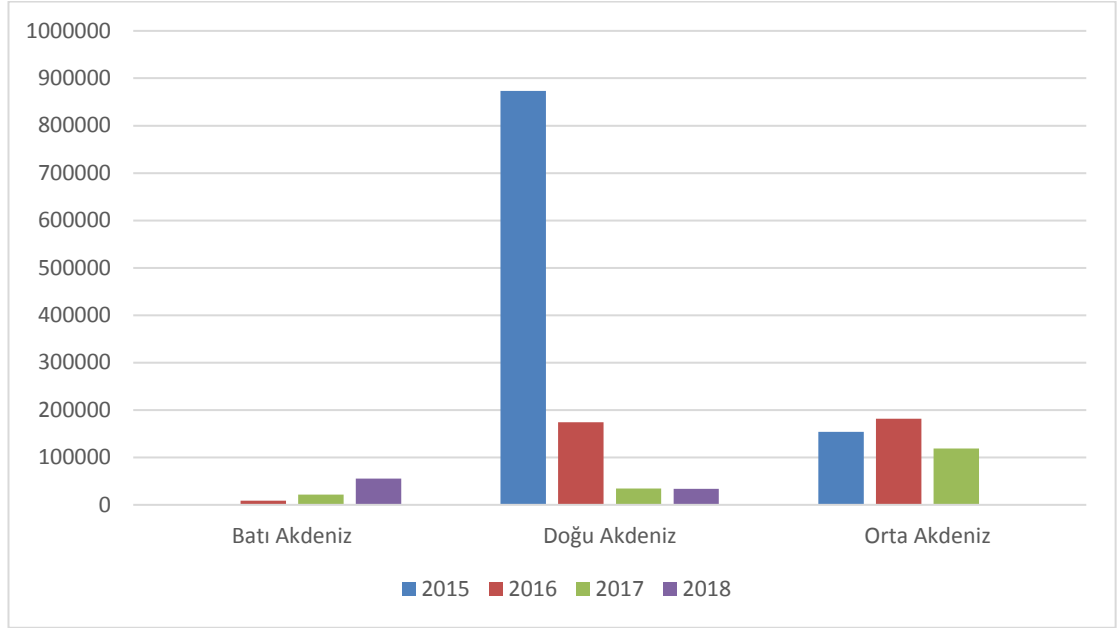
2011-2014 Yılları Arasında AB'ye Yapılan Düzensiz Geçişler

Kaynak: Risk Analysis Reports for 2019, **FRONTEX**, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2018.pdf, 02.04.2019.

Grafik 9, göstermektedir ki 2014 yılı itibari ile Avrupa'ya giriş yapan toplam kişi sayısı düşünüldüğünde, kara yolu üzerinden yani Türkiye üzerinden Avrupa'ya giriş yapan kişi sayısının çok daha fazla olduğu görülmektedir. Mesela 2014 yılında Avrupa'ya giriş yapan 6000'nin üzerindeki sığınmacının sadece 1200'nin Akdeniz rotasını kullanarak Avrupa'ya ulaşmaya çalışmıştır.

Grafik 10:
2015-2018 Yılları Arasında AB'ye Yapılan Düzensiz Geçişler

Kaynak: Risk Analysis Reports for 2019, **FRONTEX**, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2019.pdf, 02.04.2019.

2014 yılından sonra, Suriyeli sığınmacı sayısının artması ile yukarıdaki grafik 10'dan da görüldüğü gibi Avrupa'ya 2015-2016 yılları arasında giriş yapan kişi sayısı bir önceki döneme göre neredeyse ikiye katlanmıştır. İlk dönemdeki sığınmacılardan farklı olarak Akdeniz üzerinden gelen sığınmacı sayısının kara yolu ile Avrupa'ya giriş yapan sığınmacı sayısından çok daha fazla olduğu görülmektedir. Mesela 2015 yılında Avrupa sınırlarına giriş yapan sığınmacı sayısı bir milyonun üzerinde seyrederken bunun 900 binden fazlası Akdeniz rotası üzerinden Avrupa'ya ulaşmıştır. Akdeniz üzerinden sığınmacılar tarafından takip edilen bu üç rota ise aşağıdaki gibi ele alınabilir.

3.2.2.1. Batı Akdeniz Yolu

Akdeniz üzerinden Avrupa'ya giriş yapmaya çalışan sığınmacılar, Fas ve Cezayir üzerinden İspanya'ya ulaşmayı hedeflemektedir. Bu rota Batı Akdeniz rotası olarak adlandırılmaktadır. Frontex'in verilerine göre; 2011- 2016 yılları arasından bu rota sığınmacılar tarafından en az tercih edilen rota olmuştur.¹⁵³ Ancak Frontex'in 2019'da yayınladığı risk analizi raporuna göre; 2018 yılı itibari ile mülteciler tarafından en fazla kullanılan rota haline gelmiştir. 2018 yılında 150 binden fazla sığınmacı bu yol

¹⁵³ Ayrıntı için grafik 9 ile grafik 10'a bakılabilir.

üzerinden İspanya'ya ulaşmış ve bu rakam 2017 yılında geçiş yapanların iki katından fazladır. Bu sığınmacıların çoğunluğu Sahra Altı ülkelerden gelmektedir.¹⁵⁴

3.2.2.2. Doğu Akdeniz Yolu

Deniz üzerinden sığınmacıların Avrupa'ya ulaşmaya çalıştığı bir diğer güzergâh ise Doğu Akdeniz rotasıdır. Bu rota ile sığınmacılar, Türkiye üzerinden Yunanistan, Sırbistan ve Macaristan'a ulaşmayı hedeflemektedir. Sığınmacılar tarafından en fazla kullanılan rota olurken, Avrupa'ya en fazla giriş yapan sığınmacıların ise yine bu rota üzerinden olduğu ulaşılan veriler ortaya koymaktadır. "2015 yılında en yüksek seviyeye ulaşan sığınmacı sayısının 800 binden fazlası bu rota üzerinden Avrupa'ya giriş yapmıştır. Bunların büyük çoğunluğunun hedefi ise Almanya ve İsveç'e varmaktır."¹⁵⁵ Ancak AB ile Türkiye arasından yapılan anlaşma sonucu 2015'ten sonra Yunanistan'a giriş yapan sığınmacı sayısı keskin bir şekilde düşüş göstermeye başlamıştır.¹⁵⁶ Frontex'in 2019'da yayınladığı risk analizi raporuna göre; 2019 yılı itibari ile bu rotayı kullanıp Avrupa sınırlarına ulaşan mülteci sayısı en düşük seviyede seyretmiştir. Son yıl içinde Frontex'in verilerine göre 56 binin üzerinde sığınmacının bu yol üzerinden Avrupa sınırlarına ulaştı. Bu rotayı kullanan kişi sayısının düşmesinin arkasındaki neden ise Türkiye ve Yunanistan arasındaki anlaşmadır.¹⁵⁷ Bu rotanın Avrupa'ya giriş için zorlaştırılması ile sığınmacılar çok daha tehlikeli ve zor olan Orta/Batı Akdeniz rotasına yönelmiştir. Nitekim 2016 yılında Akdeniz'deki ölüm ve kayıp sayısının artmasının arkasındaki bir neden de bu olduğu söylenebilir. Aşağıdaki grafik 11'den de 2015'ten sonra yaşanan keskin düşüş Yunanistan, İtalya ve İspanya'ya giriş yapan kişiler üzerinden rahatça okunabilmektedir.

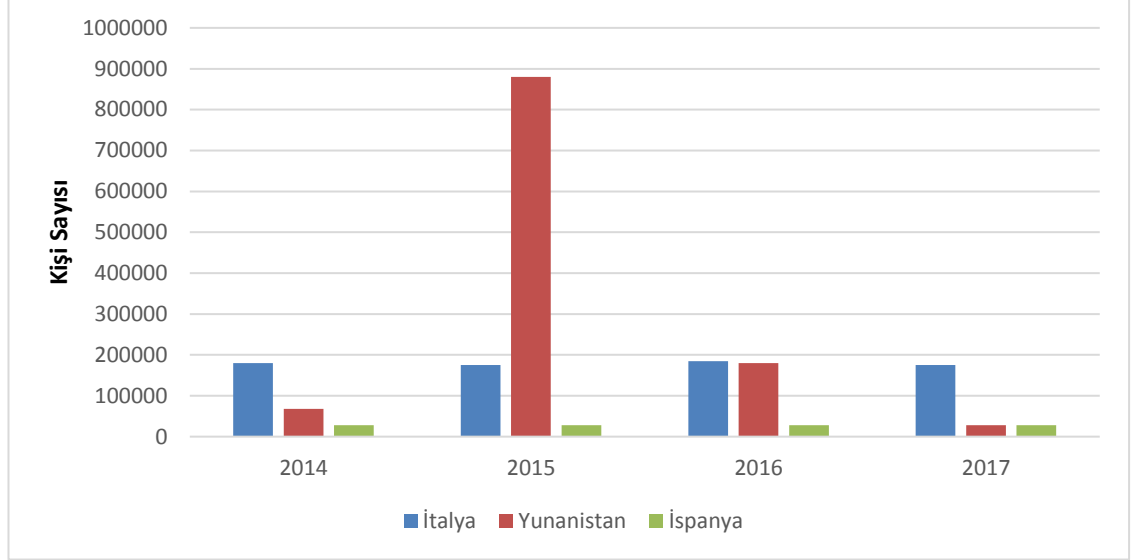
¹⁵⁴"Frontex Publishes Risk Analysis For 2019", **Frontex**, Şubat 2019, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-publishes-risk-analysis-for-2019-Dh6Wkf>, 24.04.2019.

¹⁵⁵"Migration to Europe in Charts", **BBC News**, <https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699>, 28.04.2019.

¹⁵⁶ Ayrıntı için Grafik 3.2'ye bakılabilir.

¹⁵⁷"Frontex Publishes Risk Analysis For 2019", **Frontex**, Şubat 2019, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-publishes-risk-analysis-for-2019-Dh6Wkf>, 24.04.2019.

Grafik 11:
2014-2017 Yılları Arasında Akdeniz Rotası üzerinden İtalya, Yunanistan ve İspanya'ya Ulaşan Sığınmacı Sayısı

Kaynak: "Migration to Europe in Charts", **BBC News**, <https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699>, 02.04.2019.

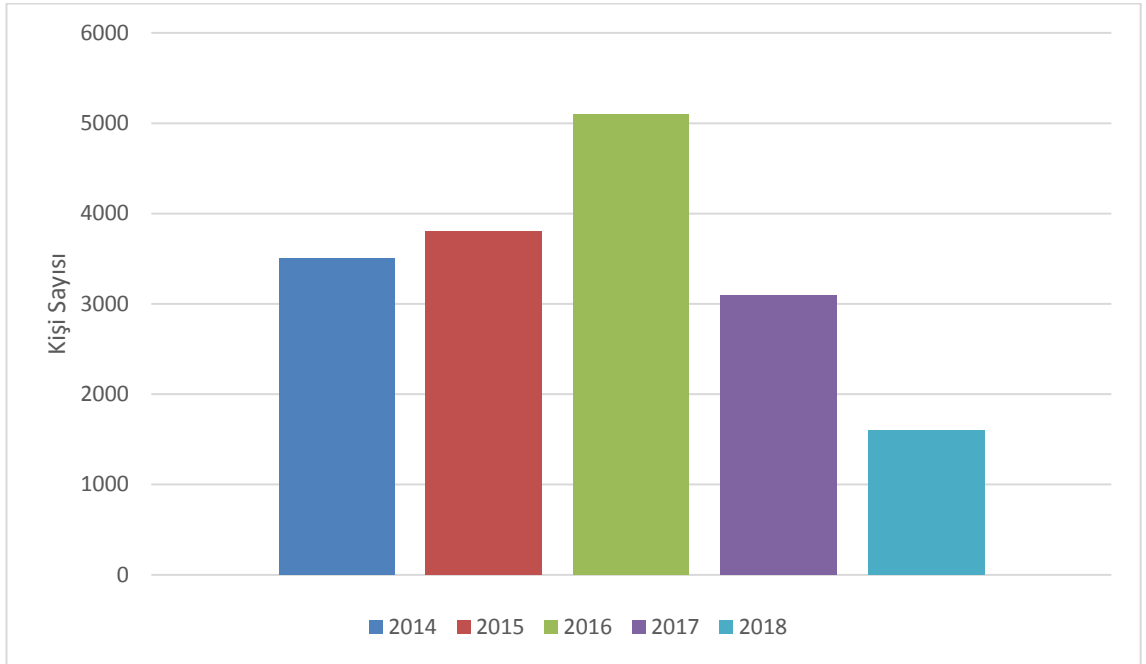
2015 yılında en yüksek sığınmacının kaydedildiği Yunanistan'da bu tarihten sonra keskin bir şekilde düşüş yaşanırken 2017'ye gelindiğinde ise bu sayının kısmen de olsa İtalya'da arttığı grafik 11'den görülmektedir. Ancak her iki durumda şunu göstermektedir: genel olarak 2016 yılı itibari ile sığınmacı sayısında bir düşüşten söz etmek mümkündür.

3.2.2.3. Orta Akdeniz Yolu

Bu rota üzerinden sığınmacılar Tunus, Mısır ve Sahra altı bölgelerinden çıkıp Libya üzerinden İtalya'ya ulaşmayı hedeflemektedir. Bu rota da Orta Akdeniz rotası olarak belirlenmektedir. Doğu Akdeniz rotasından sonra sığınmacıların en fazla kullandığı rota olurken, Avrupa'ya ulaşan sığınmacıların sorumluluğu ile büyük oranda İtalya karşılaşmaktadır.

Gerek karadan gerekse Akdeniz üzerinden Avrupa'ya ulaşmaya çalışan sığınmacılar çok zor şartlar altında bu yolculuğa çıkmaktadır. Kimileri amacına ulaşırken kimileri daha sınırlara ulaşmadan Akdeniz sularında boğulup hayatını kaybetmektedir. Bu rotaları tercih eden sığınmacıların bu yolculukta ölüm ihtimalinin olduğunu bile tercih etmektedirler. Nitekim bu dönemde Akdeniz'de en üst seviyede ölüm oranları meydana gelmiştir. Aşağıdaki Grafik 12, 2014-2018 yılları arasında Akdeniz'de meydana gelen ölümler gösterilmiştir.

Grafik 12:
2014-2018’de Akdenizde Meydana Gelen Ölüm

Kaynak: Migration to Europe in Charts, **BBC**, <https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699>, 02.04.2019.

BBC'nin yaptığı habere göre Akdeniz'de toplam ölüm ve kayıpların sayısı 2016 yılında 5,096 kişi olarak kaydedilmiştir. Bu sayı Akdeniz'de meydana gelen en yüksek oran olarak kayıtlara geçilmiştir. 2016 yılından sonra yukarıdaki grafikten de görüldüğü üzere bu sayının gittikçe azaldığı kaydedilmiştir. “2015 yılında Avrupa’ya ulaşmaya çalışan her 269 sığınmacıdan biri hayatını kaybetmiştir. Bu sayı 2016 yılında 72’ye yükselirken 2017 de yılında 57’ye düşmüştür.”¹⁵⁸

2014 ‘ten sonra yoğun göç dalgası ile karşı karşıya kalan AB üye devlerin bu göçler karşısında aldığı politika ve uygulamalar ise aşağıdaki başlılarda daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

3.2. Ab ve Suriye İç Savaşı

Soğuk savaş döneminde Suriye'nin Sovyetlere olan yakınlığı nedeniyle AB ve Suriye ilişkileri olumsuz etkilenirken, Suriye'nin 'sorunlu ülke' olarak tanımlanmasına neden olmuştur.¹⁵⁹ Soğuk savaş sonrası özellikle 2000'lerin başında ABD'nin takip ettiği politikalardan etkilenen AB, bu dönemde Suriye politikasını ABD ekseninde

¹⁵⁸ “Migration to Europe in Charts”, **BBC News**, <https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699>, 28.04.2019.

¹⁵⁹ Özcan, a.g.m, Ss 1-13.

şekillendirmiştir. Ancak daha sonraki yıllarda ABD'nin Uluslararası sistemden dışlamaya çalıştığı Suriye'ye karşı AB ise daha çok uluslararası sistemin içine dahil etmeye çalışmıştır.¹⁶⁰ Nitekim AB'nin bu tutumu sonucunda AB Suriye ilişkileri önceki dönemlere nazaran daha normal bir seviyede seyretmiştir. Ancak 2011'de Suriye'de yaşanan iç savaşta yönetimin ağır silahlar kullanması karşısında AB bu süreçte Esed rejimine karşı ortak bir politika izlemeye çalışmıştır. Özellikle devlet dışı aktörlerin bölgede etkin hale gelmesi ve bunun sonucunda da Avrupa'ya büyük göç dalgalarının yaşanması AB'nin Suriye iç savaşını güvenlik perspektifinden ele almasına neden olmuştur.

AB'nin Suriye krizi karşısında etkin bir politika izleyememesinin bir nedeni, Suriye'deki sürecin bu kadar uzun süreceğini öngörememesi ve kriz karşısında hazırlıksız yakalanmış olması gösterilebilir. Ancak AB üyesi ülkelerin bölgedeki farklı ulusal çıkar ve amaçları nedeniyle de AB çatısı altında etkin ve somut politika üretimi gerçekleştirilememiştir.¹⁶¹ Arap Baharının başladığı ilk dönemde AB ortak bir politikaya yürütmeye çalışarak protestoların yanında yer almıştır. Özellikle Libya ve Mısır'da yönetimlere birtakım baskılar yaparak görevi bırakmaları çağrısında bulunmuştur. İzlemiş olduğu bu politikayı Suriye iç savaşı patlak verdiği dönemde aynı şekilde Esed'e rejimine karşı gerçekleştirmiştir. Ancak Esed'in protestoculara yönelik kullandığı ağır silahlar AB'nin daha sert yaptırımlar izlemesine neden olmuştur. 2011 yılı itibarıyla AB, Suriye ile daha önce yapılan ikili işbirliği anlaşmalarını askıya alırken, European West Bank tarafından karşılanan maddi ve teknik yardımlar da dondurulmuştur.¹⁶² Esed Rejimine dahil olan yöneticilerin varlıklarının dondurulması ile seyahat yasağının getirilmesi uygulanan diğer yaptırımlardır.¹⁶³ Ancak alınan bu önlemlere rağmen Esed yönetimi varlığını sürdürmüş ve AB, BM'nin almış olduğu silah ambargosuna da dahil olmuştur.¹⁶⁴

İç savaşın başladığı yıllardaki Esed üzerinden oluşturulan rejimin gitmesi, demokratik bir rejim, barışçıl protestolar gibi söylemler 2014 yılından sonra bölgede artan devlet dışı aktörler ve terör örgütleri nedeniyle daha çok güvenliğe yönelik söylemlere

¹⁶⁰ Özcan, a.g.m, Ss 1-13.

¹⁶¹ Abdullah Arslan, "Uluslararası Politikada Suriye Krizinin Küresel ve Bölgesel Etkileri", www.academia.edu.tr, 12.04.2019.

¹⁶² Zaleh Abdi, "Avrupa Birliğinin Suriye Politikası", **Uluslararası Politika Suriye Krizi**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım, Beta Yayın, İstanbul, 2016, s.347.

¹⁶³ EU Restrictive Measures in Syria-FAQs, **European Commission**, https://ec.europa.eu/fpi/what-we-do/sanctions/eu-restrictive-measures-syria-%E2%80%93-faqs_en, 12.04.2019.

¹⁶⁴ Özcan, a.g.m, Ss 1-13.

dönüşmüştür. Özellikle Avrupa’da meydana gelen patlamalar ve Avrupa’dan bu örgütlere katılmak için ayrılan kişilerin daha sonra Avrupa için tehdit oluşturması, AB’nin Suriye krizine yönelik yaklaşımını ‘terör ihraç eden ve üreten, sınır güvenliğine tehdit oluşturan ve vatandaşlarının güvenliğini için tehlike arz eden’ bir alana evrilmiştir.¹⁶⁵ Sınır güvenliği sağlanması gerektiği üzerine kurulan bu dönem politikaları savaştan kaçan ve Avrupa sınırlarına dayanan Suriyeli sığınmacılar içinde Avrupa’ya giriş için büyük sorunların yaşanmasına neden olmuştur. AB sınır güvenliği politikalarını arttırdıkça sığınmacıların Avrupa’ya girebilmek için daha zor ve ölümcül yollara başvurduklarını bir önceki konu başlığından da açık bir şekilde ele alınmıştı. Suriye krizi karşısında AB’nin izlediği politikayı iki döneme ayırarak ele alacak olursak 2015 yılı öncesinde daha çok gösterileri destekleyen ve onların yanında olduğu belirten Esed’in gitmesi gerektiğini söyleyen ve daha demokratik bir rejim söylemleri, 2015 ve sonrası dönemde daha çok AB sınırlarına tehdit oluşturan olaylar dizisi haline gelmiştir.

3.4. Ab’nin Arap Baharı Sonrası (Ortak) Mülteci Politikası

Göç konusunun ilk kez AB çatısı altına alındığı Maastricht anlaşması ile ilk kez devletlerarası bir özellikle kazandı. 1997 Amsterdam Anlaşması ile Uluslararası bir yapı kazandırılmaya çalışılan göç konusu, 2000’lerde ortak politika üretme noktasında birtakım zirveler ve uygulamalarla devam etmiştir. Uluslararası bir özellik kazandırılan göç konusunda üye devletlerin birlikte hareket etme noktasında tam bir ortaklık sağlayamadıkları görülmektedir. Uzun bir süre Dublin sisteminin sınır ülkelerine getirdiği sorumluluk nedeniyle sınır ülkelerin ortaklık çağrılarına göz yuman diğer üye devletler ve 2015 yılında sınır ülkelerin yükünü hafifletmek için AB Komisyonu tarafından Kota uygulamasının (özellikle Orta Avrupa ülkeleri tarafından) destek görmemesi Arap Baharı sonrası ortak bir göç politikası oluşturulması yönünde atılan adımların bir bütün olarak birlik çatısı altında ele alınmadığını göstermektedir. Bu ortaklığın sağlayamamasının en önemli nedenlerinden biri üye devletlerin sahip oldukları ulusal çıkar ve değerlerden vazgeçmek istememeleridir. Özellikle Arap Baharının başladığı 2010’lu yıllarda göç konusunda birlik içindeki ortak hareket edememe çok daha belirgin bir hal almıştır. Ancak her geçen gün birlik topraklarına gelen sığınmacı sayısının artması ve bu dönemde meydana gelen saldırıların göçmenlerle ilişkilendirilmesi göç konusunun birlik çatısı altında ortak bir politika ile çözülmesi gerektiği birlik üyeleri tarafından vurgulanmıştır.

¹⁶⁵ Özcan, a.g.m, Ss 1-13.

2012 yılında Almanya'ya sığınma başvurusunda bulunan kişi sayısı 77 bin kişiyken bu sayısı 2014 yılında 200 binin üzerine çıkmıştır. İsviçre, İtalya, Fransa ve Macaristan da Almanya'dan sonra sığınma başvurusunun yoğun olarak yapıldığı diğer ülkelerdir.¹⁶⁶ Özellikle 2014'ten sonra sığınmacı sayısının Avrupa'da daha önce hiç gerçekleşmeyen bir seviyeye ulaşması üye devletlerin bu konuyu daha çok gündeme getirmelerine neden olmuştur.

Soğuk savaş döneminde özellikle henüz Doğu Avrupa ülkelerinin birliğe üye olmadığı dönemlerde AB içinde dini kimlikten ziyade daha çok laiklik, politik ve sivil değerler üzerine inşa edilmiştir. Ancak Doğu Avrupa ülkelerinin birliğe dahil olması ile birliği dini kimlik üzerine tanımlamıştır.¹⁶⁷ Arap Baharı sonrası ve özellikle Suriyeli mülteci sayısının arttığı 2015 yılından sonra bu dini kimlik çok daha fazla vurgulanmaya başlanırken bazı liderlerin mülteci kabulünde din faktörünü dikkate alacaklarını ilan etmelerine neden olmuştur. Yoğunlaşan göç dalgaları karşısında Macaristan Başkanının, 'Müslüman mülteciler Avrupa'nın Hıristiyan değerlerinin korunmasını zorlaştırdığını ve artık ülkelerinde Müslüman mülteci istemediklerini'¹⁶⁸ belirterek mevcut krizin dini boyutunun da üye ülkeler arasında ayrışmaya neden olduğu görülmektedir.

Göç dalgası karşısında birlik çatısı altında ortak politika üretme noktasında oluşturulan dini değerlerin yanında çoğu üye devlet içinde özellikle Almanya, Fransa İsviç ve İngiltere gibi ülkelerde aşırı sağ partilerin yükselişe geçmesi ve siyasette de konumlarının güçlenmeye başlamasıdır.¹⁶⁹ Özellikle daha yaşlı kesimde ortaya çıkan bu Avrupa değerlerinin Müslüman göçmenler nedeniyle bozuldu ve bu göçmenlerin Avrupa'da saldırı oranını arttıracacağı argümanı sağ kanadın toplumda kendine yer edinmesine neden olmuştur.¹⁷⁰ AB üyesi ülkelere gerçekleşen sığınma başvuruların özellikle Müslüman coğrafyadan yapılması sağ kanadın yükselişine neden olurken aynı zamanda yaşanan ekonomik kriz nedeniyle de toplum tabanında sağ partilere verilen desteğin arttığı söylenebilir. Aşağıdaki tablo 1'e bakıldığında AB üye devletlerdeki sağ partilere verilen oyların arttığı görülecektir.

¹⁶⁶ Bianca Kaiser ve Ayhan Kaya, "Küresel Finansal Kriz, Mülteci Krizi ve İslamofobizm Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri", **ATAUM**, Aralık 2018, Ss 407-434, <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/360/2018/12/ATAUM-30.-Yil-Armagani.pdf>, 10.04.2019.

¹⁶⁷ Kaiser ve Ayhan Kaya, a.g.m, Ss407-434.

¹⁶⁸ Orban: Hıristiyan Kökenlere Tehdit, **Milliyet Gazetesi**, Eylül 2015, <http://www.milliyet.com.tr/orban-hiristiyan-kokenlere-tehdit-gundem-2112445/>, 10.04.2019.

¹⁶⁹ Kaiser ve Ayhan Kaya, a.g.m, Ss407-434.

¹⁷⁰ Daniel Bax, "A Continent Divided", **Qantara.de**, 2017, <https://en.qantara.de/content/the-rise-of-right-wing-populism-in-europe-a-continent-divided>, 10.04.2019.

Tablo 1:

2002-2018 Yılları Arasında Sağ partilere Verilen Oy Oranları

Ülke	1.Seçim	2. Seçim	3. Seçim	4. Seçim
Macaristan	4.6	1.7	16.7	20.22
Avusturya	10.01	15.15	28.24	24.04
Almanya	0.3	1.9	1.9	3.5
İsveç	1.4	2.93	5.7	12.86
Fransa	13.23	5.88	13.6	13.2
İngiltere	2.9	5	12.6	1.9

Kaynak: European Election Database, NSD, https://nsd.no/european_election_database, 10.04.2019.

Tablodan da görüldüğü üzere sağ partilere verilen oylar artarken bunun en keskin olarak yaşandığı ülke ise Macaristan olduğu söylenebilir. Sağ partilere verilen desteğin en az olduğu İngiltere, Almanya ve İsveç de bile özellikle Arap Baharı sonrası gerçekleştirilen seçimlerde arttığı tablodan açık bir şekilde görülmektedir. AB'nin göçe yönelik başarılı politika uygulayamaması ve hızla bir şekilde artan mültecilere karşı sağ partilerin kullandığı argümanlar bu partilerin politikada yükselmesine ve Macaristan örneğinde olduğu gibi hem AB için kurumsal olarak alınan politikaları uygulamakta zorlanmasını hem de mülteciler için bir korku haline gelmesine neden olduğu söylenebilir.¹⁷¹

Genel olarak AB'nin Arap Baharı sonrası mültecilere yönelik politikası sınır güvenliği ve göçmen kaçakçılığıyla mücadele şeklinde olmuştur. Birlik çatısı altında Suriye krizi ile birlikte artan mülteci sayısı karşısında ortak bir payda da buluşulamamasının bir nedeni de yukarıda bahsedildiği gibi, bazı üye devletlerde yükselen sağ partilerin toplum tabanında da ses getirmesi ve özellikle sığınma başvurusunda bulunanların dini temelli farklı olması yani daha çok Müslüman coğrafyalardan gelmiş olmalarıdır. Sağ partiler argümanlarını zaten sığınmacıların büyük çoğunluğunun Müslüman olması üzerine inşa etmişlerdir. Özellikle bunun açık örneği Macaristan'da 2010 yılında seçilen Viktor Orban'nın Müslüman sığınmacılara yönelik ağır söylemlerine rağmen 2018

¹⁷¹ Lewis Davis ve Sumit S. Deole, "Immigration and Rise of Far-Right Parties in Europe", Ifo DICE report", Cilt 15, Nisan 2017, <https://www.ifo.de/DocDL/dice-report-2017-4-davis-deole-december.pdf>, 10.04.2019.

yılında yapılan seçimlerde %48,9 oy oranıyla tekrar seçilmesi¹⁷², Macaristan'ın mülteci karşıtı politikalarının halk tabanında olumlu karşılandığı anlaşılmaktadır. 2015 yılında onaylanan kota sistemine karşı çıkan bazı AB üyesi ülkelerin yanında Slovakya açık bir şekilde sadece Hıristiyan sığınmacıların kabul edileceğini ilan ederken, Çek Cumhuriyet'i kültürel ve dini farklılıkları bahane ederek Afrika ve Müslüman coğrafyalardan gelen sığınmacıların kabul edilmeyeceğini ilan etti.¹⁷³ Bu durum karşısında iltica talebinin daha kolay kabul edilmesi noktasında avantaj sağlayacağı düşüncesi ile Hristiyanlığa farklı dinlerden pek çok sığınmacı geçiş yapmıştır.¹⁷⁴ Bazı kiliseler tarafından bu durum olumlu karşılanırken bazı kiliseler ise bu duruma endişe ile yaklaşmaktadır.¹⁷⁵ AB içinde yaşanan bu durum mülteci krizinin güvenlik eksenine indirilmesine ve sınırları koruma şekline dönüşmüştür.

2010 yılında başlayan Arap Baharı ve Suriye iç savaşı ile çok daha fazla insanın yerinden olması ile Avrupa Birliği üyesi ülkelere sığınma başvurusunda bulunan kişi sayısı da artmıştır. Ancak 2014 yılın da Suriye'deki savaşın şiddetlenmesi ile bu sayı zirveye ulaşırken 2016 yılı itibari ile bu sayıda düşüş yaşanmıştır. Bunun sebebi Suriye savaşının ulaştığı boyut mu yoksa AB'nin sığınmacılara yönelik yaptığı uygulamalar mıdır? Bunların cevabını öğrenmek için Arap Baharı sonrası ortaya koyduğu politikalara bakmak yerinde olacaktır. Genel olarak gelen bütün sığınmacılar özel de ise Suriyeli Sığınmacılara uyguladığı politikalara bakmak bu açıdan daha anlaşılır olacaktır.

3.4.1. AB ve Suriyeli Mülteciler

Suriye iç savaşından kaçan insanların başlarda komşu ülkelere sığınması bu bölge sorunu olarak görülse de zamanla küresel bir sorun haline gelmiştir. Suriyeli sığınmacıların büyük bölümün komşu ülkelerde yer alması AB için de ilk dönem bölgesel bir sorun olarak görülmüştür. Ancak krizin derinleşmesi ve Suriyeli sığınmacıların başta Avrupa olmak üzere farklı bölgelere göç etmesi, AB'yi ve üye devletleri derinden etkilemiştir. AB'nin bu göç dalgası karşısında hazırlıksız olması ve

¹⁷² Macaristan'ın Siyasi Görünümü, **Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı**, <http://www.mfa.gov.tr/macaristan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 10.04.2019.

¹⁷³ Avrupa Ayrımcılıkta Artık Daha da Cüretkar, **Hürriyet Gazetesi**, Ağustos 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/avrupa-ayrimcilikta-artik-daha-da-curetkar-29871175>, 12.04.2019.

¹⁷⁴ Sjoukje Dijkstra ve Katholiek Nieuwsblad, "Muslim-turned- Christian Refugees in the Netherlands Face Threats", CRUX, Mart 2019, <https://cruxnow.com/church-in-europe/2019/03/14/muslim-turned-christian-refugees-in-the-netherlands-face-threats/>, 12.04.2019.

¹⁷⁵ Binlerce Mülteci Hıristiyan Oldu, **Hürriyet Gazetesi**, Mayıs 2016, <http://www.milliyet.com.tr/binlerce-multeci-hiristiyani-ordu/dunya/detay/2252309/default.htm>, 12.04.2019.

gelen sığınmacıların nasıl yerleştirileceğine yönelik ortak bir politika uygulanamaması sorunun krize dönüşmesine neden olmuştur. Suriye iç savaşı iki döneme ayrılacak olursa AB politikaları nezdinde, AB'nin daha çok ortak politikalar üretmeye çalıştığı 2011-2015 arası dönem ve göçün yoğunlaşp kriz haline geldiği ve ortak politikalardan bireysel politikalara dönüşün yaşandığı 2015-2018 olarak ayrılabilir. Bu her iki dönemde Suriyeli sığınmacılara yönelik izlediği politikalara bakmak yerinde olacaktır.

3.4.1.1. 2011-2015 Arası Dönem

Arap Baharı sonrası, zaten Avrupa'da bulunan ve Avrupa'nın pek sıcak bakmadığı Irak, Afganistan ve Afrika ülkeleri mültecilerine Suriye'den gelen mültecilerinden dahil olması Avrupa için sorunun farklı boyutlara gelmesine neden olmuştur. Suriye'de yerinden edilen 6 milyon insan ve daha önce var olan mültecilerin de eklenmesi ile dünya ikinci dünya savaşı sonra en büyük mülteci krizine sahne olmuştur. İkinci dünya savaşında ülke içinde ve uluslararası yerinden edilenleri toplam sayısının 50 milyon olduğu tahmin edilirken 2019 yılı itibari ile bu rakam 60 milyonun üzerine çıkmıştır. Bu sayının %28'inden fazlasını Suriyeli mülteciler oluşturmaktadır. Suriye iç savaşından önce dünyada en fazla bulunan mülteciler Afganistan'dan gelmekteydi. Ancak Suriye iç savaşı ile Suriye dünyada en fazla mülteci veren Afganistan'ı geçerek en fazla mülteci veren konuma geldi.

Suriyeli mültecilerin yoğun bir şekilde Avrupa'ya göç etmeden önce de Avrupa kıtasına mülteciler akın etmekteydi. Özellikle Arap Baharının Libya'ya iç savaş olarak yansması sonucu bu bölgeden çok fazla Afrika kökenli sığınmacının Avrupa'ya akın ettiği bilinmektedir. Özellikle Eritre, Somali, Nijerya, Libya, Mali ve Sudan gibi ülkelerden binlerce sığınmacı öncelikli olarak İspanya'nın Afrika kıtasındaki iki kenti Ceuta ve Melilla'yı hedef alarak göç etmişlerdir.¹⁷⁶ Bu bağlamda tercih edilen rotalar Aşağıdaki harita 1'de resmedilmiştir.

¹⁷⁶ Enes Bayraklı ve Kazım Keskin, "Türkiye, Almanya ve AB Üçgeninde Mülteci Krizi", **SETA ANALİZ**, Kasım 2015, sayı 143, ss. 1-26, http://file.setav.org/Files/Pdf/20151221191329_turkiye-almanya-ve-ab-ucgeninde-multeci-krizi-pdf.pdf, 12.04.2019.

Harita 1: Avrupa Ülkelerine Ulaşmak İsten Mültecilerin Takip Ettiği Rotalar

Kaynak: “Akdeniz’deki göçmen Facialarını Önlemek için AB’den Flaş Öneri”, **Hürriyet Gazetesi**, Nisan 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/akdenizdeki-gocmen-facialarini-onlemek-icin-abden-flas-oneri-28793454>.

Yukarıdaki haritada özellikle Afrika bölgelerinden gelen sığınmacıların tekne ile Avrupa sınırlarına bu rotaları takip ederek ulaşmaya çalıştıkları bilinmektedir. Özellikle İspanya’nın Ceuta ve Melilla’ya girişleri zorlaştırması ile rotanın İtalya’ya doğru kaydığı ve Akdeniz’de yoğunlaştığı görülmektedir.

Bu durum karşısında İspanya daha fazla mültecinin girişine engel olmak için bu alanlara tel örgülü duvarlar inşa etti. Ancak bu uygulama karşısında birlikte hareket eden mülteciler güvenlik görevlilerine karşı koyarak sınırlara ayak basmaya çalıştılar. AB topraklarına ayak basan mülteciler, bu noktadan sonra Dublin yönetmeliği gereği iltica başvurusu yapma hakkı elde etmekteydiler. Ancak İspanya hükümetinin yeni uygulamaları, duvara tırmanmadan güvenlik güçlerine ateş etme emri verme ile bu duvarlardan tırmanamayan çoğu yaşlı ve çocuğun geride kalması mültecilerin başka rotaya yönelmelerine neden oldu.¹⁷⁷ İspanya’nın bu tutumu ile mülteciler insan tacirlerin eline düşerken çok daha zor ve ölümlü sonuçlanabilecek rotalara yönelmek zorunda kaldılar. O rotalardan biri de deniz yolu ile AB sınırlarına giriş yapmaktı. Bu rota üzerinden 2013 yılında Tunus üzerinden yola çıkan 500 mülteci İtalya’nın Lampedusa adasına ulaşmak amacıyla bindikleri teknelerin adanın yakınlarında alabolarla olması sonucu 365 mülteci denizde boğularak hayatını kaybetti. Bu olay sonucu mülteciler AB kamuoyunun ana gündem maddesi haline geldi. İtalya 365 kişinin

¹⁷⁷ “AB’den İspanya’nın Mülteci Politikasına Tepki”, **AB Haber**, Nisan 2015, <http://www.abhaber.com/abden-ispnyanin-multeci-politikasina-tepki/>, 20.04.2019.

hayatını kaybettiği bu olaydan sonra ülkede ulusal yas ilan edip “Mare Nostrum” yani Bizim Deniz adında arama kurtarma operasyonu başlattı. Operasyonun amacı botlarla Akdeniz’e açılan göçmenlere eşlik ederek en yakın sınırlara güvenli bir şekilde ulaşmasını sağlamaktı. AB üyesi ülkelerden bu operasyona yönelik destek alamayan İtalya bu operasyonun maliyetini tek başına karşılamak zorunda kaldı. AB ise bu faciadan sonra bir araya geldi. Mare Nostrum operasyonun AB çatısı altında yürütülmesi üzerine tartışmalar yapıldı ve İtalya bu operasyon (Slovenya hariç) hiçbir devletten onay alamadı. Bu operasyon kapsamında; Ekim 2013-Ekim 2014 yılları arasında yani bir yıllık bir süre zarfında her ne kadar üç bin insanın Akdeniz’de ölmesine engel olamasa da bu operasyon sayesinde 140 bin mültecinin de hayatı kurtarılmıştır. Bu denli yüksek sayıda insanı kurtarabilmesinde operasyon süresince 70 bin kilometrekarelik bir alanda arama kurtarma yapması gösterilebilir.¹⁷⁸

Ancak Mare Nostrum operasyonun gidişatı bazı AB üyesi devletler tarafından, operasyonun mültecilerin bu yolla başvurmaları noktasında cesaretlendiği gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu eleştirilerin temelinde ise kurtarılan bu mültecilerin kendi ülkelerine girişinden duydukları endişe olduğu söylenebilir. İtalya gerek bütçe (aylık 9 milyon Euro) olarak bu operasyonun yükünün ağır gelmesi ve AB üyesi ülkelerden (Slovenya dışında) destek alamaması gerekse de ülke içindeki aşırı sağ partilerin söylemlerinden dolayı Kasım 2014 yılında bu operasyonu durdurarak yerini Frontex’e bıraktı.

İtalya’nın bu kararından sonra AB, Frontex kapsamında ‘Triton Operasyonunu’ başlattı. Bu operasyon ile birlikte AB, “İtalya’nın öncülüğünde yürürlüğe konulan ve mültecilerin güvenliklerinin öncelendiği arama/kurtarma konseptini terk ederek sınır güvenliğini önceleyen güvenlikçi bir konsepte geri dönmüş oldu.”¹⁷⁹ Bu operasyondan da görülebileceği gibi Frontex bir sınır güvenliği askeri ajansına dönüştürülmüştür. Bu operasyon kapsamında ajansa “7 gemi, 4 uçak ve 1 helikopter ve toplam AB üyesi ülkelerden 65 güvenlik görevlisinin”¹⁸⁰ görev alması ajansın askeri bir birliğe evrilmesine neden olmuştur. “Mare Nostrum’dakine oranla daha az bütçe (aylık 2,9 milyon Euro), personel ve ekipmanın kullanılması ve operasyonun kapsama alanlarındaki farklılık (Harita 2’den de görüldüğü gibi), söz konusu hedeften ne kadar

¹⁷⁸ Bayraklı ve Kazım Keskin, a.g.m, ss. 1-26.

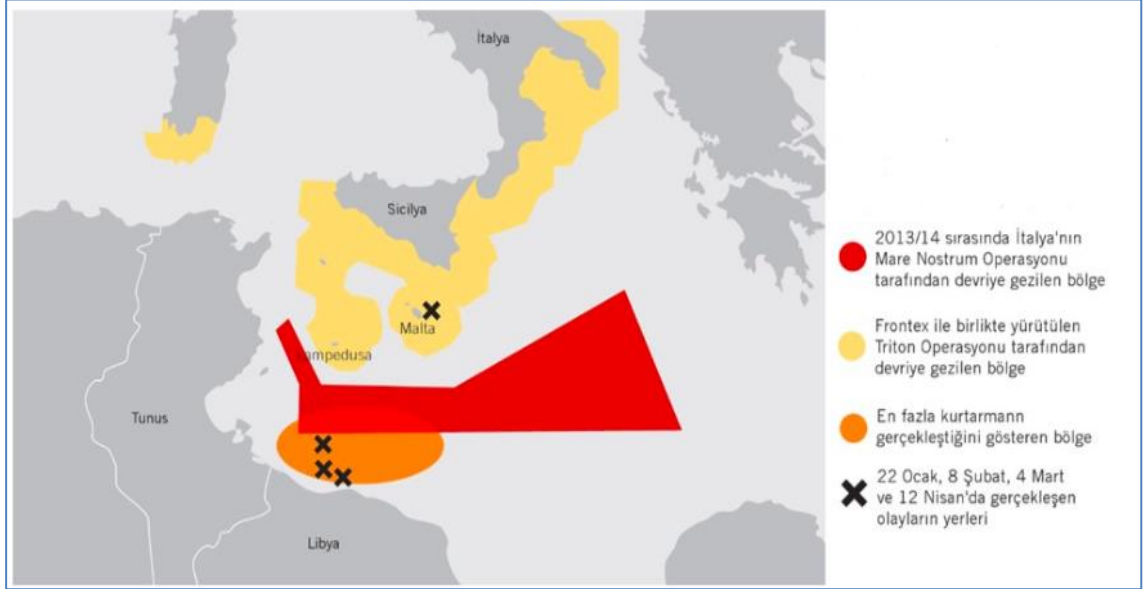
¹⁷⁹ Bayraklı ve Kazım Keskin, a.g.m, Ss. 1-26.

¹⁸⁰ “AB Akdeniz’de Mültecilerden Sınırlarını Korumaya Çalışıyor”, **ABHaber**, Kasım 2014, <http://www.abhaber.com/ab-akdenizde-multecilerden-sinirlarini-korumaya-calisiyor/>, 12.02.2019

uzak olduğunu ortaya koymaktadır.”¹⁸¹ Nitekim operasyon süresince yaptığı uygulamalar bunu kanıtlar niteliktedir. Aşağıda iki operasyonun kapsama alanları harita üzerinde gösterilmektedir.

Harita 2:

Mare Nostrum ve Triton Operasyonlarının Karşılaştırılması ve Olay Yerleri

Kaynak: <http://www.denizticaretodasi.org.tr/Sayfalar/YM-Operasyon.aspx>, 02.04.2019.

Yukarıdaki harita 2’den de görüldüğü üzere AB üyesi ülkeler bu operasyon ile ortak bir hedef belirlediklerini belirtse de operasyonun yapıldığı alanlara bakıldığında tıpkı karada mültecileri sınırlarına almamak için örmüş olduğu duvarları bu kez deniz yolu ile yapmaya çalıştığı görülmektedir. Geniş alanlardan ziyade daha çok sınır bölgelerinde gerçekleştirilen operasyonlar göstermektedir ki AB için amaç mültecilerin güvenliğini sağlamaktan ziyade sınır güvenliğinin gerçekleştirmektir. Teknelerin genellikle alabora olduğu alanların çok uzağında faaliyet yürütmesi, “bu operasyonun mültecileri kurtarmak gibi bir misyona sahip olmadığını somut bir şekilde ortaya çıkmasını sağladı.”¹⁸² Bu da göstermektedir ki Triton operasyonunun amacı, mültecilerin güvenliğinden ziyade mümkün olan en az mültecinin AB sınırlarına ulaşmasını sağlamaktır. AB’nin bu tavrı pek çok Sivil Toplum Kuruluşu (STK) tarafından çok ağır bir şekilde eleştirilmesine neden oldu. Avrupa Komisyonu’nun İçişlerinden Sorumlusu Üyesi Cecilia Malmström de bu eleştirilere katılarak şöyle bir ifade kullanmıştır: “Triton operasyonu Mare Nostrum operasyonunun yerini alabilecek niteliği sahip

¹⁸¹ Bayraklı ve Kazım Keskin, a.g.m., Ss1-26.

¹⁸² Bayraklı ve Kazım Keskin, a.g.m., ss. 1-26.

değil”¹⁸³ eleştirisiyle AB’nin Frontex kapsamında uyguladığı Triton operasyonlarını doğru bulmadığı görülmektedir.

Tablo 2:

Mare Nostrum ve Triton Operasyonlarında Kullanılan Ekipmanlar

	Ortalama bir günde Mare Nostrum 'da rutin olarak kullanılan varlıklar (2013/14)	Ortalama bir günde Triton 'da rutin olarak kullanılan varlıklar (şu anda)
AMFİBİK DENİZ ARACI	1 	0
FIRKATEYNLER	1 YA DA 2 	0
DENİZ AŞIRI DEVRİYE ARAÇLARI	2 (+2 sahil güvenlik) 	1
SAHİL DEVRİYE ARAÇLARI	0 (+6 sahil güvenlik) 	6
SABİT KANATLI UÇAKLAR	3 	2
HELİKOPTERLER	6 	1
BÜTÇE	€9.5M 	€1.5–2.9M

Kaynak: <http://www.denizticaretodasi.org.tr/Sayfalar/YM-Operasyon.aspx>, 02.04.2019.

Cecilia Malmström’ın böyle bir açıklama yapmasının nedeni; Mare Nostrum operasyonu ile Triton operasyonu esnasında kullanılan ekipmanlara ve bütçeye bakıldığında anlaşılmaktadır. Mare Nostrum operasyonu esnasında kullanılan üç uçağa karşın Triton operasyonunda sadece bir tane kullanılmaktadır. Bu uçakta 2015 yılında Akdeniz’de batan gemi sonucunda hayatını kaybeden 800 sığınmacıdan sonra frontex’e İngiltere tarafından tahsis edilmiştir. Aynı şekilde bütçeye bakıldığında da görülmektedir ki Mare Nostrum operasyonu Triton operasyonunun neredeyse 7 kat fazlasıyla gerçekleştirilmekteydi.

Triton operasyonu Şubat 2018 yılına kadar varlığını devam ettirdi. Bu tarihten sonra ise Triton operasyonu yerini, İtalya’ya sınır güvenliğinde yardımcı olacak Themis operasyonlarına bıraktı. Arama ve kurtarma operasyonlarına devam edecek olan Themis aynı zamanda daha geniş yetkilerle donatılmıştır.¹⁸⁴ Triton operasyonu sonucu denizde yakalanan mülteciler ya geldikleri yöne geri gönderiliyor ya da İtalya’ya getiriliyordu.

¹⁸³ Ülkü Sezgi Sözen, “Mare Nostrum Out Triton In”, **Haber Hürriyeti**, Kasım 2014, <https://www.haberhurriyeti.com/mare-nostrum-triton/>, 12.02.2019.

¹⁸⁴ “Frontex Launching New Operation in central Med”, Frontex, Şubat 2018, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-launching-new-operation-in-central-med-yKqSc7>, 23.04.2019.

Buda denizden kurtarılan her sığınmacının İtalya'ya gönderilmesi anlamına gelmekteydi ancak Themis operasyonu ile buna son verildi. Bu operasyon kapsamında yakalanan sığınmacılar “İtalya dışında Yunanistan, Malta, İspanya ve Libya gibi yakın kıyılara ve limanlara da bırakılabilecek. Böylece Triton da vurgulanan ‘en güvenli ve en yakın liman şartı kaldırılmış oldu.”¹⁸⁵ Ayrıca daha önce İtalya'dan 30 mil alana kadar giden Triton operasyonu, Themis ile en fazla 24 mil olma kararı verildi.¹⁸⁶

2011 yılından 2015 yılına kadar Avrupa'ya akın eden sığınmacılar karşısında hazırlıksız yakalanan AB, mevcut politikalarının bu sorunu halledemeyeceği görmesine rağmen soruna geçici çözümler aramakta ve daha çok sınır odaklı politikalar izlemeye çalışmaktaydı. İkinci dünya savaşından 2015 yılına kadar Avrupa bu denli bir göç yoğunluğu ile karşılaşmadığı için mevcut politikaları yetersiz kalmaktaydı. Var olan politikalarda daha çok düzensiz göç ve sınır dışı etme üzerineydi. Ancak Suriye'de zirve noktaya ulaşan çatışmalar sonucu binlerce insanın Avrupa'ya akın etmesi ve bu göç akınını durdurma noktasında sorun yaşayıp sonun krize dönüşmesi bu mevcut politikaların göç yönetme konusunda yetersiz kaldığını göstermektedir.¹⁸⁷

2015-2018 yılları arasında ise mülteci meselesi AB içinde çok daha fazla kırılsın yaşanmasına ve ilk evrede yaşanan ortak politika üretmemeye halinin bu dönem daha keskin bir şekilde ortaya çıkmasına neden olmuştur.

3.4.1.2. 2015-2018 Arası Dönem

2015 yılına gelindiğinde de ise AB mülteciler konusunda hala kesin bir çözüme ulaşamadığı gibi Suriye iç savaşının da şiddetlenmesi ile sınırlarına dayanan mülteci sayısı bir önceki yıllara göre katlanarak artmıştır. Mülteci sayısı gün gün artarken AB için de hala mültecilerin paylaşılması ve çözüme yönelik tartışmalar sürmekteydi. Arap Baharının başladığı 2010 yılından beri AB sınır ülkelerine biriken mülteciler noktasında dayanışma bekleyen Yunanistan, İtalya, İspanya ve Macaristan'ın istekleri görmezden

¹⁸⁵ Nükhet Akgün Bordignon, “Libya-İtalya Anlaşmasının Birinci Yılında Göçmenlerin Akdeniz trajedisi”, Sol Haber, Şubat 2018, <http://haber.sol.org.tr/dunya/libya-italya-anlasmasin-birinci-yilinda-gocmenlerin-akdeniz-trajedisi-228407>, 27.04.2019.

¹⁸⁶ Steve Scherer, “In New EU Sea Mission, Ships not Obligated to Bring Migrants to Italy”, Reuters, Şubat 2018, <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-italy/in-new-eu-sea-mission-ships-not-obliged-to-bring-migrants-to-italy-idUSKBN1FL62M>, 15.04.2019.

¹⁸⁷ Selim Kanat ve Merve Aytaç, “Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası ve Birlik ile Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Ekim 2018, Cilt 40 Sayı 2, Ss 55-86, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/561583>, 15.04.2019.

gelinerek, sığınmacılara yönelik uygulamaların noktasında da bu ülkelere AB değerleri hatırlatıldı.

2015 yılında Avrupa'yı saran mülteci krizi, toplum nezdinde endişelerin artmasına neden olurken, AB üye devletler arasında da dayanışma ve sorumluluk noktasında çelişkilerin yaşanmasına neden olmuştur.¹⁸⁸

2013 yılında Akdeniz'de yaşanan facia sonrası AB'de de birtakım kıvılcıklar olsa da Triton operasyonları ile sorunu bir süre de olsa göz ardı etti. Ancak AB içinde bu tartışmalar sürerken Nisan 2015'te Libya açıklarında mültecileri taşıyan bir geminin İtalya'ya ulaşmaya çalışırken Akdeniz'de batması sonucu 800'den fazla mülteci hayatını kaybetti.¹⁸⁹ Bu hadise, AB'nin sırtını dayadığı Triton operasyonlarının başarısız olduğunun bir diğer göstergesidir. Ancak AB üyesi devletler olayın bu perspektifinden bakmaktansa Frontex'i operasyon için daha fazla bütçe, ekipman ve personelle desteklemeye devam etti. Kamuoyunun nabzını tutmak için de geminin batmasına sebep olarak geminin kaptanı ve yardımcısı gösterilerek mahkûm edildi.

AB bu hadiseden sonra tıpkı 2013 yılında olduğu gibi zirveler gerçekleştirdi ve bu durumu BM'ye taşıdı. New York'ta düzenlenen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) oturumunda AB'nin Dış Politika Temsilcisi Federica Mogherini; "AB'ye insan kaçakçılarında karşı askeri müdahale yetkisi verilmesini talep etti."¹⁹⁰ AB Dış temsilcisinin yaptığı bu açıklama AB'nin mültecilerin var olma sebebinin savaşlar/çatışmalar olduğu gerçeği görmezden gelerek, sorunun kaynağı insan kaçakçılarında aradığını göstermektedir. Bu sorunu BM gündemine getirmesinin sebebi ise "Libya'nın tamamına hâkim bir yönetimin olmamasından dolayı bu izni BM'den çıkartma derdinde olduğu görülmektedir."¹⁹¹ AB'nin bu noktada suçsuz olduğu kanıtlanmaya çalışıldı. Ancak Libya BM büyükelçisinin karşı çıkması ve BM Genel sekreterinin "Akdeniz'de trajediye askeri çözüm olmadığını"¹⁹² belirtmesi ile AB bu toplantıdan umduğunu bulamamıştır. Ancak AB zirvelerden çıkan kararlar yine mültecilere yönelik değil, AB'nin sınır güvenliğini korumaya yöneliktir. BM'den

¹⁸⁸ Akdoğan ve Merve Atalay, Ss 2371-2390

¹⁸⁹ "Akdeniz'deki göçmen Facialarını Önlemek için AB'den Flaş Öneri", **Hürriyet Gazetesi**, Nisan 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/akdenizdeki-gocmen-facialarini-onlemek-icin-abden-flas-oneri-28793454>, 23.04.2019.

¹⁹⁰ "AB'de Mülteci Paylaşma Krizi", **Milliyet Gazetesi**, Aralık 2015, <http://www.milliyet.com.tr/ab-de-multecileri-paylasma-krizi/dunya/detay/2057570/default.htm>, 23.04.2019.

¹⁹¹ AB'de Mülteci Paylaşma Krizi", **Milliyet Gazetesi**, Aralık 2015, <http://www.milliyet.com.tr/ab-de-multecileri-paylasma-krizi/dunya/detay/2057570/default.htm>, 23.04.2019.

¹⁹² AB'de Mülteci Paylaşma Krizi", **Milliyet Gazetesi**, Aralık 2015, <http://www.milliyet.com.tr/ab-de-multecileri-paylasma-krizi/dunya/detay/2057570/default.htm>, 23.04.2019.

umduğunu alamayan AB 2015 yılında uygulanmak üzere 10 maddelik acil eylem planı adı altında somut önlemlerin olduğu bir eylem planını kabul etti. Bu eylem kapsamında AB, “Akdeniz’de sınır kontrolünü sağlama, insan kaçakçılığı yapan gemilere acil müdahale, geri dönüş programları ve göçmenlerin parmak izinin alınması gibi düzenlemelere odaklanmıştır.”¹⁹³ AB özellikle kamuoyunda geniş yankı uyandıran olaylardan sonra üst üste zirveler yaptığı görülmektedir. Dünya ve ulusal kamuoyunun ve STK’ların baskısı da bu zirvelerin gerçekleşmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu göz ardı edilmemelidir.

Avrupa’da 2015 ve 2016 yılları arasında yaşanan terör saldırıları nedeniyle göçmenler güvenliğe karşı bir tehdit unsuru olarak görülmeye başlandı. Bu da islamofobiyanın giderek artmasına zemin hazırlarken mültecilere yönelik saldırılarında yaşanmasına neden olmuştur. Almanya’da sadece 2018 yılında polis tarafından 687 tane mülteci saldırısı kayıt altına alınırken bunun 77 tanesinin doğrudan mülteci kamplarına yönelik olduğu belirtilmiştir.¹⁹⁴ Aşağıdaki Tablo 3, İncelendiğinde zamanla göç meselesinin AB vatandaşları nezdinde nasıl ilk sıralara geldiği görülecektir.

Tablo 3:

2011-2017 Yılları Arasında Avrupa Vatandaşlarının En Çok Endişe Duyduğu Konular (Öncelik Sırasına Göre)

Sıra	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
1.	Ekonomik durum	Ekonomik durum	Ekonomik durum	Ekonomik durum	Göç	Göç	Terör
2.	Üye ülkelerin kamu finansmanı	Üye ülkelerin kamu finansmanı	İşsizlik	İşsizlik	Ekonomik durum	Terör	Göç
3.	Göç	İşsizlik	Üye ülkelerin kamu finansmanı	Üye ülkelerin kamu finansmanı	İşsizlik	Ekonomik durum	Ekonomik durum
4.	Enflasyon	Enflasyon	Enflasyon	Göç	Üye ülkelerin kamu finansmanı	Üye ülkelerin kamu finansmanı	Üye ülkelerin kamu finansmanı
5.	Terör	Göç	Göç	Enflasyon	Terör		

Kaynak: Esra Akdoğan ve Merve Atalay, “Avrupa Birliğini Değişime Zorlayan Güç: Göç”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, yıl 2017, sayı 15 , ss 2371-2390(2337), <https://iibfdergi.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/352/files/yil-2017-cilt-22-sayi-kayfor15-yazi55-30122017.pdf>, 21.01.2019.

¹⁹³ Akdoğan ve Merve Atalay, Ss 2371-2390.

¹⁹⁴ World Report, “Germany”, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country-chapters/germany>, 15.04.2019.

Yukarıdaki tablo incelendiğinde göç meselesinin Arap Baharının başladığı 2010 yılı itibari ile öncelik sırasının giderek arttığı görülmektedir. Derinleşen Suriye Kriziyle birlikte artan göçmenler Avrupa vatandaşları için de sorun teşkil etmeye başladığı öncelik sırasına bakıldığında görülmektedir. Avrupa’da yaşanan 2015-2016 yıllarındaki saldırılar, yükselen islamofobyaya ve artan işsizlik oranları bu endişeden ayrı düşünülemez. Bu tarihlerde her ne kadar göçmenler gerçekleşen saldırılardan sorumlu tutulup halk tabanında nefret dili kullanılsa da bu nefretin oluşmasına neden olan bir diğer sebep de Avrupa’da azalan refah seviyesi olduğu söylenebilir. 2015’ten sonra özellikle yatırımcıların ucuz işgücüne yönelmesi ile artan işsizlik rakamları göçmenlere daha sert bir dil ve uygulamanın hayata geçmesine zemin oluşturmuştur. Yaşanan bu durumun sebebi sınırlardan gelen göçmenler olarak görülmüş ve maddi külfet nedeniyle göçmenlerin veya mültecilerin kültürel farklılıkları da büyük bir sorun haline gelmeye başlamıştır. AB içinde yaşanan bu saldırılar AB vatandaşları nezdinde de göç sorununun bu dönemlerde ilk sırada yer almasına neden olmuştur. Bu kapsamda AB vatandaşlarını için 2014 yılı öncesinde endişe duyulan temel sorun ekonomi iken 2014 yılından sonra ise bu ekonomik endişe yerini göç ve göçmen sorununa bıraktı.¹⁹⁵

Suriye krizinden sonra Avrupa ilk defa bu çapta büyük bir göç dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Eurostat’ın verilerine göre 1961 yılından bu yana Avrupa’da kaydedilen en yüksek göç dalgası bu zaman diliminde yaşanmıştır. Özellikle 2015 yılında yaklaşık 1,2 milyon mültecinin Avrupa sınırlarına dayanması hem vatandaşların gerek ekonomik gerekse güvenlik korkularını tetiklerken AB üyesi devletler arasında da sorumluluk noktasında çeşitli tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

2015 yılında Avrupa Komisyonu, ‘¹⁹⁶Lizbon’un 78 (3)’ maddesi gereğince İtalya, Yunanistan ve Macaristan’da beleyen 121 bin sığınmacının ülkelerin ekonomik, nüfusu ve işsizlik oranlarına göre dağıtılması kararı aldı. Kota sistemi adının verildiği bu uygulamaya Macaristan, Romanya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya gibi ülkeler karşı çıkmıştır. Sınırlarına dayanan mültecilere yönelik 2015 yılında Sırbistan sınırına tel örgü çeken Macaristan kota paylaşımı politikası neticesinde sınırlarında bekleyen 54 bin sığınmacıyı ülkesine almadığı gibi 2017 yılında tel örgülere daha yüksek duvarlar

¹⁹⁵ Akdoğan ve Merve Atalay, Ss 2371-2390.

¹⁹⁶ birliğe üçüncü ülkeden kişilerin yüksek sayılarda sığınma talep etmeleri durumunda Konsey, Komisyonun tavsiyesi üzerine üye ülkelerin yararına olacak acil çözüm önlemlerini alabilmektedir

ekleyerek sürdürmüştür.¹⁹⁷ Bu tutum karşısında zaten çok zor şartlar altında bu ülkelere sığınan ve koruması altına girebileceği bir devletin olmamasından dolayı sığınma talebinde bulunan bu sığınmacılara bir nevi geldiğiniz yere geri dönün tutumu takılmıştır. 54 bin sığınmacıyı sınırda bekletip ülkesine almayan Macaristan'ın bu tavrı ve mülteci karşıtı politikaları sonucu ülkeyi terk etmek zorunda kalan mülteciler karşısında Avrupa Komisyonu Macaristan'ın AB hukuku uymaması gerekçesi ile 'ihlal prosedürü' başlatmıştır. Ancak Macaristan 2017 yılına kadar bu tutumunu değiştirmek yerine daha çok sertleştirerek devam etmiştir. Üstelik Macaristan'ın bu uygulamalarına Çek Cumhuriyeti ve Slovakya'da dahil olmuştur. Kota uygulamasını reddeden Macaristan, Bulgaristan, Romanya gibi AB üyesi ülkeler AB'den kınama alırken, AB değer ve hükümlerine aykırı davranan devletlere karşı sessizliğini korumuştur. Bu da göstermektedir ki söz konusu AB güvenliği olunca sessizliğini bozan AB'nin, olaylara güvenlik çerçevesinden baktığı görülmektedir.¹⁹⁸ Macaristan örneğinde olduğu gibi, birlik çatısı altında alınan kararları uygulamak istemeyen üye devletler, birlikten gelebilecek yaptırımlardan korktuğu için alınan bu kararları göz ardı da edememektedir. Bundan dolayı AB'nin ulusüstü yapısı bu devletlerin ulusal politikaları üzerinde etkiye sahip olduğu söylenebilir.¹⁹⁹

Son dönemlerde AB sınırlarına gelen sığınmacı sayısının azaldığı (Grafik 3.4'tende görüleceği üzere) görülmektedir. Bu azalışın nedeni AB'nin sığınmacılara yönelik hayata geçirdiği uygulamalar olduğu söylenebilir. AB çatısı altında yapılan anlaşmalara ek olarak üye devletlerin özellikle AB sınırlarını belirleyen ülkelerin sınır kontrollerini ağırlaştırmaları ve üye devletlerin kaynak ülkelerle yaptığı ikili anlaşmalar da bu düşüşün nedenleri arasında sıralanabilir. Özellikle İtalya'nın Libya ile yaptığı anlaşma sonucu Akdeniz'den Avrupa sınırlarına ulaşan sığınmacı sayısını keskin bir şekilde düşürmüştür. "2017 yılında İtalya başbakanı ile Libya başbakanı arasında Roma'da yasadışı göç ve insan kaçakçılığı ile ilgili bir anlaşma imzalandı. Bu anlaşmaya göre Libya'da bir mülteci kampı kurulmasına, karşılığında ise İtalya'nın yasadışı göç ve insan kaçakçılığının yoğun olduğu bölgelerde sağlık ve gelişim programlarını desteklemesine, insan kaynakları gelişimi, personel eğitimi, bilimsel araştırmalar gibi alanlarda da ekonomik destek sağlanmasına karar verildi. İtalya'nın bu dönem böyle bir adım

¹⁹⁷ Kanat ve Merve Aytaç, a.g.m, ss 55-86.

¹⁹⁸ Yaşar Aldırmaz, Ss.83-103.

¹⁹⁹ Muzaffer Akdoğan, "Avrupa Birliği ve Birlik Üyesi devletler Arasında Egemenlik İlişkisi", Uluslararası Hukuk ve Politika, 2010, Cilt 6, Sayı 24, Ss.55-76, <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423936186.pdf>, 24.04.2019.

atmasının nedeni olarak İtalya içindeki sağ partilerin söylemlerini mülteciler üzerinden inşa etmesi ve bu konuda hükümeti eleştirmesinden dolayıdır. Peki bu anlaşmanın sonucunda ne oldu 2016 yılında Afrika kıtasından “İtalya’ya giriş yapan kişi sayısı 181 bin iken 2017 yılında bu sayı 119 bine düştü. 2016 da denizde ölen kişi sayısı 4500 iken 2017 de bu sayı 2.800’e düşmüştür.”²⁰⁰ Ancak bu anlaşma sonucu Libya’da çok daha fazla sığınmacının insan tacirlerinin eline düşmesine de neden olmuştur. Yine aynı sebeplerden Akdeniz güzergahını kullanan kişi sayısı 2015’te bir milyondan fazlayken, 2016 da ise 350 bin kişiyeydi. Ancak buna karşı 2018 yılında bu güzergahı kullanan kişi sayısı 60 bine düşmüştür. Ancak hala halk nezdinde mülteci krizinin AB’nin kontrolü dışında olduğu ve buna yönelik bir planlarının olmadığına inanılmaktadır.²⁰¹

Frontex’in 2019 Risk Analizi raporuna göre; son beş yıl içinde sınırlardan yasadışı yollarla girmeye çalışanların sayısı en düşük seviyeye ulaştı. Ve aynı rapor toplanılan verilerden elde edilen sonuçlara göre 2018 yılında batı/doğu/orta Akdeniz rotasını kullanıp Avrupa’ya gelen her beş mülteci den biri 18 yaşın altındadır.²⁰² Bu tartışmalar neticesinde mültecilere yönelik örülen duvarlar ver teller yükselmekte ve Avrupa’da çoğu ırkçı partilerin de buna paralel olarak yükselişe geçmesine neden olmuştur.

Bu ırkçılığın yükselişe geçtiği ve AB içinde tartışmaların alevlenmesine neden olan Macaristan’ın tutumu ve uygulamaları AB içinde ilk tartışmaların ortaya çıkmasına neden oldu. Şimdi Macaristan’ın bu süre zarfında izlediği politika ve uygulamalara bakmak yerinde olacaktır.

3.4.2. Avrupa Birliğinin Ortak Mülteci Politikasındaki Kırılma

Mart 2011 yılında bazı gençlerin duvarlara devrim taraftarı sloganlar yazmaları sonucu rejim tarafından yakalanıp işkence görmeleri sonucu Suriye’de patlak veren protestolara rejimin ağır silahlar kullanması ile uluslararası alanda yankı uyandırdı.²⁰³ AB nezdinde de gündeme getirilen bu durum ilk dönem gerek Suriye’de yerinden edilenlerin komşu ülkelere sığınması gerekse henüz iç savaşın şiddetlenmemesiyle AB ortaya çıkan

²⁰⁰ Nükhet Akgün Bordignon, “Libya-İtalya Anlaşmasının Birinci Yılında Göçmenlerin Akdeniz trajedisi”, Sol Haber, Şubat 2018, <http://haber.sol.org.tr/dunya/libya-italya-anlasmasinin-birinci-yilinda-gocmenlerin-akdeniz-trajedisi-228407>, 27.04.2019.

²⁰¹ Alexander Betts ve Paul Collier, “How Eurpe Can Reform Its Migration Policy”, Foreign Affairs, Ekim 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2018-10-05/how-europe-can-reform-its-migration-policy>, 08.04.2019.

²⁰² “Frontex Publishes Risk Analysis For 2019”, **Frontex**, Şubat 2019, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-publishes-risk-analysis-for-2019-Dh6Wkf>, 24.04.2019.

²⁰³ Lucy Rodgers ve Diğerleri, “Syria: The Story of the Conflict”, **BBC News**, Mart 2016, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868>, 10.04.2019

göçlere karşı sessizliğini korurken protestoların yanında Esed'in karşısında bir politika takip etmiştir. Bu dönem Dublin yönetmeliği gereği sınır ülkeleri olan Yunanistan, İspanya, İtalya, Macaristan, Malta gibi ülkelere biriken mültecilerin bütün sorumluluğunu bu ülkeler yüklenmek zorunda kalmıştır. Bu dönem bu sorumluluğun paylaşılması noktasında çağrıda bulunan bu ülkelere karşı özellikle Almanya, İngiltere ve Fransa sessiz kalmıştır. Ancak 2015 yılı itibari ile Avrupa'da en üst seviyeye ulaşması ve AB politika ve yapısına önemli derecede etkiler hale gelmesi nedeni ile üye ülkelerin milli geliri, nüfusu, işsizlik oranları ve mevcut sığınmacı sayısı da göz önünde bulundurularak 'Kota Sistemini' uygulamaya çalışmıştır. Bu sistem kapsamında İtalya, Yunanistan ve Macaristan'da bulunan 120 bin sığınmacı Almanya, Fransa ve İspanya'ya gönderilmesine karar verildi. Aynı sistem altında İtalya ve Yunanistan'da bulunan 40 bin sığınmacının AB üye ülkeleri arasında dağıtılması kararlaştırıldı.²⁰⁴ Sığınmacıların yoğun olarak sığınma başvurusunda bulunduğu ülke olan Almanya bu sistemi desteklerken bazı üye ülkeler ise bu uygulamaya karşı çıkmıştır. AB çatısı altında ortak bir politika hayata geçirme noktasında bazı ülkelerin karşı çıkması nedeniyle bu kota sistemi başarılı bir şekilde hayata geçirilemediği söylenebilir. Avrupa Komisyonu Başkanı Jean Claude Juncker AB'nin mültecilere yönelik uygulama ve politikalarının iyi bir halde olmadığını ve bir an önce Krizin daha hızlı çözmek için kalıcı politikaların hayata geçirilmesi gerektiğini, CEAS'ın güçlendirilmesi gerektiğini ve bütün sorumluluğu sınır ülkelerine yükleyen Dublin yönetmeliğinin revize edilmesi gerektiğini belirterek AB'nin göç ve mülteci konusuna daha kalıcı çözümler üretmesi gerektiğini vurgulamıştır.²⁰⁵ BM Mülteciler Örgütü Başkanı Antonio Guterres'te AB'nin mültecilere yönelik yaklaşımının işlevsiz olduğunu belirterek, AB'nin kriz karşısında daha örgütlü olması ile krizin daha iyi yönetilebileceğini ancak bu noktada eksik kaldığını belirtmiştir.²⁰⁶

Mülteci krizin yoğun olarak yaşandığı sürede özellikle Avrupa'da yaşanan saldırılar nedeni ile çoğu AB üye devlette yükselen sağ kanat nedeni ile AB'nin mültecilere yönelik ortak bir payda oluşturamamasına neden olmuştur. 11 Eylül saldırıları sonucunda dünyada Müslümanlara yönelik olumsuz algı, 2015 yılında 'Charlie

²⁰⁴ AB'den 120 Bin Yeni Mülteci Kotası, **BBC News Türkçe**, Eylül 2015, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150909_ab_gocmen_plani, 13.04.2019.

²⁰⁵ AB'den 120 Bin Yeni Mülteci Kotası, **BBC News Türkçe**, Eylül 2015, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150909_ab_gocmen_plani, 13.04.2019.

²⁰⁶ AB'den 120 Bin Yeni Mülteci **Kotası**, **BBC News Türkçe**, Eylül 2015, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150909_ab_gocmen_plani, 13.04.2019.

Hebbo²⁰⁷ katliamının İŞİD ile bağlantılanması Avrupa’da Müslümanlara yönelik daha keskin bir karakter kazanmasına neden olmuştur.²⁰⁸ Avrupa’daki sağın yükselişine de dayanak olan bu saldırılar halk tabanında da mültecilere yönelik özellikle Müslüman mültecilere yönelik olumsuz algının oluşmasına neden olurken sağ partilerin söylemleri AB üye ülkeler içinde mülteci politikasına yönelik kırılmaların yaşanmasına neden olmuştur.

Mültecilerin sınır ülkelerinde yoğunlaşması ve bütün yükümlülüğü üslenmeleri nedeniyle de AB içinde kırılmaların yaşanmasına neden olmuştur. Özellikle ekonomik sıkıntılar yaşayan Yunanistan ekonomik olarak mültecilerin ihtiyaçlarını karşılayamaması daha doğru bir ifadeyle karşılayamayacak hale gelmesi ve bu alana daha fazla para aktarmak istememesi nedeniyle AB ve Yunanistan arasında da bu noktada birtakım kırılmaların yaşandığı görülmektedir.

Macaristan’daki sağ kanadın mülteci karşıtı politikaları ve sınırlara ördüğü tel örgüler ve duvarla AB ile karşı karşıya gelmiş ve bir akım yaptırımların uygulanması ile AB içinde yaşanan bir diğer kırılma olduğu söylenebilir. AB çatısı altında ortak bir politika üretilmemesi noktasında yaşanan Macaristan ve Bulgaristan kırılmasına daha detaylı olarak bakmak şu noktada doğru olacaktır.

3.4.2.1. Macaristan Sorunu

Macaristan mültecilerin Almanya, İsviçre gibi ülkelere ulaşmaları için geçiş ülkesidir. En fazla mültecinin bulunduran Batı Balkan ülkeleri arasındadır. Arap baharı sürecin de ve Mülteci krizinin yaşandığı dönem de sığınmacılar bu ülkeyi geçiş için kullanmışlardır. Bu dönem Macaristan’ın geçiş ülkesi haline gelmesinin bir nedeni ise mülteci karşıtı politikalarıdır. Macaristan’ın bu tutumu ve sınır kontrollerindeki yetersiz uygulamaları nedeni ile düzensiz göç artarken AB tarafından da eleştirilmiştir.²⁰⁹

2015 yılının ortalarında, mültecilerin büyük çoğunluğuna ev sahipliği yapan sınır ülkeleri diğer ülkelerden destek alamaması sonucu, AB içinde kırılmaların yaşanmasına neden olmuştur. 2015 yılının ilk yarısında Macaristan ülkesinde 60 binin üzerinde

²⁰⁷ Paris saldırıları olarak da bilinen Charlie Hebbo saldırısı 2015 yılında Fransa’da üç farklı alanda eş zamanlı olarak yapılan saldırılar olarak bilinmektedir. 17 kişinin öldürüldüğü saldırıda üç şüphelide polis tarafından öldürülmüştür. Derginin 2006 yılında Hz Muhammed’in karikatürünü çizmesi sonucu kendilerine Radikal islamci olarak adlandırılan kişilerce gerçekleştirilmiş saldırılardır. (ayrıntı için bkz: <https://edition.cnn.com/2015/01/21/europe/2015-paris-terror-attacks-fast-facts/index.html>)

²⁰⁸ Kaiser ve Ayhan Kaya, a.g.m, Ss 407-434.

²⁰⁹ Kanat ve Merve Aytaç, a.g.m, Ss 55-86.

mültecinin var olduğunu ve kotasının üstüne çıktığını söyleyerek bundan sonra mülteci kabul etmeyeceğini bildirdi ve Dublin sistemini askıya aldığını ilan etti. Macaristan'ın bu çıkışı karşısında özellikle Fransa ve Almanya şiddetle karşı çıktı ve Macaristan bu karardan vazgeçmek zorunda kaldı. Ancak bu kararını hayata geçiremeyen Macaristan meclisin onayı ile Sırbistan sınırına tel çekme kararı aldı. Bu uygulaması yine Fransa tarafından şiddetle eleştirildi. “Hayvanlar için bile duvarlar inşa etmek kabul edilir değil”²¹⁰ açıklamasında bulunarak Macaristan'ın sert tepkide bulundu. Ancak Almanya bu konuda sessizliğini korudu çünkü bu kanaldan ülkesine gelmek isteyen mültecilerin önünün kapanması Almanya'nın da işine geldi. Macaristan bu uygulama ile Sırbistan sınırdan gelen mültecilerin girişine engel olmayı amaçladı.

Macaristan Dublin sistemini askıya alma kararından vazgeçtiğini söylese de sınırlarından girip başka ülkelere gitmek isteyen mültecilerin kayıtlarını almayarak bir nevi bu sistemi uygulamadığını veya askıya aldığı görülmektedir. Üye ülkeler Macaristan'ın kayıt altına alma sistemini uygulamak zorunda olduğunu vurgularken, “AB'nin hala uygulanabilir bir ortak politika belirleyememiş olmasının bedelini ödemekten kaçınarak Macaristan'a baskıyı arttırdı.”²¹¹ Ancak Macaristan AB ile ters düşme pahasına Sırbistan sınırına tel örgüleri örmeye devam etti. Macaristan ile aynı uygulamayı takip eden Bulgaristan Slovenya sınırına, Slovenya ise Hırvatistan sınırına tel örgüler çekmişlerdir.²¹² Bu da göstermektedir ki; “AB, izlemiş olduğu politikalarla, kurum olarak mülteci meselesine hala köklü bir çözüm getirememiş ve üye devletleri kendi başlarına bırakmış olmanın yanı sıra bir de üye devletlerin birbirlerine karşı konuma gelmelerine yol açmıştır.”²¹³ Bu süreçte karşı karşıya gelen üye devletlerin ikisi Fransa ve Macaristan'dır. Her iki devlet karşılıklı olarak birbirlerini suçlarken, tıpkı 800 kişinin öldüğü gemi faciasında günah keçisi nasıl kaptan ve yardımcısı ilan edildiyse bu hadise de de Macaristan sanki, ‘AB değerlerini’ hiçe saydığı izlenimi vermeye çalışarak günah keçisi olarak gösterilmeye çalışıldı.

AB içinde bu tartışmalar devam ederken, bütün dünyayı derinden sarsan ve AB'nin artık bu sorumluluktan kaçamayacağını gösteren bir fotoğraf yayınlandı. Eylül 2015'te Bodrum sahiline vuran cansız bir bebek fotoğrafı, Aylan Kurdi. Bu hadise dünya ve

²¹⁰ “Fransa ile Macaristan Arasında duvar Krizi”, **Haberler**, Ağustos 2015, <https://www.haberler.com/fransa-ile-macaristan-arasinda-duvar-krizi-7647434-haberi/>, 23.04.2019.

²¹¹ Bayraklı ve Kazım Keskin, a.g.m, ss. 1-26.

²¹² Migration and Refugees Crisis; Why Europe Failing Cope, **European Greens**, <https://europeangreens.eu/news/migration-and-refugees-crisis-why-europe-failing-cope>, 10.04.2019.

²¹³ Bayraklı ve Kazım Keskin, a.g.m, ss. 1-26.

Avrupa kamuoyunda geniş yankı uyandırdı. Bunun neticesinde Avrupalı siyasiler mülteci meselesine daha fazla kulaklarını tıkayamayacaklarını anladı. Bu noktada ilk adım Angela Merkel'den geldi. Sene sonuna doğru Almanya'ya 800 bin mülteci beklediklerini ve bunların sınırdan geri çevrilmeyeceklerini açıkladı.²¹⁴ Almanya'nın bu açıklaması Macaristan, Avusturya ve diğer üye ülkelerde bulunup Almanya'ya gitmek isteyen mültecilerin Almanya'ya akın etmesine neden oldu. "İki hafta içinde Bavyera'nın Münih kentinden 63 binden fazla sığınmacının girmesi karşısında, Almanya açtığı kapıları kapattı."²¹⁵ İki hafta gibi kısa bir süre sonra sınırlarından henüz 100 bin sığınmacının bile girmediği Almanya, tıpkı daha önce eleştirdiği Macaristan'ın argümanlarına başvurarak gerekli kotaya vardıklarını belirterek kapılarını kapattı. Alınan bu kararın ardından Almanya ve Avusturya sınır kontrollerinde pasaport kontrolüne başladı.²¹⁶ Ancak bu uygulama "AB'nin temel direği olan seyahat serbestliğini sağlayan Schengen Anlaşması'nı fiilen askıya aldı."²¹⁷ Ancak AB'nin en büyük ülkesinin kendi ulusal sınırlarında kontroller yapıp Schengen'i askıya alması "Doğu Avrupa ülkelerinin bu örneği takip etmesine neden oldu; Avusturya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Polonya; pasaportsuz ve polis kontrolsüz geçişleri askıya aldığını duyurdu."²¹⁸ Almanya, daha önce Macaristan ve sınır ülkelerinin dayanışma sözlerine kulaklarını tıkarken, "dayanışma kavramına, köşeye sıkışınca kendisi başvurmak zorunda kaldı."²¹⁹ Mültecilerin adil paylaşılması çağrısı yaparak, bu sorumluluğun sadece Almanya, İsveç, Avusturya, İtalya gibi ülkelere yüklenemeyeceğini vurguladı. Krizin başladığı zamandan beri yaklaşık iki yıl süre zarfında dayanışma ve adil paylaşımından bahseden sınır ülkelerinin çağrılarına ses çıkarmayan devletlerin tutumu göstermektedir ki mülteci meselesinde AB içinde bir dayanışmanın olmadığı açık bir şekilde ortadadır. "Almanya, Fransa, İsveç ve Avusturya gibi sadece ulusal çıkarlarına

²¹⁴ "Almanya Çabuk Pes Etti, Schengen'i Askıya Aldı", **Akradyo**, Eylül 2015, <https://www.akradyo.net/9708235729,75727,9,Almanya-cabuk-pes-etti-Schengeni-askiya-aldi-.aspx>, 23.04.2019.

²¹⁵ "Almanya Çabuk Pes Etti, Schengen'i Askıya Aldı", **Akradyo**, Eylül 2015, <https://www.akradyo.net/9708235729,75727,9,Almanya-cabuk-pes-etti-Schengeni-askiya-aldi-.aspx>, 23.04.2019.

²¹⁶ Arne Neimn ve Natascha Zaun, "EU Refugee Policies and Politics in the Time of Crisis: Theoretical and Empirical Perspectives", *JCMS*, Cilt 56, Sayı 1, 2018, Ss 3-22, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/jcms.12650>, 08.04.2019.

²¹⁷ "Almanya Çabuk Pes Etti, Schengen'i Askıya Aldı", **Akradyo**, Eylül 2015, <https://www.akradyo.net/9708235729,75727,9,Almanya-cabuk-pes-etti-Schengeni-askiya-aldi-.aspx>, 23.04.2019.

²¹⁸ "Schengen'de Domino Etkisi", **Milliyet Gazetesi**, Eylül 2015, <http://www.milliyet.com.tr/schengen-de-domino-etkisi/dunya/detay/2117545/default.htm>, 23.04.2019.

²¹⁹ Bayraklı ve Kazım Keskin, a.g.m, Ss. 1-26.

uygun olduğu zaman Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine dayanışma kavramını hatırlatmaya çalışmaktadır.”²²⁰

3.4.2.2. Bulgaristan Sorunu

2007 yılında AB’ye giren Bulgaristan, sığınmacılar için Avrupa’ya girişin Balkan ülkelerinden biriydi. Konumu itibari ile AB için önemli olan Bulgaristan’dan mülteci krizinde ve genel olarak göç yönetiminde sorunu yönetme konusunda AB ile işbirliği içinde olması beklendi. Bu bağlamda Bulgaristan üyelik sonrası, göç politikasını üç temel yapı üzerine inşa etmeye çalışmıştır. “Demografik ve ekonomik yapı, Avrupa sınır güvenliği ve AB’nin insan hakları normuna uygunluk.”²²¹ Ancak Suriye krizi ile çok fazla sığınmacıyla muhatap olan Bulgaristan, AB’nin isteği doğrultusunda bir politika izlememesi AB tarafından şiddetli bir şekilde eleştirilmesine neden olmuştur. Dublin sözleşmesinin sığınma başvurusunda bulunulan ülkeye sorumluluk yüklemesi Macaristan gibi Bulgaristan’ın da mültecilere ve sığınmacılara yönelik politikasını değiştirmiştir.

Bulgaristan sınırını Almanya, İsviçre gibi ülkelere giriş için bir geçiş ülkesi olarak gören sığınmacılar karşısında Bulgaristan yönetimi politikalarını sertleştirmiştir. Özellikle sığınmacıların geçiş için kullandıkları Macaristan’ın sınırlarına duvarlar örmesi nedeni ile Bulgaristan artık sığınmacılar için bir geçiş ülkesi haline gelirken, ülkeye giriş yapan sığınmacı sayısının da artmasına neden olmuştur. Macaristan’ın sığınmacılara yönelik katı politikaları sonucu, Türkiye üzerinden Avrupa’ya gitmek isteyen sığınmacılar, Bulgaristan’a yönelmiştir. Bundan dolayı Batı Balkan rotası yoğunlaşmaya başladı.

Ancak Bulgaristan’ın da politikalarını sertleştirmesi ve sınır güvenliği arttırması ile bu rota da sığınmacılar için kullanılamaz hale gelmiştir. Bunun sonucunda birçok sığınmacı Akdeniz güzergahına yönelmiştir. Bu güzergâh ise Akdeniz’de daha önce hiç olmadığı kadar insanın boğularak ölmesine neden olmuştur.

Göçün giderek yoğunlaşması ve AB’nin sınırlarını korumaya yönelik çabaları, Bulgaristan da sığınmacılara duvarlar örülmesiyle vücut buldu. Özellikle sığınmacıların yoğun bir şekilde kullandığı Türkiye sınırına askeri ve sevkiyat yığılması yaparak

²²⁰ Bayraklı ve Kazım Keskin, a.g.m, Ss. 1-26.

²²¹ Kanat ve Merve Aytaç, a.g.m, Ss 55-86.

AB'nin bir kale haline gelmesini sağladı.²²² Hırvatistan ve Sırbistan sınırına da tel örgüler çekerek Bulgaristan'a yönelen sığınmacıların ülkeye girişini engellemeye çalıştı.²²³

Bulgaristan'ın bu uygulamaları ve Macaristan gibi sınırlarına duvarlar örmesi sonucunda 2015 yılında Bulgaristan'da 30 bin olan sığınmacı sayısı 2016'da 19 bine düşerken 2017 yılında ise beş bine kadar gerilemiştir.²²⁴ 2018 yılında ise Bulgaristan'a 2,5 bin kişi sığınma başvurusun da bulunmuş ve bunların sadece 300 kişiye yakınına mülteci statüsü verilmiştir.²²⁵ Suriye'de yaşanan çatışmaların azalmasıyla bağlantılı olması ile birlikte Bulgaristan'ın politikalarından ayrı düşünülemez. Bulgaristan sınırlarına giren sığınmacı sayısının azalmasının yanında orada kalmak isteyen sığınmacıların sayısında da düşüşlerin yaşandığı bilinmektedir. Bu düşüşün nedeni de sertleşen politikardan, artan yabancı düşmanlığı ve kampların yaşam şartlarının kötüye gitmesi gösterilebilir.²²⁶

AB'nin mültecilere yönelik bu uygulamaları nedeni ile sınırlarda binlerce insan hayatını kaybetti. AB'nin Avrupa sınırlarına girmelerine engel olmak için alınan sınır önlemleri ise dünyada, insan hakları noktasında eleştirilere neden oldu. STK'ların baskısı, özellikle medyada yansıyan mültecilere yönelik uygulamalar ve mültecilere yönelik kullanılan güç, AB'nin hem kurumsal olarak hem de üye ülkeler olarak harekete geçmesini tetiklemiştir.²²⁷ Ancak bu dönem yaşanan göçlerin daha önce gerçekleşen göçlerden farklı kılması ve AB'nin daha önce bu denli yoğun bir göç akınına maruz kalmaması²²⁸ yani buna yönelik tecrübesinin olmaması aldığı politikaların hayata geçirememesine etken olduğu söylenebilir.

²²² "Bulgaristan Türkiye Sınırına Asker Gönderiyor", **Hürriyet Gazetesi**, Ağustos 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/bulgaristan-turkiye-sinirina-asker-gonderiyor-40552842>, 25.04.2019.

²²³ Neimnn ve Natascha Zaun, a.g.m, Ss 3-22.

²²⁴ Statistics Bulgaria, **Bordermonitoring**, <https://bulgaria.bordermonitoring.eu/statistics/>, 25.04.2019.

²²⁵ Statistics Bulgaria, **IADA**, <https://www.asylumineurope.org/reports/country/bulgaria/statistics>, 25.04.2019.

²²⁶ Nick Thorpe, "Migrant Crisis: Bulgaria Tightens Border with Turkey", **BBC News**, Haziran 2016, <https://www.bbc.com/news/world-europe-36435420>, 25.04.2019.

²²⁷ Neimnn ve Natascha Zaun, a.g.m, Ss 3-22.

²²⁸ John Simpson, "This Mİgrant Crisis is Different From All Others", **BBC News**, Aralık 2015, <https://www.bbc.com/news/world-35091772>, 16.04.2019.

SONUÇ

Tarihin çeşitli dönemlerinde insanoğlu yaşadığı birtakım sorunlar nedeni ile göç etmiştir. Geçmiş çok eskilere dayanan bu eylemin bir nevi insanlığın varoluşundan günümüze kadar devam eden dinamik bir olgu olduğu sonucuna varılmıştır.

Çeşitli disiplinler tarafından ele alınan göç kavramı, bu disiplinlerin kendi ilgi alanlarına yönelik yaptıkları tanımlamalar, göçün disiplinler arasında da farklı boyutlarda ele alınmasını sağlamıştır. Sosyoloji disiplini göç eyleminin sonuçları itibari ile toplumda meydana getirdiği değişimlere odaklanırken, Uluslararası ilişkiler disiplini ise bu olguya devletlerin ya da örgütlerin yapısında meydana getirdiği değişimlere odaklanmıştır. Bu durum göçün kavramsal olarak çeşitlenmesine ve farklı türlere ayrılarak ele alınmasını sağlamıştır. Birinci bölümde bu kavramlar üzerinde durulurken göçün meydana gelişi itibari ile kaynak ve hedef ülke üzerinde önemli değişimlere neden olduğu görülmüştür. Buradan İsrail'in kuruluşu üzerinden örneklem yapılarak göçler neticesinde devletlerin kurulduğu vurgusu yapılmıştır.

Göçlerin ülke sınırları içinde ya da ülke sınırları dışında meydana gelişi de ayrı olarak değerlendirilmiştir ve bu başlıklar ayrı alt başlıklara ayrılarak eylem itibari ile benzer olsa da doğrudukları sonuçlar itibari ile farklılıklar arz ettiği neticesine varılmıştır.

Tarih boyunca göç eyleminin yaşandığı belirtilmişti. Ancak önceden mevcut olan durumlar, mesela barınma, yemek ihtiyacı, çalışma gibi sebepler bu dönemde yeni sebeplerin eklenmesi ile göçe pek çok şeyin sebep olduğu sonucuna varılmıştır. Son dönemlerde yaşanan küresel ısınma nedeni ile iklimler de meydana gelen değişimler nedeni ile milyonlarca insanın yıl içinde yer değiştirmek zorunda kaldığı görülmüştür. Bunun yanında ekonomik ve sosyal kaygılarında göçe neden olabileceği görülmüştür. Göçe sebep olan bir diğer neden ise siyasidir. Ancak bunun göç kavramı içinde ele alınması kavramsal bir yanlışlık olacağından, yerinden edilme adı altında yeni bir başlıkta ele alınması uygun görülmüştür.

Göç ve yerinden edilme eylem olarak her ne kadar benzerlik arz etse de sebep ve sonuçlarına bakıldığında aynı olarak değerlendirilemeyeceği kanısına varılmıştır. Göçe pek çok sebep sıralanabilir ancak bunun arkasındaki temel argüman daha çok üçüncü şahısların baskısından ziyade gönüllülük esasına dayanmasıdır. Yerinden edilmede ise ortaya çıkan eylem üçüncü şahıslarca zorla yapılmaktadır ve uluslararası alanda koruma sağlanmaktadır. Nitekim her iki eylemi gerçekleştirenler farklı isimler altında ele

alınmaktadır. Bu nedenden dolayı bu iki kavram ayrı olarak değerlendirilip ele alınmıştır.

Göç olgusu yeni bir kavram ve eylem değildir. Ancak Avrupa Birliğinin bu fenomen ile yüzleşmesi çok eski değildir. Tarih boyunca bu kıtadan farklı bölgelere doğru gerçekleşen göç yönü bu sefer Avrupa kıtasına olmuştur. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra bunun yoğun bir şekilde yaşandığı görülmüştür. Büyük buhran sonrası yerle bir olan Avrupa ve oluşan işgücü açığı nedeni ile bu dönem yaşanan göçler Avrupalı devletler tarafından Avrupa ekonomisine katkı sağlayacakları düşüncesi ile sıcak karşılanmıştır. Bu düşünceden dolayı Avrupa'nın bu dönem göçmenlere karşı politikleşme sürecine girmediği görülmüştür. Ancak 1973 ekonomik buhranı ve artık üretim şeklinin ve tekniklerinin değişmesi karşısında yetersiz kalan bu yabancı işçiler artık ülkelere yük olmaya başlamıştır. Bu durum göç konusunun politikleşme sürecine doğru evrilmeye başladığını göstermiştir. Özellikle AB üyesi devletler nezdinde bu politikleşmenin çok daha erken başladığı görülmüştür. Bu tarihten sonra artık göçmenler ya da yabancı işçiler yardıma muhtaç kişilerden devletin varlıklarından pay koparmaya çalışan yabancılara dönüşmüştür. Bu tarihten soğuk savaşın sonuna kadar şiddetli olmasa da Avrupa ülkelerinde yabancı nefreti oluşmaya başlamıştır. Ancak uluslararası baskıdan ve savunduğu değerlere ters düşmemek için ikinci dünya savaşından sonra gelen işçileri aileleriyle birleşmesine karar vermiştir. Geri dönmeleri için çeşitli teşviklere rağmen bunun gerçekleşmediğini gören Avrupalı devletler, ilk göç dalgasında misafir işçiler olarak adlandırdığı bu göçmenlerin aslında misafir olmadığını kalıcı olarak Avrupa topraklarına yerleştiklerini görmüştür. Bunun neticesinde göçmenlere yönelik devlet bazlı politikaların sertleştiği görülmüştür.

Soğuk savaşın bitmesi ile 1990'larda dünyada yaşanan çatışmalar sonucunda milyonlarca insan yerinden olmuştur. Kurtuluşu Avrupa topraklarında arayan binlerce insan bu kıtaya doğru göç etmiştir. Ancak bu yoğun göç karşısında AB üyesi devletler sınır güvenliklerini arttırarak gelen sığınmacılara kapılarını kapatmıştır. Bu dönem AB'nin temel prensibinin gelen sığınmacıları olabildiğince az sayıya indirmek ya da gelişlerini tamamen durdurmaktır. Her ülkenin farklı bir uygulamaya gitmesi 1990'ların sonuna kadar AB'nin ortak bir göç ya da mülteci politikasının oluşmasını engellemiştir. Ancak gelen göç ve mültecilere devlet bazlı politikalarla çözüm üretilemeyeceğini dile getiren bazı AB üyesi devletler AB çatı altında ortak bir politikanın oluşturulması

gerektiğini vurgulamıştır. Schengen ile ortadan kalkan iç sınırlar sonucunda göç meselesi Maastricht anlaşması ile AB çatısı altına alınmıştır.

Soğuk savaş sonrası ve 2000'lerde dünyadaki çatışmaların artması ve sınırlarına gelen sığınmacı ve göçmen sayısının artmasından endişe duyan AB bu zaman zarfında çeşitli anlaşmalar ve zirvelerle ortak bir göç politikası oluşturma arayışı içine girmiştir. 1990'lardan sonra kıtaya yönelen sığınmacılara yönelik sınır güvenliğini arttırmıştır. Uluslararası korumaya tabi olan mülteciler yönelik, göçmenlere karşı aldığı devlet bazlı politikaları uygulayamayacağını gören AB ortak bir politika geliştirmek zorunda kalmıştır. Dublin Sistemi, Ortak Sığınma Sistemi, Geri Kabul Anlaşmaları, sınır güvenliğini korumaya yönelik kurulan yapılar ortak politika için atılan adımlardır. Bu dönemde AB tarafından oluşturulan ortak göç ve mülteci politikası ise üçüncü bölümde Suriyeli mülteciler üzerinden okunmuştur. AB Suriye mülteci krizine yönelik almış olduğu bu politikaları başarılı bir şekilde hayata geçirebilmiş midir? Üçüncü bölümde bu soruya cevap aranmıştır.

2010 yılında başlayan Arap Baharı kısa süre sonra Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde domino etkisi yarattı. Bunun en sancılı geçtiği ülke hiç kuşkusuz Suriye olmuştur. 2011 yılından günümüze kadar hala ülkede çatışmalar ve iç savaş devam etmektedir. İç savaşın patlak verdiği yıllarda binlerce insan sınır ülkelerine sığınmıştır. Komşu ülkeler, gerek Suriye ile olan geçmiş ilişkiler gerekse paylaşılan ortak değerler nedeni ile açık kapı politikasını takip etmiştir. 2015 yılına kadar da bu ülkelere sığınan mülteciler, AB için bir sorun teşkil etmemiştir. 2015 yılında Suriye'deki aktörlerin artması ve çatışmaların şiddetlenmesi nedeni ile uzun süredir mülteci sorununa göz yuman AB, bu sığınmacıların kendi kıtasına yönelmeye başlaması ile sorunla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Avrupa sınırlarına dayanan binlerce sığınmacı karşısında AB'nin oluşturduğu ortak göç politikasını sahaya aktaramadığı gibi sığınmacıların yerleştirilmesi noktasında üye devletler arasında yaşanan tartışmalar, sorunun bir krize dönüşmesine neden olduğu görülmüştür. AB içindeki tartışmalar ve sığınmacılar yönelik sınır uygulamaları, AB içinde kırılmalara neden olurken, sığınmacılarında daha ölümcül yollara başvurarak Avrupa sınırlarına girmeye çalıştıkları görülmüştür. Bu rota tercihleri ile AB'nin sert önlemleri neticesinde binlerce insan hayatını kaybetmiştir.

Sınırlarına dayanan sığınmacılara yönelik uygulamaları kısır bir döngüye dönen AB'nin politikaları, sorunun çözümünü geri kabul anlaşmalarında ve komşuluk

politikasında aramıştır. Nitekim Suriye iç savaşıyla mültecilere yönelik başarılı bir politika üretemeyen ve ortak bir politika amacıyla bir araya gelemeyen AB üye devletler, mülteci politikalarını AB sınırından uzakta üçüncü ülkelere maddi destek sağlayarak çözmeye çalışmıştır. Bu bağlamda geri kabul anlaşmaları ve komşuluk politikası ile yapılan işbirliği anlaşmaları bu politika ekseninde şekillenmiş olduğu görülmüştür.

2008 yılında başlayan ve ilerleyen yıllarda devam eden ekonomik kriz ve AB üye devletlerin bölgede farklı çıkarlara sahip olması ve özellikle 2015'ten sonra mülteci sorununa yönelmesinden dolayı, Suriye iç savaşına yönelik etkin ve somut bir politika izleyemediği görülmüştür. Özellikle Arap Baharın yaşandığı ülkelere yönelik yapılan operasyonları 28 ülkenin 14'ünün desteklememesi bu sonucu doğrulamaktadır. Suriye iç savaşının başladığı 2011 yılı ile 2014 yılına kadar AB, Suriye'deki muhalif grupları destekleme, daha demokratik rejimler, barışçıl protestolar gibi temel argümanlarla destek olurken, mülteci krizinin yaşandığı 2015 ve sonrasında daha çok sınır güvenliği, terör örgütleri ile mücadele gibi güvenlik perspektifli argümanlara dönüşmüştür. Nitekim bu dönemde Suriye'de yükselen radikal grup ve terör örgütlerinin varlığının giderek görünür hale gelmesi bundan ayrı düşünülemez. Bu dönem AB'nin Frontex'e yüklediği askeri sorumluluk ve sınırlarda yoğunlaştırılan kontroller AB'nin Suriye iç savaşına ve oradan gelen sığınmacıları sınırları için bir güvenlik tehdidi olarak gördüğünü göstermektedir. AB'nin bu söylemsel farklılığa gitmesine temel neden ise 2015 yılına kadar bu iç savaşın kendi sınırlarına çok fazla etki etmemiş olması ve Suriyeli sığınmacıların özellikle komşu ülkelere sığınmaları sorunun göz ardı edilmesini kolaylaştırmıştır.

Avrupa'da meydana gelen saldırılar özellikle 2015 Paris saldırıları sonrası mülteci krizi dini temelli bir soruna dönüşmüştür. Macaristan, Çek Cumhuriyeti gibi ülkelerin sadece Hıristiyan mülteci kabul edeceğini ilan etmesi AB üye devletleri arasında göçe yönelik kırılmaların yaşanmasına neden olurken, sağ partilerin de Avrupa'da yükselmesine neden olmuştur. Mülteci krizi ve saldırıların Müslümanlarla bağlantılandırılması argümanlarına başvuran sağ partilerin bu dönem Avrupa'da yükselmesi ortak politika üretimi noktasında yaşanan bir diğer sorundur.

Soğuk savaş dönemi genellikle bireysel iltica başvurularına muhatap olan AB soğuk savaş sonrası sığınmacı dalgasına maruz kalsa da genelde Arap Baharı sonrası özelde

ise Suriye krizi ile yaşanan sığınma başvuruları nitelik olarak daha önce yaşanan göçlerden farklılaşmaktadır. Sığınmacılarını çoğunun Müslüman coğrafyalardan gelmesi ve eğitilmiş insanların ağırlıkta olması da daha önceki göçlerden farklı kılmaktadır. AB için bu durum sorun teşkil ederken ortak bir politika üretimi noktasında da farklı seslerin yükselmesine neden olmuştur. Mülteci krizine yönelik AB çatısı altında ortak bir politika üretilmemesi üye devletlerin karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Özellikle Macaristan ve Fransa'nın Macaristan'ın bireysel uygulamaları nedeni ile karşı karşıya gelmesi veya İngiltere ve İtalya'nın Akdeniz'de yapılan operasyonlarda karşı konuma gelmesi bu tespiti kanıtlar niteliktedir.

Özetle, AB 1990'lardan önce yabancı-işçiler söylemi üzerine inşa ettiği devlet bazlı politikaları, soğuk savaş sonrası ortak bir politika şeklinde vücut bulmuştur. Ortak politika sürecinin çok sancılı olduğu görülmekle birlikte devletlerin çıkarları ile çelişmesi sonucunda sekteye uğradığı görülmüştür. Egemenlik alanı içine sokulan bu çıkarlar nedeni ile uzun yıllar ortak politika oluşturulamamıştır. Mutabakata varılan ortak göç/mülteci politikası bir dönem uygulansa da Suriye krizi ile sınırlarına dayanan sığınmacılara yönelik bu başarı sağlanamamıştır. Kısaca, AB ortak bir göç/mülteci politikası oluşturmasına rağmen büyük krizlerin yaşandığı zamanlarda bunu sahaya uygulayamamıştır. Mülteci krizini yönetme konusunda yetersiz kalan AB, üye ülkelerin mevcut ortak sisteme uymaması ve kendi başlarına davranmaları nedeniyle oluşturulan ortak göç/mülteci politikasının Suriye krizi ile sınırlarına dayanan sığınmacılara uygulayamadığı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- ABDİ, Zaleh “Avrupa Birliğinin Suriye Politikası”, **Uluslararası Politika Suriye Krizi**, Ed. Hasret Çomak, Caner Sancaktar ve Zafer Yıldırım, Beta Yayın, İstanbul, 2016.
- ADIGÜZEL, Yusuf, Göç sosyolojisi, 2. Baskı, Nobel yayıncılık, Ankara, 2018.
- AKDENİZ, Ercüment, Ölüm Koridorundan, Mülteci Pazarlığına- Sığınamayanlar Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2016.
- BALCI, Ali, Türkiye Dış Politikası: İlkeler, Aktörler, Uygulamalar, Etkileşim Yayınları, İstanbul,
- BETTS, Alexander, Zorunlu Göç ve Küresel Politika, çev. Seher Meltem Türkaslan, Hece Yayınları, Ankara, 2017.
- ÇELİK, Ayşe Betül, “Uyuşmazlık Çözümünde Geri Dönüş: Yeniden Yapılanma ve İyi Örnekler”, **Zorunlu Göç İle Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2006.
- ERKİNER, Engin, Mülteciler Göçmenler, YDAS yayınları, İstanbul, 2016.
- GÜRSES, Emin, Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem, Bağlam Yayınları, İstanbul, 1998.
- HAZAN, Jacob Ceki, “Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç: Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler”, **Küreselleşme Çağında Göç**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- KANAT, Selin ve Merve Aytaç, “Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası ve Birlik İle Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Ekim 2018, Cilt 40 Sayı 2, Ss. 55-86.
- KESER, İnan, Göç ve Zor, Ütüyopya Yayınevi, Ankara, 2011.
- KESKİN ATA, Funda, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları, siyasal kitapevi, 2013, Ankara.
- KURBAN, Dilek ve Diğerleri, Zorunlu Göç ile Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası, TESEV Yayınları, İstanbul, 2006.
- MAİLLAT, Denis, “Long-term Aspects of Internatioal Migration Flows: The Experience of European Receiving Countries”, **In The future of Migration**, Ed OECD, Paris, 1987.
- ÖNER, Suna Gülfer İhlamur, “Küresel Bir Göç ve Mülteci Rejimine Doğru?”, **Küreselleşme Çağında Göç**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

- ÖZCAN, Mehmet, Avrupa Birliği Sığınma Hukuku: Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı, Ankara, USAK yayınları, 2005.
- ÖZTÜRK, Ümit ve Ayşe Aslıhan Çelenk, “Bask Bölgesi: İspanya’nın Ayrılkçılık Sorunu”, **Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları**, Der. Kemal İnat, Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, 1. Cilt, 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul, 2010.
- ŞİRİN, N. Aslı, “AB’nin Göç ve Sığınma Politikaları”, **Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar**, der: S. Gülfer İhlamur-Öner ve N. Aslı Şirin Öner, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- ÜNALAN, Turgay, “Ülke İçinde Yerinden Edilme Konusunda Dünyada Durum ve Mevcut Eğilimler”, **Zorunlu Göç İle Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2006.
- YÜKSELER, Deniz, “Dünyada Yerinden Edilme Olgusuna İlişkin Politika ve uygulamalara Eleştirel Bir Bakış”, **Zorunlu Göç İle Yüzleşmek: Türkiye’de Yerinden Edilme Sonrası Vatandaşlığın İnşası**, TESEV Yayınları, İstanbul, 2006.

İnternet Makaleleri

- AKDOĞAN, Esra ve Merve Atalay, “Avrupa Birliğini Değişime Zorlayan Güç: Göç”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, yıl 2017, sayı 15, Ss 2371-2390(2337), <https://iibfdergi.sdu.edu.tr/assets/uploads/sites/352/files/yil-2017-cilt-22-sayi-kayfor15-yazi55-30122017.pdf>, 21.01.2019.
- AKDOĞAN, Muzaffer ,“Avrupa Birliği ve Birlik Üyesi Devletler Arasında Egemenlik İlişkisi”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, 2010, Cilt 6, Sayı 24, Ss.5576,<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex1423936186.pdf>, 24.04.2019.
- ALDIRMAZ, Yaşar, “Değerler Avrupa’sından Duvarlar Avrupası’na: Göç, sığınmacılarve Mülteciler Krizi Çerçevesinde AB Hukuku ve Politikaları”, Ocak 2017, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 16, Sayı 2, ss. 83-103, https://www.researchgate.net/publication/321716300_Degerler_Avrupasi%27ndan_Duvarlar_Avrupasi%27na_Goc_Siginmacilar_ve_Multeci_Krizi_Cercevesinde_AB_Hukuku_ve_Politikalari_From_Europe_of_the_Values_to_Europe_of_the_Walls_EU_Law_and_Policies_in_the_Frameworko, 26.04.2019.
- BAKIRTAŞ, Tahsin, “Küreselleşme Modelinde Uluslararası Göç Olgusu Ve Yansımaları”, **Alternatif Politika**, Temmuz 2012, Cilt 4, Sayı 2, Ss 232-261, <http://alternatifpolitika.com/site/dosyalar/arsiv/11-Temmuz-2012/6.tahsin-bakirtas.pdf>, 12.04.2018.
- BATIR, Kerem, “Avrupa Birliğinin Geri Kabul Anlaşmaları: Türkiye ile AB Arasında İmzalanan Geri Kabul Anlaşması Çerçevesinde Hukuki Bir Değerlendirme”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 15, Sayı 30, Ss 585-604, (589)
- BAYRAKLI, Enes ve Kazım Keskin, “Türkiye, Almanya ve AB Üçgeninde Mülteci Krizi”, **SETA ANALİZ**, Kasım 2015, sayı 143, ss. 1-26, http://file.setav.org/Files/Pdf/20151221191329_turkiye-almanya-ve-ab-ucgeninde-multeci-krizi-pdf.pdf, 12.04.2019.
- BETTS, Alexander ve Paul Collier, “How Eurpe Can Reform Its Migration Policy”, **Foreign Affairs**, Ekim 2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/europe/2018-10-05/how-europe-can-reform-its-migration-policy>, 08.04.2019.
- BORDIGNON, Nükhet Akgün, “Libya İtalya Anlaşmasının Birinci Yılında Göçmenlerin Akdeniz trajedisi”, **Sol Haber**, Şubat 2018, <http://haber.sol.org.tr/dunya/libya-italya-anlasmasinin-birinci-yilinda-gocmenlerin-akdeniz-traje-disi> 228407, 27.04.2019.
- BOZDAĞLIOĞLU, Yücel, “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Ocak 2014, sayı 3, Ss 9-32, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/200497>, 28.04.2018. <http://ybd.dergi.comu.edu.tr/dosyalar/Ybd/avrupa-birligi-nin-geri-kabul-anlasmalari-turkiye-ile-ab-arasinda-imzalanan.pdf>, 28.04.2019.

- CANPOLAT, Hasan ve Hakkı Onur Arner, “Küresel Göç ile Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”, **Orsam Raporu**, Rapor 22, Haziran 2012, http://www.orsam.org.tr/eski/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/2012621_Rapor1233tur.pdf, 15.11.2017.
- COŞKUN, Bezen Balamir ve Ece Çim, “Avrupa Birliği Ortak Göç ve Mülteci Politikaları ve İnsani Güvenlik İkilemi”, [https://www.academia.edu/20051180/Avrupa Birliği Ortak Göç ve Mülteci Politikaları ve İnsan Güvenliği İkilemi](https://www.academia.edu/20051180/Avrupa_Birli%C7i_Ortak_Go%C7_ve_Multeci_Politikaları_ve_Insan_Guvenli%C7i_ikilemi), 15.06.2018.
- COŞKUN, Bezen Balamir “An Evaluation of the EU’s Migration Policies After Arap Spring”, **Moment Journal**, yıl 2015, Cilt 2 Sayı 1, Ss. 41-59, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/446910>, 12.04.2019.
- ÇAKRAN, Şebnem ve Veysel Eren, “Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 2017, cilt: 14, sayı 39, ss 1-30, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/355090>, 15.06.2018.
- ÇELİK, Naci ve Önder Çalağan “Avrupa Birliği’nin Göç ve Mülteci Politikası”, **Geleceğin Sosyal Bilimcileri Ulusal Öğrenci Kongresi 2 Bildiri E- Kitabı**, Nisan 2017, ss. 313-325, [https://www.academia.edu/35747391/Avrupa Birliğinin Göç ve Mülteci Politikası](https://www.academia.edu/35747391/Avrupa_Birli%C7inin_Go%C7_ve_Multeci_Politikası.pdf).pdf, 19.06.2018.
- DAVİS, Lewis ve Sumit S. Deole, “Immigration and Rise of Far-Right Parties in Europe”, **Ifo DICE report**, Cilt 15, Nisan 2017, <https://www.ifo.de/DocDL/dice-report-2017-4-davis-deole-december.pdf>, 10.04.2019.
- DENİZ, Taşkın, “Uluslararası Göç sorunu Perspektifinde Türkiye”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Nisan 2014, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/view/5000146799>, Ss. 176-204, 12.04.2018.
- DOĞAN, Gürkan ve Bülent Durgun, “Arap Baharı ve Libya: Tarihsel süreç ve demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde bir Değerlendirme”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, yıl 2012, sayı 15, Ss 61-90, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/215801>, 10.01.2019.
- EKŞİ, Nuray, “İklim Mültecileri”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt 2, sayı 2, Temmuz-Aralık 2016, Ss: 10-58, <http://www.gam.gov.tr/files/nuray-eksi.pdf>, 25.05.2018.
- GENÇLER, Ayhan, Avrupa Birliğinin Göç Politikası, **DergiPark Akademi**, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, cilt 0, sayı 49, Ss 174-197, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/9227>, 12.06.2018.
- GÜLEÇ, Cansu, “Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye’ye Yansımaları”, **Tesam Akademi**, Cilt 2, sayı 2, Temmuz 2015, Ss. 81-100, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tesamakademi/article/view/5000131342/5000120309>, 12.11.2017.

- HANSEN, Randsall, “Migration To Europe Since 1945: Its History and Its Lessons”, **The Political Quarterly**, Cilt 74, Sayı 1, Ağustos 2004, Ss 25-38, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-923X.2003.00579.x/full>, 02.12.2017.
- HOPYAR, Zehra, “Avrupa’da Göç ve Mülteci Olgusu”, Ocak 2016, **Diyaspora Araştırma Merkezi**, http://diam.sakarya.edu.tr/sites/diam.sakarya.edu.tr/file/Goc_raporu_Ocak_2, 016.pdf, s.3, 19.07.2018.
- KAİSER, Bianca ve Ayhan Kaya, “Küresel Finansal Kriz, Mülteci "Krizi ve İslamofobizm Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri”, **ATAUM**, Aralık 2018, Ss 407-434, <http://ataum.ankara.edu.tr/wpcontent/uploads/sites/360/2018/12/ataum-30.-Yil-Armagani.pdf>, 10.04.2019.
- KANAT** Selim ve Merve Aytaç, “Suriyeli Mülteciler Özelinde Avrupa Birliği Ortak Göç Politikası ve Birlik ile Üye Devletler Arasında Egemenlik Tartışmaları”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, Ekim 2018, Cilt 40 Sayı 2, Ss 55-86, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/561583>, 15.04.2019.
- KELEŞ, Janroj, “Avrupa Ülkelerinin Mülteci ve İltica Politikaları”, **PolitikART Dergisi**, 1 Ekim 2014, https://www.researchgate.net/publication/275658947_Avrupa_Ulkelerinin_Multeci_ve_Iltica_Politikalar, 12.03.2018.
- KOÇAK, Yüksel ve Elvan Terzi, “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, **KAU İİBF dergisi**, Cilt 3, Sayı 3, Temmuz 2012, <http://iibfdergi.kafkasya.edu.tr>, Ss.163-187, 27.04.2018
- KOÇAK, Orhan ve R. Demet Gündüz, “Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi”, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, 2007, sayı 12, Ss 66-91, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/271558>, 13.06.2018.
- KURT, Hacı, “Göç Eğilimleri ve Olası Etkileri”, **Yönetim Bilimleri Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, <http://ybd.comu.edu.tr>, 2006, s.148-178, 02.05.2018.
- NEIMANN, Arne ve Natascha Zaun, “EU Refugee Policies and Politics in the Time of Crisis: Theoretical and Empirical Perspectives”, **JCMS**, Cilt 56, Sayı 1, 2018, Ss 3-22, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1111/jcms.12650>, 08.04.2019.
- OBA, Ali Engin, “Afrika’da Barış, Güvenlik Sorunu ve Sivil Toplum Kuruluşları Türkiye Örneği”, **TASAM**, Aralık 2009, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3665/afrikada_baris_guvenlik_sorunu_ve_sivil_toplum_kuruluslari_turkiye_ornegi, 02.04.2018.
- ÖZCAN, Mesut, “AB-Türkiye İlişkileri ve Suriye Krizi”, **İNSAMER**, Haziran 2017, Ss 1-13, [https://insamer.com/Rsm/Files/Ab-Tr-Iliskileri-Ve-Suriye-Krizi\(1\).Pdf](https://insamer.com/Rsm/Files/Ab-Tr-Iliskileri-Ve-Suriye-Krizi(1).Pdf), 12.04.2019.
- PİRİNÇÇİ, Ferhat, “Suriye’ye Komşu Ülkelerin Suriyeli Mültecilere Yönelik Politikaları”, **TESAM Akademi Dergisi**, yıl 2018, Cilt 5 sayı 2, Ss. 39-60, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/528395>, 12.04.2019.

- REÇBER, Sercan, “Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar”, **6. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu**, Marmara Üniversitesi, <http://www.sosyalhaklar.net/2014/bildiriler/recber.pdf>, 12.03.2018
- SAMUR, Hakan, “Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, cilt 5, sayı 2, 2008, s 1-16, <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/viewFile/462/296>, 03.11.2017.
- SAVAŞAN, Zerrin, “AB’de Sığınma Hakkı: Ortak Sığınma sistemi Oluşturma amacı ve Devam Eden Kısıtlamalar”, 2009, **İnsan Hakları Yıllığı**, Cilt 27, Ss. 13-34, https://www.academia.edu/22243491/ABde_Sığınma_Hakkı_Ortak_Sığınma_Sistem_Oluşturma_Amacı_ve_Devam_Eden_Kısıtlamalar, 26.04.2019.
- STEVENSON, Juliette, “Jordan”, **UNHCR-The UN Refugees Agency**, june 2018, Ss.1-4, <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/UNHCR%20Jordan%20Fact%20Sheet%20-%20June%202018.pdf>, 12.03.2019.
- ŞEMŞİT, Sühal, “Avrupa Birliği göç Politikasının Güvenlikleştirilmesi ve Dışlaştırılması: Türkiye’ye Yansımaları”, **Doktora Tezi**, Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, 2010.
- TEKİN, Mustafa, “Türkiye’de Yaşayan Sığınmacı ve Mültecilerin Entegrasyonunda Yaşanan Sorunlar ve Avrupa Birliği Uygulamaları Bağlamında Çözüm Önerileri”, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, **Yüksek Lisans Tezi**, Ankara.
- Türkiye’de Zorunlu Göç: Hükümet Politikaları Zorunlu Göç ve Diyarbakır, **Kalkınma Merkezi derneği**, Tesev Yayınları, https://tr.boell.org/sites/default/files/zorunlu_goc_ve_diyarbakir.pdf, 12.12.2018.
- YÜCEL, Sümeyra Yıldız, “Avrupa’nın Mültecilerle İmtihani”, Kasım 2017, **SETA Analiz**, Sayı 221, Ss. 1-31, https://setav.org/assets/uploads/2017/11/Analiz_221.pdf, 26.04.2019.
- YÜCEŞAHİN, M. Murat ve Murat Özgür, “Türkiye’nin Güneydoğusunda Nüfusun Zorunlu Yerinden Oluşu: Süreçler ve Mekânsal Örüntü”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, Cilt 4, sayı 2, Dergiler.ankara.edu.tr, 2006, Ss.15-35, 15.04.2018.

Gazete Haberleri

- AB'den İspanya'nın Mülteci Politikasına Tepki, **AB Haber**, Nisan 2015, <http://www.abhaber.com/abden-ispanyanin-multeci-politikasina-tepki/>, 02.04.2019.
- AB Akdeniz'de Mültecilerden Sınırlarını Korumaya Çalışıyor, **ABHaber**, Kasım 2014 http://www.abhaber.com/ab-akdenizde-multecilerden-sinirlarini-korumayacalisi_yor/, 12.02.2019
- AB'de Mülteci Paylaşma Krizi, **Milliyet Gazetesi**, Aralık 2015, <http://www.milliyet.com.tr/ab-de-multecileri-paylasma-krizi/dunya/detay/2057570/default.htm>, 23.04.2019.
- AB'den 120 Bin Yeni Mülteci Kotası, **BBC News Türkçe**, Eylül 2015, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150909_ab_gocmen_plani, 13.04.2019.
- Akdeniz'deki Göçmen Facialarını Önlemek için AB'den Flaş Öneri", **Hürriyet Gazetesi**, Nisan 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/akdenizdeki-gocmen-facialarini-onlemek-icin-abden-flas-oneri-28793454>, 02.04.2019.
- Almanya Çabuk Pes Etti, Schengen'i Askıya Aldı, **Akradyo**, Eylül 2015, <http://www.akradyo.net/9708235729,75727,9,Almanya-cabuk-pes-etti-Schengeni-askiya-aldi-.aspx>, 02.04.2019.
- Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi, **Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu**, <http://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, 26.04.2019.
- Avrupa Ayrımcılıkta Artık Daha da Cüretkar, **Hürriyet Gazetesi**, Ağustos 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/avrupa/avrupa-ayrimcilikta-artik-daha-da-curetkar-29871175>, 12.04.2019.
- Barilla (The Italian Food company) araştırma sonuçlarına göre, <http://www.barillagida.com.tr/ebulten14/pdf/7.pdf>, 25.05.2018.
- BAX, Daniel "A Continent Divided", **Qantara.de**, 2017, <https://en.qantara.de/content/the-rise-of-right-wing-populism-in-europe-a-continent-divided>, 10.04.2019.
- BETTS, Alexander, "Global Issues don't Live in Separate Boxes, Why no Mention in Paris of Refugees?", **The Guardian**, Aralık 2015, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2015/dec/13/refugee-status-extended-people-displaced-climate-change>, 12.04.2018.
- Binlerce Mülteci Hıristiyan Oldu, **Hürriyet Gazetesi**, Mayıs 2016, <http://www.milliyet.com.tr/binlerce-multeci-hiristiyan-ldu/dunya/detay/2252309default.htm>, 12.04.2019.
- Bulgaristan Türkiye Sınırına Asker Gönderiyor, **Hürriyet Gazetesi**, Ağustos 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/bulgaristan-turkiye-sinirina-asker-gonderiyor-40552842>, 25.04.2019.

- DİJKSTRA, Sjoukje ve Katholiek Nieuwsblad, “Muslim-turned- Chrisitan Refugees inthe Netherlands Face Threats”, **CRUX**, Mart 2019, <https://cruxnow.com/church-in-europe/2019/03/14/muslim-turned-christian-refugees-in-the-netherlands-face-threats/>, 12.04.2019.
- Dünya Bankası: İklim Değişikliği İnsanları Göçe Zorlayacak, <https://www.dw.com/tr/dünya-bankası-iklim-değişikliği-insanları-göçe-zorlayacak/a-43062130>, 10.04.2019.
- European Election Database, **NSD**, https://nsd.no/european_election_database, 10.04.2019.
- Fransa ile Macaristan Arasında duvar Krizi, **Haberler**, Ağustos 2015, <https://www.haberler.com/fransa-ile-macaristan-arasinda-duvar-krizi-7647434-haberi/>, 02.04.2019.
- Frontex Launching New Operation in central Med, **Frontex**, Şubat 2018, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-launching-new-operation-in-central-med-yKqSc7>, 23.04.2019.
- “Frontex Publishes Risk Analysis For 2019”, **Frontex**, Şubat 2019, <https://frontex.europa.eu/media-centre/news-release/frontex-publishes-risk-analysis-for-2019-Dh6Wkf>, 24.04.2019.
- Geçici Barınma Merkezleri, **AFAD**, Nisan 2018, https://www.afad.gov.tr/upload/Node//2374/files/15_10_2018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu_1.pdf, 02.04.2019.
- Göç Terimleri Sözlüğü, **Göç İdaresi Genel Müdürlüğü**, http://www.goc.gov.tr/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf, 14.01.2019.
- HÜR, Ayşe, “Osmanlı’ dan Bugüne Kürtler ve Devlet: Kürt İsyanı mı?” **Taraf Gazetesi**, Ocak 2008, <http://www.taraf.com.tr>, 12.03.2018
- Jordan Allows Aid Delivery To Rukban, **The Jordan Times**, yıl 2018, <http://www.jordantimes.com/news/local/jordan-allows-aid-delivery-rukban>, 13.04.2019.
- Lebanon to Stop Accepting Syrian refugees, **The Daily Star Lebanon**, yıl 2014, <http://www.dailystar.com.lb/News/Lebanon-News/2014/Oct-21/274771-lebanon-to-stop-accepting-syrian-refugees.ashx>, 12.04.2019.
- Lübnan ve Ürdü’de Suriyeli Mültecilere Yönelik Hoşnutsuzluk Artıyor, **BBC New/Türkçe**, yıl 2018, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43284208>, 13.04.2019.
- Macaristan’ın Siyasi Görünümü, **Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı**, <http://www.mfa.gov.tr/macaristan-siyasi-gorunumu.tr.mfa>, 10.04.2019.
- Migration to Europe in Charts, **BBC News**, <https://www.bbc.com/news/world-europe-44660699>, 28.04.2019.

- Migration and Refugees Crisis; Why Europe Failing Cope, **European Greens**, <https://europeangreens.eu/news/migration-and-refugees-crisis-why-europe-failing-cope>, 10.04.2019.
- OLCAYCAN, Esra, ““Dünya Genelinde Göçe Zorlanan Kişi Sayısı 68,5 Milyona Yükseldi””, **Euronews**, <https://tr.euronews.com/2018/06/19/dunya-genelinde-goce-zorlanan-kisi-sayisi-68-5-milyona-yukseldi>, 12.03.2019.
- Orban: Hıristiyan Kökenlere Tehdit, **Milliyet Gazetesi**, Eylül 2015, <http://www.milliyet.com.tr/orban-hiristiyan-kokenlere-tehdit-gundem-2112445/>, 10.04.2019.
- Risk Analysis Reports for 2018, **Frontex**, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2018.pdf, 23.04.2019.
- Risk Analysis Reports for 2019”, **Frontex**, https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Risk_Analysis/Risk_Analysis_for_2019.pdf, 23.04.2019.
- RODGERS, Lucy ve Diğerleri, “Syria: The Story of the Conflict”, **BBC News**, Mart 2016, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-26116868>, 10.04.2019
- Schengen’de Domino Etkisi, **Milliyet Gazetesi**, Eylül 2015, <http://www.milliyet.com.tr/schengen-de-domino-etkisi/dunya/detay/2117545/default.htm>, 23.04.2019.
- SCHERER, Steve, “In New EU Sea Mission, Ships not Obligated to Bring Migrants to Italy”, **Reuters**, Şubat 2018, <https://www.reuters.com/article/us-europe-migrants-italy/in-new-eu-sea-mission-ships-not-obliged-to-bring-migrants-to-italy-idUSKBN1FL62M>, 15.04.2019.
- SİMPSON, “John, This Migrant Crisis is Different From All Others”, **BBC News**, Aralık 2015, <https://www.bbc.com/news/world-35091772>, 16.04.2019.
- SÖZEN, Ülkü Sezgi, “Mare Nostrum Out Triton In”, **Haber Hürriyeti**, Kasım 2014, <https://www.haberhurriyeti.com/mare-nostrum-triton/>, 12.02.2019.
- Statistics Bulgaria, **Bordermonitoring**, <https://bulgaria.bordermonitoring.eu/statistics/>, 25.04.2019.
- Statistics Bulgaria, **IADA**, <https://www.asylumineurope.org/reports/country/bulgaria/statistics>, 25.04.2019.
- Syrian Refugees In Lebanon Fall Deeper Into Debt, **Voa News**, Aralık 2018, <https://www.voanews.com/a/syrian-refugees-in-lebanon-fall-deeper-into-debt-/4717368/4717368.html>, 12.02.2019.
- Syrian Refugees In Lebanon Eight Years on: What Works and Why That Matters for the Futhure, **CARE International In Lebanon**, https://www.care-international.org/files/files/CAREInternationalLebanon_RefugeesinLebanon_Whatworksandwhythatmattersforthefuture.pdf, 13.02.2019.

- Syrian Refugees Under Pressure As Neighbours' Good will Runs Out, **Financial Times**, <https://www.ft.com/content/bf696a82-1d47-11e8-956a-43db76e69936>, 13.04.2019.
- Syrian Regional Refugee Response, Jordan, **UNHCR**, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/36>, 13.04.2019.
- Syrian Regional Refugees Response, Turkey", **UNHCR**, Nisan 2019, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria/location/113>, 13.04.2019
- Syrian Refugees In Lebanon Fall Deeper Into Debt, **Voa News**, Aralık 2018, <https://www.voanews.com/a/syrian-refugees-in-lebanon-fall-deeper-into-debt-/4717368.html>, 12.02.2019.
- THORPE, Nick, "Migrant Crisis: Bulgaria Tightens Border with Turkey", **BBC News**, Haziran 2016, <https://www.bbc.com/news/world-europe-36435420>, 25.04.2019.
- Treaty of Amsterdam, 1997, Title 3, Article 73a, <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>, 09.07.2018.
- Türkiye Cumhuriyeti Avrupa Birliği Bakanlığı, "Türkiye- AB Vize Muhafiyeti Süreci ve Geri Kabul Anlaşması Hakkında Temel Sorular", Ss 1-23. https://www.ab.gov.tr/files/pub/turkiye_ab_vize_muafiyeti_sureci_ve_geri_kabul_anlasmasi_hakkinda_temel_sorular_ve_yanitlari.pdf, 28.04.2019.
- Türkiyedeki Suriyeli Sayısı", **Mülteciler Derneği**, Nisan 2019, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, 14.04.2019.
- Türkiye, 65 yıl önce İmzalanan Cenevre Mülteci Sözleşmesine Koyduğu sınırlamayı Kaldırmalıdır, **Uluslararası Af Örgütü**, Ağustos 2016, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/turkiye-65-yil-once-imzalanan-cenevre-multeci-sozlesmesine-koydugu-sinirlamayi-kaldirmalidir>, 14.04.2019.
- UN: Nearly 50,000 Stranded at Jordan-Syria Border, **Aljazeera News**, yıl 2017, <https://www.aljazeera.com/news/2017/08/50000-stranded-jordan-syria-border-170815004814548.html>, 13.04.2019.
- Where Displaced Syrians Have Settled, **Peww Research Center**, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/29/where-displaced-syrians-have-resettled/>

İnternet Kaynakları

Asylum Statistic, https://ec.europa.eu/eurostat/statistic_explained/index.php/Asylum_statistics#Citizenship_of_firsttime_applicants:_largest_shares_from_Syria,_Afghanistan_and_Iraq, 15.04.2019

Bosna Savaşı, <https://asimetriksavaslar.wordpress.com/2011/03/30/bosnasavasi/>, 12.04.2019.

EU Restrictive Measures in Syria-FAQs, **European Commission**, <https://ec.europa.eu/fpi/what-we-do/sanctions/eu-restrictive-measures-syria-%e2%80%93-faqen>. 12.04.2019.

Figures at a Glance, **UNHCR**, <https://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>, 08.04.2019.

Global Refugees, www.internal-displacement.org/global-figures, 10.03.2018.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rights_turkce.pdf, 12.04.2019.

Migration and Home Affairs, **European Commission**, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/backgroundinformation/docs/20160713/factsheet_the_common_european_asylum_system_en.pdf

Refugees New Stories, <https://www.worldvision.org/refugees-news-stories/syrian-refugee-crisis-facts>, 12.02.2019

Syria Regional Refugee Response, <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>, 08.04.2019.

World Report, “Germany”, <https://www.hrw.org/world-report/2019/country/chapters/germany>, 15.04.2019.

1956 Macaristan Devrimi, http://marksist.net/utku_kizilok/1956_macaristan_devrimi.htm, 12.04.2019.

<http://www.denizticaretodasi.org.tr/Sayfalar/YM-Operasyon.aspx>, 02.04.2019.

http://www.ceidizleme.org/ekutuphaneresim/dosya/693_1.pdf.

www.internal-displacement.org/global-figures.

<http://www.denizticaretodasi.org.tr/Sayfalar/YM-Operasyon.aspx>.

<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria>.

<https://edition.cnn.com/2015/01/21/europe/2015-paris-terror-attacks-fast-facts/index.html>

[https://www.worldvision.org/refugees-news-stories/syrian-refugee-crisis-facts.](https://www.worldvision.org/refugees-news-stories/syrian-refugee-crisis-facts)

[https://eksisozluk.com/babil-surgunu.](https://eksisozluk.com/babil-surgunu)

ÖZGEÇMİŞ

İlk ve orta öğrenimini Kuşadası İkiçeşmelik İlköğretim okulunda tamladıktan sonra lise eğitimini İstanbul Kandilli Kız Lisesinde görmüştür. 2009 yılında Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünü bitirdikten sonra aynı üniversitede yüksek lisans eğitimine başlamıştır.